

Республикалық ғылыми-
танымдық, педагогикалық журнал

Ұстаз мұрасы

№46 (қараша) 2024 жыл

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігіне тіркеліп
№3Т-2024-0504751

Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының сайтында 2024
жылы Аттестаттауға ұсынылған басылымдардың тізіміне енген
№3Т-2024-05047485

<https://uba.edu.kz/storage/app/media/TIZIM%2022.08.24.pdf>

Қазақстан Республикасы Ақпарат және Қоғамдық даму
министрлігінің ақпарат комитетінің мерзімді баспасөз
басылымын, ақпарат агенттігін және теліліп басылымды
есепке қою туралы **KZ42VPY00073575** пуәлігі берілген.

Шығу жиілігі: айына 2 рет жарық көреді
Материалдар қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде
қабылданады.

Жарияланған фактілер мен мәліметтердің
дұрыстығына автор жауапты. Қолтазбалар мен
фотосуреттер лицензияланбайды және
қайтарылмайды.

Меншік иесі: «Білім шауы» Республикалық ғылым мен білімді
қолдау орталығы «Ұстаз мұрасы» журналы

Бас редактор: Уразбаева Нургул Назаркуловна +77711410882

Ақылдастар алқасы

Құрбанқызы Б., Оқу-ағарту министрлігінің аға
әдіскері, қазақ тілі мен әдебиеті магистрі, бірінші білікті
басшы, педагог-шебер

Орақова А.Ш., педагогика ғылымдарының кандидаты, Бельгия
Жоғары мектебінің Гонорар профессоры, Халықаралық
Ақпараттандыру Академиясының академигі

Миірбеков М. Тарих ғылымының кандидаты

Жолдасов С. Техника ғылымының кандидаты

Апашева С.Н. тарих ғылымының кандидаты

Файзиев Н. С. Педагогика ғылымдарының магистрі, педагог
тренер

Пазылова А.А. “Ыбырай Алтынсарин” медалінің иегері, “Үздік
ұстаз”-2021, педагог-шебер, 2024 жылғы “Қазақстан Мұғалімі”
Ұлттық Сыйлығының ТОП-50 финалисті

Редакцияның мекен-жайы:

Қазақстан Республикасы, Алматы қаласы

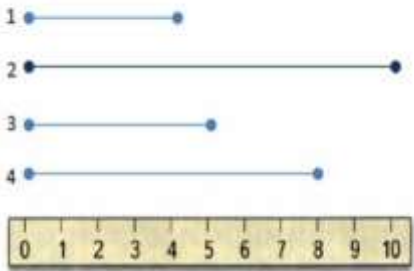
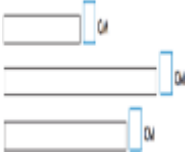
ҰЗЫНДЫҚТЫ ӘЛШЕУ. САНТИМЕТР

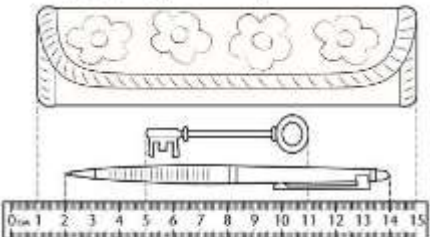
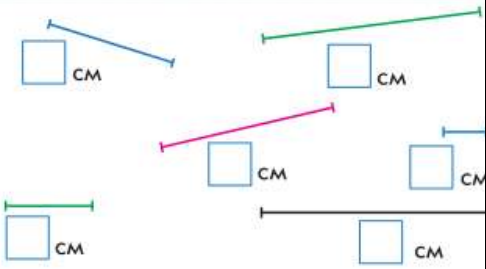
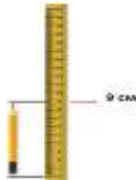
Агибаева Жулдыз Алмасовна

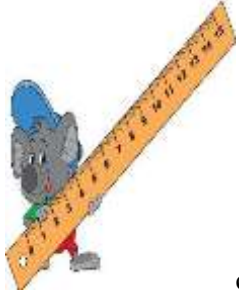
Алматы облысы Талғар ауданы №23 жбб орта мектеп

Бастауыш сынып мұғалімі

Білім беру Ұйымының атауы	23 мектеп			
Пәні:	Математика			
Бәлім:	Әзім туралы. Менің мектебім.			
Педагогтің аты-жәні:	Агибаева Жулдыз Алмасовна			
Класс:				
Сынып:	1 сынып			
Сабақтың тақырыбы:	№28 сабақ. Ұзындықты өлшеу. Сантиметр.			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	1.1.3.1** Ұзындық см, дм шамаларын ажырату, оларды өлшеу үшін өлшемдер мен құралдарды таңдау, өлшемдер жүргізу; 1.1.3.3** Ұзындық (см, дм) салыстыру және шамалар мәндерімен қосу мен азайту амалдарын орындау			
Сабақтың мақсаты	Ұзындық см, дм шамаларын ажыратады, оларды өлшеу үшін өлшемдер мен құралдарды таңдайды, өлшемдер жүргізеді; Ұзындық (см, дм) салыстырады және шамалар мәндерімен қосу мен азайту амалдарын орындайды.			
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі// уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 3 минут	Сабаққа дайындық жасау Психологиялық ахуалды жақсарту Дене мүшелеріміз қалай сөйлейді: Бас Иық Қол Көз Ауыз Аяқ Өткенді пысықтау «Ұзын, қысқа, кең, тар» тақырыбын пысықтау. Суреттегі заттарды салыстыр. Қайсысы Ұзын, Қайсысы қысқа? Қайсысы кең, қайсысы тар? Сабақтың мақсатын хабарлау. Тақырыпты ашу Жеке жұмыс Алдарындағы оқу құралдарын өлшеп салыстырады. Бізге әмірде көп білім қажет болады. Біз бүгін заттардың Ұзындығын өлшеуді және салыстыруды жалғастырамыз. №1 тапсырма бойынша оқушыларға сұрақтар қояды? Әлия қарындаштарды қалай	Лебіздерін білдіреді	Мақтап, мадақтап отыру Дескриптор: Ұзын, қысқа, кең, тар Ұғымын түсінді, Салыстыра алады.	Суреттер оқулық
Өткенді пысықтау 3 минут		Өткен тақырыпты пысықтайды	Жарайсыңдар!	
Сабақтың ортасы 25 минут		Салыстыруды нығздиді	Дескриптор: Заттарды салыстырады, тақырыпты түсінеді	оқулық
Сергіту		Жаңа Ұғымды түсініп алады	Дескриптор: Сантиметрді түсінді Өлшем бірліктерін біледі	оқулық

сәті 3 минут Сабақты қорыту 6 минут Қосымша тапсырма 2 минут Кері байланыс 3 минут	салыстырды? (Қатар қойып) Әлия кітаптарды қалай салыстырды? (Беттестіріп) Жаңа тақырып №2 тапсырма Барлық адамдарға әлшеуді салыстыра алуы үшін стандартты әлшеуіштер енгізілді. Олардың бірі – сантиметр. Сызғышпен таныстыру Ұзындық - бұл шама. Оны әлшеуге болады. Сантиметр (см) - Ұзындықтың өлшем бірлігі. 10 см = 1 дм 1 дм = 10 см «Кім жылдам» ойыны арқылы сызғышпен әлшеп жазады, салыстырады. 1. Сызғыштың көмегімен берілген нүктелердің ұзындықтарын өлше. Қосымша жұмыс Қатармен топпен жұмыс 1-Топ	орындайды Топпен жұмыс жасайды Есепті шығарады Билеп сергіп алады. Сызғышпен жұмыс істеудің нәтижесін Жеке жұмыс жасайды	 Тамаша! Берілген заттарды әлшеп жазады. Жарайсыңдар! Жарайсыңдар! Суреттегі заттарды әлшей алады, жазады. Есепті шығарады, әсу ретімен орналастырады. Дескриптор: Шамалар мәндерімен қосу мен азайту амалдарын орындайды. Әзір а байланысты мысалдар құрастырды. Керемет! Тамаша!)	Сызғыш Оқулық дәптер https://youtu.be/dG3QKoAwovI?feature=shared Сызғыш
---	--	--	--	---

	Заттардың ұзындығын анықта. Қаламсауыттың ұзындығы _____ см-ге тең. Кілттің ұзындығы _____ см-ге тең. Қаламның ұзындығы _____ см-ге тең. 2- Топ «Сиқырлы сандық» әдісі Есепті шығарады. $6\text{ см} + 3\text{ см} =$ $10\text{ см} - 4\text{ см} =$ $2\text{ см} + 6\text{ см} =$ $9\text{ см} - 9\text{ см} =$ $5\text{ см} + 2\text{ см} =$ $7\text{ см} - 3\text{ см} =$ 3 топ «Стаканды жинау» әдісі әсу ретімен орналастыру 4 см 6см 7 см 3 см 10 см 9 см № 3 тапсырма Тақтамен жұмыс «Нысанаға дәлдеу» $5\text{ см} + 2\text{ см} = 7\text{ см}$ $2\text{ см} + 5\text{ см} = 7\text{ см}$ $7\text{ см} - 2\text{ см} = 5\text{ см}$ $7\text{ см} - 5\text{ см} = 2\text{ см}$ Сергіту сәті «Қарлығаш» ФС тапсырмасы №4 тапсырманы жұппен орындауды Ұсынады. Сызғышпен кесінділердің Ұзындығын өлшейді. Қара кесіндіге қарағанда қайсысы Ұзынырақ? Жолақтардың Ұзындығын өлше. Ең Ұзын жолақты қызыл тнспен, ал ең қысқасын жасыл тнспен боя. Қосымша жұмыс Кесінді сызады	Кері байланыс жасайды	Дескриптор: Сызғышпен жұмыс жасай алды Кесіндінің Ұзындығын өлшеді Дескриптор: Тапсырмаларды орындады Ұзындықты өлшей алады «сызғыш, қарындаш, өшіргіш» әдісі	 Кері байланыс парағы
--	--	------------------------------	--	---

	 сабақты жақсы түсіндім Сабақты орташа мәңде түсіндім түсінбедім сабақты			
--	--	--	--	--

STEM БІЛІМ БЕРУ БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА: ҒЫЛЫМ, ТЕХНИКА ЖӘНЕ МАТЕМАТИКАҒА ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТЫ ОЯТУ

Аймұханбетова Мәлдір Бақытбекқызы

Алматы қаласы, Медеу ауданы

*Қ.Қатықбаева атындағы №168 мектеп-гимназия
бастауыш сынып мұғалімі*

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаттарының бірі – оқушылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ете отырып, олардың болашақта сұранысқа ие дағдыларды меңгеруіне ықпал ету. Осы мақсатта STEM білім беру

әдістемесі қарқынды дамып келеді. STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) білім беру ғылым, техника, инженерия және математика пәндерін біріктіре отырып, оқушылардың сыни ойлау, проблемаларды шешу және инновациялық идеяларды жнзеге асыру қабілеттерін дамытуға бағытталған. Бастауыш сыныптарда STEM әдістемесін енгізу ғылым мен технологияға деген қызығушылықты оятудың маңызды қадамы болып табылады. STEM білім беру жүйесі бастауыш сынып оқушылары ншін оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді. Бұл әдіс дәстүрлі пәндерді біріктіре отырып, оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады. Бастауыш сыныптарда STEM білім беру табиғи құбылыстарды, техникалық процестерді және математикалық заңдылықтарды зерттеуге мүмкіндік беретін тәжірибелік тапсырмалар мен жобалар арқылы жнзеге асырылады. Оқушылардың қызығушылығын ояту ншін оларды зерттеуші ретінде сезінуіне жағдай жасау қажет.

STEM білім беру бастауыш сыныптарда интерактивті оқыту әдістерін кеңінен қолдануға мүмкіндік береді. Оқушыларды зертханалық жұмыстарға, инженерлік жобалар жасауға, математикалық есептерді шешуге және техникалық құрылғыларды құрастыруға тарту олардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Мысалы, су, ауа, жарық сияқты табиғи құбылыстарды зерттеуге арналған тәжірибелер оқушыларға ғылымның маңыздылығын тнсіндіруге көмектеседі. Сол сияқты, қарапайым роботтарды құрастыру немесе бағдарламалау сабақтары оқушыларды техника және инженерия саласына қызықтырудың тиімді әдісі бола алады.

Бастауыш сынып оқушыларының STEM пәндеріне деген қызығушылығын арттыруда жобалық оқыту әдісі маңызды рөл атқарады. Жобалық оқыту оқушыларға нақты проблемаларды шешуге бағытталған тапсырмалар арқылы ғылым, техника және математика саласындағы білімдерін қолдануға мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, топтық жұмысты ұйымдастыруға және зерттеушілік дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Жобалық жұмыстар барысында оқушылар өздерінің идеяларын ұсынып, оларды іске асыру жолдарын іздейді. Бұл процесс олардың сыни ойлау және өзіндік бағалау қабілеттерін дамытады.

STEM білім беру барысында оқушылардың ғылым мен техникаға деген қызығушылығын ояту ншін көрнекі құралдар мен технологияларды қолдану қажет. Интерактивті тақталар, 3D-принтерлер, виртуалды зертханалар, робототехника құрылғылары сияқты құралдар оқушылардың оқу процесіне деген ынтасын арттырады. Мысалы, математика сабақтарында геометриялық фигураларды визуализациялау немесе ғылым сабақтарында химиялық реакцияларды модельдеу оқушылардың пәнге деген қызығушылығын оятып, материалды тереңірек тнсінуге мүмкіндік береді.

STEM білім берудің тағы бір маңызды аспектісі – интеграцияланған тәсілді қолдану. Бұл тәсіл бір пән аясында бірнеше пәннің мазмұнын қамтуды кздейді. Мысалы, бір тапсырмада оқушылар ғылыми зерттеу жнргізіп, оның нәтижелерін математикалық есептеулер арқылы талдап, техника немесе инженерия саласына байланысты шешімдер ұсына алады. Мұндай тәсіл оқушылардың пәндер арасындағы байланыстарды тнсінуге және алған білімдерін кешенді түрде қолдануға көмектеседі.

STEM білім беру оқушылардың практикалық дағдыларын дамытумен қатар, олардың креативтілік және инновациялық ойлау қабілеттерін қалыптастыруға ықпал етеді. Оқушыларды жаңа идеяларды Ұсынуға, оларды іске асыру жолдарын табуға және нәтижелерін бағалауға нйрету – STEM әдістемесінің негізгі міндеттерінің бірі. Бұл қабілеттер оқушылардың болашақта шығармашылық тұлға ретінде қалыптасуына және кәсіби әмірде табысты болуына ықпал етеді.

STEM білім беру бастауыш сынып оқушыларына әмірлік дағдыларды меңгеруге кәмектеседі. Ғылым, техника және математика арқылы оқушылар логикалық ойлау, уақытты тиімді пайдалану, ақпаратты талдау және топпен жұмыс істеу сияқты дағдыларды қалыптастырады. Сонымен қатар, STEM білім беру оқушылардың өз бетінше шешім қабылдау, мақсат қою және оған қол жеткізу қабілеттерін дамытуға бағытталған.

Оқушылардың ғылым мен техникаға деген қызығушылығын ояту ншін STEM білім беру барысында мұғалімдердің рәлі ерекше маңызды. Мұғалімдер оқушыларға пәннің маңыздылығын тнсіндіру ншін инновациялық әдістер мен технологияларды қолдануы қажет. Сонымен қатар, мұғалімдер оқушыларды шабыттандырып, олардың білім алуға деген ынтасын арттыратын жағдайлар жасауы керек. STEM білім берудің тиімділігі мұғалімдердің кәсіби біліктілігіне және олардың оқушылармен жұмыс жасау қабілетіне байланысты.

STEM білім беру жнйесі қоғамның сұраныстарына сәйкес білім алушылардың болашақ мамандықтарға дайын болуын қамтамасыз етеді. Қазіргі заманның ғылыми-техникалық прогресі STEM саласындағы мамандарға деген сұранысты арттырды. Осыған байланысты, бастауыш сыныптарда STEM білім беруді енгізу оқушыларды болашақта сұранысқа ие дағдылармен қамтамасыз етуге мнмкіндік береді.

Қорыта айтқанда, STEM білім беру бастауыш сынып оқушыларының ғылым, техника және математикаға деген қызығушылығын оятудың тиімді әдісі болып табылады. Бұл әдіс оқушылардың танымдық қабілеттерін, практикалық дағдыларын және шығармашылық ойлауын дамытуға бағытталған. STEM білім беру жнйесі арқылы оқушылардың болашақта табысты тұлға болып қалыптасуына қажетті негіз қаланады. Сондықтан STEM әдістемесін бастауыш сыныптарда қолдану білім беру жнйесінің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Жұмабекова, Г. "STEM білім берудің негіздері". Алматы: Мектеп баспасы, 2021.
2. NAE (National Academy of Engineering). "The Engineer of 2020: Visions of Engineering in the New Century". National Academies Press, 2020.
3. Абдуллина, З. "Бастауыш мектептегі инновациялық әдістер". Астана: Білім баспасы, 2020.
4. Piaget, J. "The Psychology of STEM Learning". Routledge, 2022.
5. Қазақстан Республикасының "Білім туралы" Заңы. Нұр-Сұлтан, 2021.
6. K-12 STEM Education. UNESCO Report, 2021.
7. Иванова, О. "Интеграциялық оқыту әдістері". Мәскеу: Просвещение, 2019.
8. Digital Tools in STEM Education. OECD Report, 2020.
9. Әбдіғалиева, Қ. "STEM технологияларын мектепте қолдану". Алматы: Қазақ университеті, 2021.
10. Мырзахметов, Ә. "Робототехника және оқыту әдістемесі". Шымкент: Оңтнстік Қазақстан баспасы, 2019.

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІНІ ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ

Бимурзаев Меиржан Касымбекович

Түркістан облысы, Арыс қаласы

№1 Е. Молдабаев атындағы мектеп -интернаты

География пәні мұғалімі

Қазіргі замандағы технологиялық прогресс білім беру саласын да елеулі өзгерістерге Ұшыратуда. Жасанды интеллект (ЖИ) технологиялары әртүрлі пәндерді оқыту процесін жаңашаландырып, олардың тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. География пәні де осы заманауи технологияларды қолдану арқылы оқушылардың білім деңгейін арттырып, олардың ғылыми-танымдық қабілеттерін дамытуға бағытталған жаңа әдіс-тәсілдерге ие болуда. Географияны оқытуда ЖИ құралдарын пайдалану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, нақты мысалдар мен деректер арқылы материалды жеңіл түсінуге ықпал етеді.

Жасанды интеллекттің білім беру саласындағы ең маңызды артықшылықтарының бірі – деректерді жинау, әңдеу және талдау мүмкіндігі. География пәні табиғи және әлеуметтік процестерді түсінуге бағытталған, сондықтан нәлкен көлемдегі деректермен жұмыс жасауға негізделген. ЖИ технологиялары бұл процесті автоматтандыруға және жылдамдатуға мүмкіндік береді. Мысалы, ЖИ-ге негізделген құралдар арқылы оқушылар географиялық процестерді модельдеуді, климаттық өзгерістерді болжауды және халықтың демографиялық көрсеткіштерін талдауды нәйрене алады.

География сабақтарында ЖИ технологияларын қолданудың бірнеше тиімді жолы бар. Ең алдымен, ЖИ визуализация құралдары географиялық мәліметтерді оқушыларға көрнекі түрде Ұсынуға көмектеседі. Мысалы, интерактивті карталар мен виртуалды глобустар оқушыларға әлем елдері, табиғи ландшафттар және климаттық аймақтар туралы ақпаратты тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. ЖИ алгоритмдері арқылы жасалған анимациялар мен симуляциялар табиғи процестердің қалай жүретінін нақты көрсетуге көмектеседі. Бұл оқушылардың материалды жақсы түсініп, жадыда сақтауына ықпал етеді.

ЖИ технологиялары оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру үшін геймификация элементтерін қолдануға мүмкіндік береді. География пәнінде оқушыларға арналған интерактивті ойындар мен викториналар құру арқылы олардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға болады. Мысалы, ЖИ құралдарының көмегімен оқушыларға географиялық карталардағы объектілерді тану немесе климаттық өзгерістердің салдарын болжау сияқты тапсырмалар Ұсынуға болады. Бұл әдіс оқыту процесін қызықты етіп қана қоймай, оқушылардың аналитикалық және логикалық ойлау қабілеттерін дамытады.

ЖИ технологиялары география сабақтарында табиғатты зерттеуге арналған виртуалды орта құруда да қолданылады. Мысалы, оқушылар виртуалды саяхаттар арқылы әлемнің түрлі аймақтарына барып, олардың табиғи және әлеуметтік ерекшеліктерін зерттей алады. Бұл оқушыларға шынайы саяхатқа бармай-ақ, әртүрлі елдер мен аймақтардың мәдениеті, экономикасы және экологиясы туралы ақпарат алуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, виртуалды зертханалар оқушылардың табиғи құбылыстарды зерттеу және оларды модельдеу қабілеттерін арттырады.

ЖИ алгоритмдері арқылы географиялық мәліметтерді талдау оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Мысалы, оқушылар ЖИ құралдарын пайдалана отырып, жер сілкіністері, климаттық өзгерістер немесе миграциялық процестер туралы деректерді талдай алады. Бұл олардың нақты мәселелерді түсініп, шешім қабылдау қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар, деректерді талдау арқылы оқушылар статистикалық әдістерді меңгеріп, ғылымға деген қызығушылығын арттырады.

География сабақтарында ЖИ технологияларын қолдану оқушылардың топтық жұмыс істеу дағдыларын дамытуға да ықпал етеді. Мысалы, оқушыларға белгілі бір экологиялық

мәселені шешу бойынша бірлескен жобалар дайындауды Ұсынуға болады. ЖИ қҰралдары арқылы олар қажетті деректерді жинап, талдау жасай отырып, өз идеяларын Ұсына алады. МҰндай тәсіл оқушылардың командалық жұмысты Ұйымдастыру қабілетін арттырып, олардың шығармашылық әлеуетін дамытады.

ЖИ технологиялары оқушылардың жеке білім алу траекториясын қҰруға да мүмкіндік береді. Адаптивті оқыту платформалары арқылы әрбір оқушының оқу деңгейі мен қабілеттеріне сәйкес оқу материалдарын Ұсынуға болады. БҰл оқушыларға өз қарқынымен білім алуға мүмкіндік беріп, олардың жеке ерекшеліктерін ескеруге ықпал етеді. Мысалы, ЖИ алгоритмдері оқушылардың білімі мен дағдыларын талдай отырып, олардың білімдегі олқылықтарын анықтап, соған сәйкес тапсырмалар Ұсына алады.

ЖИ қҰралдары оқушылардың география пәні бойынша алған білімдерін бағалау процесін де жеңілдетеді. ЖИ алгоритмдері автоматты түрде тест тапсырмаларын тексеріп, нәтижелерді талдай алады. Сонымен қатар, мҰғалімдерге оқушылардың нәтижелерін бақылау және олардың даму динамикасын анықтау мүмкіндігін береді. БҰл оқыту процесін тиімді Ұйымдастыруға және оқушылардың білім деңгейін арттыруға ықпал етеді.

ЖИ технологияларын география пәнінде қолдану оқушылардың экологиялық мәдениетін қалыптастыруда да маңызды рөл атқарады. Мысалы, ЖИ қҰралдары арқылы оқушыларға климаттың өзгеруі, қоршаған ортаның ластануы немесе биологиялық әртүрлілікті сақтау мәселелерін тінсіндіруге болады. БҰл әдіс арқылы оқушылар экологиялық мәселелерді тінсініп қана қоймай, оларды шешу жолдарын іздеуге нйренеді.

Қорыта айтқанда, география пәнінде жасанды интеллект технологияларын қолдану оқыту процесінің тиімділігін арттыруға және оқушылардың пәнге деген қызығушылығын оятуға мүмкіндік береді. ЖИ қҰралдары оқушыларға білімді кәрінекі және қолжетімді түрде Ұсынуға, олардың аналитикалық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, ЖИ технологиялары география пәнінің мазмұнын жаңашаландырып, оқушылардың заманауи әлемнің талаптарына сай дағдыларды меңгеруіне жағдай жасайды.

Әдебиеттер тізімі

1. ЖҰмабекова, Г. "Жасанды интеллект және білім беру". Алматы: Мектеп баспасы, 2021.
2. Piaget, J. "The Role of AI in Geographical Education". Routledge, 2022.
3. Выготский, Л. С. "Психология обучения". Мәскеу: Академия, 2020.
4. Google Earth платформасы: <https://earth.google.com>.
5. Абдуллина, З. "Цифрлық технологиялар және география". Астана: Білім баспасы, 2020.
6. National Geographic Education. "Using AI in Geography". Washington, 2021.
7. Иванова, О. "Интерактивті оқыту технологиялары". Мәскеу: Просвещение, 2019.
8. UNESCO Report: "AI in Education: Challenges and Opportunities", 2021.
9. НҰрғалиева, С. "География пәнін оқыту әдістемесі". Шымкент: Оңтүстік Қазақстан баспасы, 2021.
10. Digital Geography Education Tools. OECD Report, 2020.

МОЛЕКУЛАЛЫҚ БИОЛОГИЯ: ӘМІРДІҢ МОЛЕКУЛАЛЫҚ ДЕҢГЕЙДЕГІ НЕГІЗДЕРІН ЗЕРТТЕУ

Болатова Мейрамгул Болатовна
Астана қаласы, №101 орта мектебі
Биология пән мұғалімі
Педагог – зерттеуші

Молекулалық биология – тіршілік құбылыстарының молекулалық негіздері туралы ғылым, биология ғылымдарының арасында негізгі орындардың бірін иеленеді. Генетика, биохимия және биофизика ғылымдарымен тығыз байланысты. Бұл сала генетика, биохимия және жасушалық биологияның тоғысында дамып, молекулалық деңгейде тірі ағзалардың қалай жұмыс істейтінін түсінуге көмектеседі. Молекулалық биологияның басты міндеті – әмірді молекулалық деңгейде сипаттау және түсіндіру. Негізгі мақсаты – биологиялық ірі молекулалар (белоктар, нуклеин қышқылдары) құрылымын барлық деңгейде зерттеу. Бұл ғылымның негізгі нысандары ДНҚ, РНҚ және ақуыздар.

Негізгі Ұғымдар

Молекулалық биологияның негізінде бірнеше негізгі Ұғымдар бар. Олардың бірі – ДНҚ (дезоксирибонуклеин қышқылы), барлық тірі ағзалардың генетикалық ақпаратын сақтайтын молекула. ДНҚ құрылымы қос спираль түрінде болып, құрамында нуклеотидтер тізбегі болады. Бұл нуклеотидтердің реттілігі әр организмнің генетикалық ерекшеліктерін анықтайды.

РНҚ (рибонуклеин қышқылы) да маңызды молекула болып табылады, ол ДНҚ-да сақталған генетикалық ақпаратты ақуыздар синтезіне жеткізуде маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, ақуыздар – жасушаның құрылымдық және функционалдық элементтері, олар түрлі биологиялық процестерге қатысады.

Зерттеу әдістері

Молекулалық биологияның заманауи әдістері ДНҚ, РНҚ және ақуыздарды тереңірек зерттеуге мүмкіндік береді. Генетикалық инженерия, геномдық және протеомдық технологиялар молекулалық деңгейде организмдердің қасиеттерін зерттеу үшін қолданылады. Полимеразды тізбекті реакция (ПТР) сияқты әдістер генетикалық материалды көбейтуге және анализ жасауға мүмкіндік береді.

Қолданбалы мәні

Молекулалық биологияның практикалық маңызы зор. Бұл салада жасалған жаңалықтар медицинада, биотехнологияда және ауыл шаруашылығында кең қолданылады. Мысалы, генетикалық модификациялау арқылы ауруларға төзімді өсімдіктерді шығару, немесе медициналық диагностикада генетикалық ауруларды анықтау үшін генетикалық тесттерді қолдану молекулалық биологияның арқасында мүмкін болды.

Қорытынды

Молекулалық биология әмірдің молекулалық механизмдерін зерттеуде маңызды сала болып есептеледі. Ол тірі ағзалардың күрделі құрылымын, қызметін және эволюциясын түсінуге көмектеседі. Қазіргі таңда молекулалық биология жедел дамып келе жатқан ғылым ретінде теориялық және қолданбалы биология, генетика, медицина, ауылшаруашылығы т.б. ғылымдардың дамуында маңызды рөл атқарады және медициналық жетістіктерге жеткізіп, адамзатқа көптеген жаңа мүмкіндіктер ұсынады. ХХІ ғасырды молекулалық биология ғасыры деп атауға болады.

Қазіргі таңда молекулалық биология зерттеулері ғылымды жаңа биологиялық және медициналық жетістіктерге жеткізіп, адамзатқа көптеген жаңа мүмкіндіктер ұсынады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Alberts, B., Johnson, A., Lewis, J., Raff, M., Roberts, K., & Walter, P. (2002). *Molecular Biology of the Cell*. 4th Edition. Garland Science.
2. Watson, J.D., Baker, T.A., Bell, S.P., Gann, A., Levine, M., & Losick, R. (2008). *Molecular Biology of the Gene*. 6th Edition. Pearson Education.
3. Lodish, H., Berk, A., Kaiser, C.A., Krieger, M., Scott, M.P., Bretscher, A., Ploegh, H., & Matsudaira, P. (2007). *Molecular Cell Biology*. 6th Edition. W.H. Freeman.
4. Lewin, B. (2008). *Genes IX*. Jones and Bartlett Publishers.
5. Brown, T.A. (2010). *Gene Cloning and DNA Analysis: An Introduction*. 6th Edition. Wiley-Blackwell.

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР ЖӘНЕ БАЛА ТӘРБИЕСІ: РУХАНИ ЖАҢҒЫРУДЫҢ НЕГІЗІ

Днйсенова Салтанат Тайсеновна

Түркістан облысы, Кентау қаласы,

Жеке мекеме "Балбөбек бөбекжай" балабақшасы

Гномик тобының тәрбиешісі

Бала тәрбиесі – Ұлт болашағының ең маңызды негізі. Әр халықтың өзіндік Ұлттық құндылықтары, тәрбиелік Ұстанымдары мен рухани негіздері бар. Ұлттық құндылықтар – ата-бабамыздан қалған аманат, Ұрпақтан Ұрпаққа жеткен асыл мұра. Олар балаларға дұрыс бағыт-бағдар беріп, рухани-адамгершілік құндылықтарды қалыптастырудың басты құралы болып табылады. Бала тәрбиесінде Ұлттық құндылықтарды Ұстану – оның болашақта өз халқына, Отанына адал қызмет ететін азамат болып қалыптасуына негіз қалайды.

Ұлттық құндылықтарға сәйкес отырып бала тәрбиелеу – әрбір ата-ана мен педагогтың маңызды міндеттерінің бірі. Қазіргі заманның жаһандану ндірісі Ұлттық ерекшеліктер мен дәстүрлердің сақталуына қауіп төндіреді. Сондықтан Ұлттық құндылықтарды сақтау мен дамыту біздің кіннің өзекті мәселесіне айналып отыр. Тәрбие процесінде Ұлттық құндылықтарды енгізу балалардың санасына патриотизм сезімін сіңіріп, олардың рухани дамуына ықпал етеді.

Бала тәрбиесінде Ұлттық құндылықтарды қолданудың негізгі жолдарының бірі – халықтық педагогика элементтерін енгізу. Халықтық педагогика – бұл ғасырлар бойы жинақталған халық даналығының жемісі, ол ата-ана мен педагогтың бала тәрбиесіндегі басты құралы болып табылады. Мысалы, мақал-мәтелдер, аңыз-ертегілер, халық әндері мен Ұлттық ойындар бала санасына адамгершілік, достық, еңбекқорлық сияқты қасиеттерді сіңіруге көмектеседі. Ұлттық тәрбие беру барысында балалар халқымыздың салт-дәстүрлерімен, әдет-ғұрыптарымен танысып, өз Ұлтының тарихы мен мәдениетіне деген құрмет сезімін қалыптастырады.

Ұлттық құндылықтарға негізделген тәрбиенің басты мақсаты – рухани бай, адамгершілігі мол, елінің мәдениетін сыйлайтын азаматты тәрбиелеу. Бұл үшін балаларды туған жерге деген сүйіспеншілікке, Ұлттық мәдениет пен әнерді құрметтеуге, еңбекқорлыққа, адамгершілікке тәрбиелеу қажет. Тәрбие процесінде Ұлттық мәдениеттің негізгі элементтерін қолдану – баланың тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді. Мысалы, қазақтың дәстүрлі отбасы тәрбиесі ата-ананың балаларға жауапкершілікпен қарап, оларға Ұлттық құндылықтарды нйретуді басты міндет ретінде қарастырған.

Бала тәрбиесінде Ұлттық құндылықтардың рөлін тнсіну үшін Ұлттық салт-дәстүрлердің мән-маңызын ашып көрсету маңызды. Қазақ халқының байырғы дәстүрлері баланы кішіпейілділікке, нлкендерді құрметтеуге, адалдыққа, еңбекқорлыққа тәрбиелейді. Мысалы, «Атаның сөзі – ақылдың көзі» деген нақыл сөз баланың нлкендер ақылын тыңдап,

әмірлік тәжірибені қабылдауға нйретеді. Сондай-ақ, халықтық дәстнрлер балаларды топтық ынтымақтастыққа, өзара кәметесуге баулиды. БҰл қасиеттер қазіргі қоғамдағы әлеуметтік байланыстарды нығайту ншін маңызды.

Ұлттық қҰндылықтарды қолдану арқылы бала тәрбиелеуде отбасының рәлі ерекше. Отбасы – баланың алғашқы тәрбие мектебі, онда ол Ұлттық мәдениет пен дәстнрлерді меңгереді. Баланың бойына Ұлттық қҰндылықтарды сіңіруде ата-ананың нлгісі маңызды. Ата-ана өз әмірінде Ұлттық дәстнрлер мен қҰндылықтарды сақтай отырып, баласына бҰл қағидаларды нлгі етеді. Мысалы, отбасылық мерекелерде Ұлттық тағамдарды дайындау, дәстнрлі ойындарды Ұйымдастыру немесе қазақтың музыкалық аспаптарында ойнау – бҰл баланың өз халқының мәдениетіне қызығушылығын оятатын маңызды әдістер.

Мектептерде Ұлттық қҰндылықтарға негізделген тәрбие беру де маңызды. Пәндерге Ұлттық мазмҰнды қосу, тәрбие сағаттарын Ұйымдастыру, Ұлттық мерекелерді әткізу – бҰл балалардың өз Ұлтына деген қҰрметін қалыптастыратын тиімді тәсілдер. Сонымен қатар, тәрбие процесінде балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту ншін Ұлттық әнер элементтерін қолдануға болады. Мысалы, қоләнер сабақтарында Ұлттық ою-әрнек салу, ән-кнй сабақтарында домбыра тартуды нйрету – баланың рухани дамуына ықпал ететін тиімді әдістер.

Ұлттық қҰндылықтарға негізделген тәрбие беру барысында балалардың тҰлғалық ерекшеліктерін ескеру де маңызды. Әр бала – жеке тҰлға, сондықтан оның қызығушылықтары, қабілеттері және даму деңгейі тәрбие процесінде ескерілуі тиіс. Мысалы, шығармашылыққа бейім балаларды Ұлттық әнерге баулып, спортқа қызығатын балаларды Ұлттық спорт тнрлеріне тарту – олардың Ұлттық қҰндылықтарды меңгеруіне ықпал етеді.

Ұлттық қҰндылықтарды қолдану арқылы бала тәрбиелеудің тағы бір тиімді әдісі – халық ертегілері мен аңыздарын оқу. Халық ауыз әдебиеті балаларға ізгілік, адалдық, ерлік, еңбекснйгіштік сияқты қасиеттерді тнсіндіріп қана қоймай, олардың ой-әрісін дамытады. Мысалы, «Ер Тәстік», «Қобыланды батыр» сияқты қазақтың ертегілері балаларға батылдық пен адалдықтың маңыздылығын Ұғындырады.

Қазіргі заманғы тәрбие процесінде Ұлттық қҰндылықтарды цифрлық технологиялар арқылы насихаттау да әзекті болып отыр. Мысалы, мультимедиялық материалдар, анимациялық фильмдер немесе интерактивті қосымшалар арқылы Ұлттық қҰндылықтарды балаларға тнсіндіру тиімді әдіс болып табылады. БҰл тәсіл баланың қызығушылығын оятып, Ұлттық мәдениетке деген снйіспеншілігін арттырады.

Қорыта айтқанда, Ұлттық қҰндылықтарға негізделген тәрбие беру – бала тәрбиесіндегі ең маңызды бағыттардың бірі. БҰл әдіс балалардың рухани-адамгершілік қасиеттерін дамытуға, патриотизм сезімін қалыптастыруға және Ұлттық мәдениетке деген қҰрметін арттыруға ықпал етеді. Ұлттық қҰндылықтарды сақтау және дамыту – болашақ Ұрпаққа қалдыратын ең нлкен аманат. Сондықтан Ұлттық қҰндылықтарды тәрбиенің негізі ретінде қолдану арқылы біз Ұрпағымыздың рухани бай, саналы және отаншыл азамат болып қалыптасуына жағдай жасаймыз.

Әдебиеттер тізімі

1. Асылбеков, Р. "Ұлттық тәрбие және оның ерекшеліктері". Алматы: Мектеп баспасы, 2021.
2. Қазақстан Республикасының "Білім туралы" Заңы. НҰр-СҰлтан, 2021.
3. Қалиева, С. "Халықтық педагогика және оның бала тәрбиесіндегі рәлі". Шымкент: Оңтнстік Қазақстан баспасы, 2020.
4. НҰрғалиева, С. "Ұлттық қҰндылықтар және тәрбие". Астана: Білім баспасы, 2022.
5. Выготский, Л. С. "Даму психологиясы". М.: Академия, 2020.
6. Piaget, J. "The Child's Conception of the World". Routledge, 2022.
7. UNESCO Report: "Cultural Heritage and Education", 2021.
8. Тұрсынов, Қ. "Қазақтың салт-дәстнрлері және Ұлттық тәрбие". Алматы: Қазақ университеті, 2021.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ ТҰРҒЫДАН ОЙЛАУ ПРИНЦИПТЕРІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Зулпиева Сауле Шымырбаевна
Түркістан облысы, Жетісай ауданы
ДОІЖО және бастауыш сынып мұғалімі
№74 жалпы білім беретін мектеп

Қазіргі таңда жоғары оқу орнындағы болашақ тұлғалардың сыни ойлау мен шешім қабылдай білуі оның келешек еңбек жолында табысты болуы үшін өте маңызды шарт. Бүгінгі күні сыни ойлауды қалыптастыру идеяларына көбірек көңіл бөлінуде. Бұл жаңа педагогикалық жүйені құру қажеттігін туғызды.

Жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында білім берудің сапасын жақсарту, әдістемелік негізін өзгерту заман талабына сәйкес туындап отырған қажеттілік. Себебі, әр күні жаңа ғылыми жаңалықтарға, терең әлеуметтік өзгерістерге толы. Дәстүрлі оқу үрдісінде мұғалім басты роль атқарған болса, қазіроқушының белсенділік көрсететін кезітуді. Сабак мұғалімнің емес, оқушының іс-әрекетімен бағаланады.

Қазіргі заманғы оқыту "проблемалық" сипатқа ие болуы тиіс, ал білім алушылар өз бетінше таным және нақты тәсілді мүмкіндігіне ие болуы тиіс, бұл не үшін қажет және алынған білімді әртүрлі мәселелерді шешу үшін қалай қолдануға болатыны қарастырылады.

Сондықтан жаңартылған білім мазмұнының талаптары бойынша мұғалімге сын тұрғысынан ойлай білу қажеттілігі туындап отыр. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сыни тұрғысынан ойлана білуі, сонымен қатар, оның негізгі принциптері мен әдістерін толық меңгеріп, өзінің тәжірибесінде қолдана алуы оның зияткерлігін дамытуға мүмкіндік тудырады.

Елбасының «Интеллектуалды Ұлт-2020» жобасында бәлкілхалықтың алдына қойған негізгі идеясы экономиканы дамыту, халықтың әлеуметтік жағдайын көтеру, рухы жоғары білімді тұлғаны қалыптастыру арқылы қоғамды дамытуды көздейді. Зияткер тұлғаны, Ұлттық қалыптастыру - қоғамдағы ең көкейтесті мәселелердің бірі. Зияткерлік іс-әрекеттің барлық түрлерін, оның субъектілерін, ғылымды, білімді, жаңашылдықты біріктіретін интегративті ұғым, ең алдымен, қоғамның интеллектуалдық ресурсы болып табылатын нәзіксіз білім беру жүйесінде (мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту, бастауыш білім, негізгі орта білім, жалпы орта білім, техникалық және кәсіби білім, арнайы білім, жоғары білім, жоғары оқу орнынан кейінгі білім) қалыптасады делінген.

Адам қашан терең ойлана бастайды? Бірінші мезетте оның алдында дайын жауабы жоқ қандайда бір мәселе (проблема) немесе әліде нәйреншікті бола қоймаған жаңа ақпарат пайда болғанда. Екіншіден, адам бұл проблеманың жауабын табуға ұмтылыс жасағанда немесе жаңа нәрсені танып, оның байыбына жетуге тырысқанда. Ойланудың қандайда болмасын қиындық, ыңғайсыздық, күмән туғанда пайда болатындығы туралы философ Джон Дьюи былай деп жазған: «Ойлау тығырыққа тіреліп, таңдау жасау керек кезде басталады».

Сыни ойлаушы өзін-өзі шектей біледі, басқалардың пікірлерімен санасып, өз көзқарасын олармен салғастырады, қоғамда кеңінен таралып, көпшіліктің қабылдаған көзқарасарды мойындамай, олардың дәлелдері мен тұжырымдауларын іздестіреді. Алайда бұл күмәндану жоққа шығаруды білдірмейді: осындай әрекеттер арқылы сыни ойлау аталмыш көзқарасты қабылдауға әкелуі әбден ықтимал. «Сыни ойлау» ұғымында «сынау», яғни «кемшіліктерді айқындау» мағынасы жоқ. Сыни ойлаудың мәнін «байыбына танылу», «терең бойлау», «зерделеу», «екшеп-текшеп, жан-жақты қарастыру», «өзіңе сұрақ қойып, соның жауабын іздестіру» деп те келтіруге болады.

Сыни тұрғыдан ойлау бағдарламаның ән бойында екі мағынада қарастырылады: оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын дамыту және мұғалімдердің сыни тұрғыдан ойлануын

дамыту. МҰғалім мен оқушы арасындағы өзара байланысты бұл нәтижелі екеуін де дамытуды қарастырады.

Сыни ойлау мақсатқа бағытталған, өзін-өзі реттейтін пайымдаулар болып табылады, ол интерпретацияға, талдауға, бағалауға және тұжырымдауға, сондай-ақ осы пайымдауға негізделген дәлелді, концептуалды, әдіснамалық, критериалды немесе контекстуалды пайымдауларды тәсілдіруге әкеледі. Сонымен қатар, мақалада болашақ мамандардың зияткерлік қабілетін дамыту үшін сыни ойлаудың принциптері мен тәсілдері қарастырылады. Сыни ойлаудың принциптері мен әдістерін қолдана отырып, жоғары деңгейге жетуге болады.

Сабактарда сыни ойлаудың принциптері мен әдістерін дұрыс қолдану көптеген білім беру міндеттерін шешеді: оқуға деген уәждемені арттырады, оқыту процесін, ойлауды жандандырады, кедергілерді жояды, диалогтік қарым-қатынастарды орнатады, тұлғалық қасиеттерді, шығармашылық қабілеттерін көрсетуге, ынтымақтастық пен әлеуметтік белсенділікке ұмтылысқа, өзін-өзі көрсетуге және зияткерлікті дамытуға көмектеседі.

Сын тұрғысынан ойлау - Қазақстандағы білім беруді дамыту үшін маңызды болып табылатын қазіргі ең басты педагогикалық тәсіл. Бұл модуль оқушылардың да, мұғалімдердің де сын тұрғысынан ойлауды дамытуды саналы және оймен қабылдауын көздейді.

Сыни тұрғыдан ойлау - бақылаудың, тәжірибенің, ойлау мен талқылаудың нәтижесінде алынған ақпаратты ойлауға, бағалауға, талдауға және синтездеуге бағытталған пәндік шешім. Ол болашақта әрекет жасауға негіз бола алады. Сыни тұрғыдан ойлау көбінесе қарсы пікір айтуға, баламалы шешімдерді қабылдауға, ойлау және іс-әрекетімізге жаңа немесе түрлендірілген тәсілдерді енгізуге дайын болуға, ұйымдастырылған қоғамдық әрекеттерге және басқаларды сыни тұрғыдан ойлауға баулуды білдіреді.

Сонымен, сыни ойлау мынандай жағдайларда жүзеге асады:

- кез - келген проблема не ақпаратпен өздігімен жұмыс жасағанда;
- кез келген проблема не ақпаратты өзіндік тәжірибе (өмірлік, кәсіби) тұрғысынан қарастырғанда;
- кез келген проблема не ақпарат туралы өзіндік (дербес) пікір қалыптастыру барысында;
- өз пікірі мен көзқарастарын тұжырымдап, оларды дәлелдеуде;

-кез келген проблема не ақпаратты жан-жақты тұрғыдан қарастырғанда; бірлесе жұмыс жасағанда (топта, жұпта, командада); - өзгелердің пікірлерін бағалап, қабылдағанда.

Болашақ бастауыш сынып мұғаліміне ақпаратпен жұмыс істегенде өзге біреудің пікірін дұрыс бағалап және өз көзқарасыңды дәлелді түрде қорғап шығуға көмектесетін әдістерін қарастырып кетейік.

Байыпты түрде әрекет етіп және әлдебір зат жайлы пайымдауда жеке тәжірибеңізбен шектеле алмайсыз.

«Әрдайым осылай жасалатын» деген сылтаудың жаппай ақпараттық сауаттылық пен бұқаралық баспа тарай салысымен сәні кетті. Бүгінде біздің іс-әрекеттеріміз көбінекі біздің бір жерден нені естіп немесе нені оқып білгенімізбен белгіленеді.

Аса жиі түрде біз өздерінен қандай да бір кемшілікті сезінуге болатын пайымдаулармен кездесіп отырамыз. Біз «бұл жерде бір гәп бар» деп ойлап және сол проблеманы қалай шешу керектігі жайлы шешім қабылдаймыз. Кімменді пайымдауларда ненің дұрыс емес екенін тәсіліп, өзіңіздің сыни пікіріңізге негіздеме келтіріп және өзіндік дәлелдеріңізді ұсынуға сыни ойлау дағдылары көмектеседі.

Сыни тұрғыдан ойлау дегеніміз нені білдіреді және оған нәтижеге бола ма?

Сыни ойлау көптеген ағылшын тілді елдердің жоғары білім беру жүйесіндегі негізгі оқу пәндерінің бірі болып табылады. Мәтіндерді мұқият оқып, әдістемелік кінмән келтіруге, яғни Декартқа сәйкес, «логикалық тұрғыдан кінмәндануға болатын» затты анықтауға, өзге біреудің, сондай-ақ өзінің дәйектерінде әлсіз жақтарды табуға, ұғымдармен жұмыс істеп, өз ойын анық және негізделген түрде білдіруге нәтижеленеді.

Мұндай оқытудың маңызды компонентіне дұрыс сұрақ қою білу шеберлігі жатады.

СҰрақтарға әрекеттегі білім беру жүйесі үшін қалыпты болып табылатын мөлшерден анағұрлым көбірек көңіл бөліп отыру қажет.

Сыни ойлау бойынша «Дұрыс сұрақ қоя білу өнері» негізгі оқу құралдарының бірінде авторлар ақыл- ойы бар кез келген адам пайдаланатын ойлаудың екі әдісін суреттеген.

Ойлаудың бірінші әдісі - адам губка тәрізді айналасындағы бәріне ақпаратты сіңіріп отырады.

Бұл жол барынша қарапайым болып келеді және әркімге қажет. Фактілердің қажетті мөлшеріне ие болған жағдайда айналыңыздағы әлемді өзіңізге тиісінді етуге болады.

Ойлаудың бірінші әдісіне жақын болып отырған адам кез келген материалды біт-шігесіне дейін барынша дұрыс түрінде есінде сақтап қалуға тырысатын болады. Ол автордың ойлау жолдарын милайды, алайда оларды бағаламайды және сыни тұрғыдан қарастырмайды. Бұл «соқыр» жаттауға және бастапқы мәтіннен ауытқусыз мазмұнын айтуға әкелмеуі де мүмкін: мұндай әдіс те барынша саналы болып отыруы мүмкін. Бұл әдістің кемшілігі - шекарасын кеңейтудің, бастапқы шеңберден аспайтын сыни тұрғыдан қашықтау.

Екінші әдіс алтын іздеумен құмды електен өткізу амалына ұқсас. Бұл білім мен өз бетінше ойлаумен белсенді өзара іс-қимылды қажет етеді. Құм елеу шеберлігін толықтай меңгерген адам дәйектердің оларды жадыда сақтап қалу үшін емес, кінші бағалау үшін қажет екендігін түсінеді. Ол үшін бұл міндетті санасыз тұрғыдан саналы тұрғыға аудару қажет. Қалайша дұрыс сұрақ қою керек?

Дұрыс қойылған сұрақ - бұл табысқа жетудің 95%-ы. Джон Миллер - «Проактивті ойлаудың 5 принципі» кітабының авторы бұл өнерде QBQ (The Question Behind the Question) тиімді әдісі қажетке жарауы мүмкін деп ескертеді. Бұл әдіс дұрыс сұрақ қояды нәтиженің мүмкіндік береді.

Проактивті ойлау - қолыңызда бар ресурстардан көбірек ресурстар алуға және нағыз көшбасшы болуға көмектесетін ойлаудың жаңа типі.

QBQ бес принципке сүйенеді. QBQ әдісі бойынша дұрыс сұрақтар дегеніміз нені білдіреді? Бұл дегеніміз:

1. Өзінде «Мен» жеке есімдігі әрдайым болып отыратын сұрақтар. Біз өмірімізде орын алып отырған жағдайлардың барлығы үшін 100-пайыздық жауапкершілікті және өз жұмысымыз үшін толық жауапкершілікті мойындаймыз.
2. QBQ әдісі ең алдымен адамдардың іс-әрекеттерін қарастырады.
3. QBQ сұрақтары «неге», «қашан» немесе «кім» сөздерінен басталмайды.

Себебі егер сұрақ «неге» сөзінен басталатын болса, ол адамдарды жеке жауапкершіліктен босатады және оларды кінәлі сезіну қалпына келтіреді. Мысалы, «Неліктен бұл жағдай дәл менімен болды?». Ал басында «Кім?» сөзі тұрған сұрақтар кінәні басқа адамдарға аударады. Мысалы, «Осы тоқсанда сенің нәтижелің 10 пайызға төмендеп кеткеніне кім кінәлі?».

Егер сіз осы бес бағыт бойынша өзіңізге өзіңіз дұрыс сұрақ қоятын болсаңыз, нәтижелерге қол жеткізе аласыз

Оқыту

Біздің нәтиженімізге көмектесетін QBQ сауалдар мынадай болып келеді:

- Мен қалайша анағұрлым тиімді көшбасшы бола аламын?
- Нәтижесін алдыңғы тоқсанға қарағанда қалай жақсы орындасам болады? - Мектепте алған білімімді қалайша көбірек қолдансам болады? *Жауапкершілік*

Өз-өзіңізге жеке жауапкершілігіңізді қайтару үшін сауалдарды былай қойып отыру керек:

- Осы мәселенің шешімін табу үшін мен өзім не істей аламын?
- Өз жұмысымды қалайша бұрынғысынан тиімді жасай аламын?
- Мен кінәлі сезіну қалпынан қалай шыға аламын?

Шығармашылық (креативтілік)

QBQ әдісі сонымен қатар шығармашылықты (креативтілік) дамытуға мүмкіндік береді. Шығармашылық (креативтілік) - бұл нәтижелер артықшылық. Бұл қасиетті дамыту үшін қандай сұрақтар қою керек?

- Шектелген ресурстар мен мүмкіндіктер жағдайында қалайша артығымен ие бола аламын?
- Қажетті ақпаратты қалай тапсам болады?

- БҰл аспапты тағы қалай қолдануға болады?

Қызмет ету

Барлық замандарда қызмет етумен айналысқан кәшбасшылар ең нлкен жетістіктерге жетіп отырған.

Тіпті кәшбасшылық-қызмет етушілік деген Ұғым да бар. БҰл жағдайда қандай сҰрақтар қате болады?

- Мен неліктен басқа адамдарға көмектесуім керек?
- Оқушыларымыз қашан бізге алғыс айтатын болады?
- Менің неліктен көбірек беруім керек?

QBQ әдісі бойынша дҰрыс сҰрақтар мынадай:

- Мен басқа адамның нені қалайтынын жақсырақ тнсіну ншін не істеуім керек?
- Оқушыларға қалайша көбірек қҰндылықтар беруге болады?
- Әзім қалай жақсарсам болады? Деген сҰрақтарды бере отырып, біз артығына ие боламыз. Жомарт әрекеттерді жасай отырып, біз жомарт болудың көбірек себептеріне ие боламыз.

Сенім кез - келген дана басшының басты қасиеті - сенім. Егер сіз өзіңізге пайдасыз және қиратушысауалдар қойғыңыз келсе, олар мынадай болып келеді:

Менің оқушыларым неліктен осыншама секемшіл?

Мен өз команدام туралы шындықты қашан білетін боламын? Жақсы сауалдар:

Мен жағдайды жақсарту ншін оған қалай ықпал ете аламын? Оқушыларға жағымды эмоциялар сыйлау ншін не істеу керек?

Мен өзіме адамдар сену ншін адами қасиеттерімді қалай жақсартсам болады?

QBQ - бҰл дҰрыс сауалдар қою және қажетті сәтте дҰрыс шешім таңдау арқылы барлық деңгейдегі жекежауапкершілікті дамытудың кәшбасшылық аспабы.

Осы мәселе тәңірегінде Н.Ж.ҚҰлмҰрза өз еңбегінде сыни ойлау стратегиясының мнмкіндіктеріне тоқтала кеткен, онда ол топтық жҰмыс, топтарда жҰмыс жнргізу, интерактивті оқыту стратегияларының тиімділігін атап өтті. Демек білім алушылардың пікірталас пен талқылауларға белсене қатыса отырып, өз идеяларын Ұсынуға, пікір алмасуға мнмкіндігі бар. БҰл білім алушылардың зияткерлік тҰрғыда өзін жетілдіріп, шешім қабылдауына не мәселелерді шеше білуіне жол ашады.

Мемлекетіміздің жаңартылған білім беру бағдарламасы — заман талабына сай жасалған тың бағдарлама. Жаңартылған оқу бағдарламасы аясында сыни ойлаудың негізгі принциптері мен әдістерін орнымен дҰрыс пайдалану бірінші орында зияткерліктің дамуына, өз білімін әмірде пайдалана білу дағдыларының қалыптасуына әкеледі.

Әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан - 2050» стратегиясы - қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. Қазақстан Республикасының Президент! Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. //Ақиқат. №1, 2013. - 27 б.
2. Дьюи Д. Психология и педагогика мышления. - М.: Совершенство, 1997. - С. 123
3. МҰғалімге арналған нҰсқаулық. Екінші (негізгі) деңгей «Назарбаев Зияткерлік мектептері». -ДББҰ «Педагогикалық шеберлік орталығы», 2016. -41 б.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ БІЛІМ БЕРУ ЖҢІЕСІ ЖӘНЕ ОНДАҒЫ ҚАЗІРГІ ӘЗГЕРІСТЕР

Калдарова Паридә Сапаралиевна

Түркістан облысы, Жетісай ауданы

“№74 жалпы білім беретін мектеп” коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Директордың бейіндік ісі бойынша орынбасары

Физика пәні мұғалімі

Оқу – адамның психикалық дамуының формасы, элементі. Кез келген оқыту белгілі бір мөлшерде адамды дамытады. «Даму» Ұғымының психологиялық анықтамасы-жаңарту процесі, жаңаның өмірге келіп, ескінің жоғалуы деген мағынаны береді. Мектеп оқушыларының танымдық қызығушылығын дамытудың негізгі факторы олардың білімі мен дағдыларының дәрежесі ғана емес, сонымен бірге, баланың маңызды психикалық қызметтерін, ақыл-ой жұмысының тәсілдерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін оқу процесін жолға қою керектігі саналады. Оқушының шығармашылық қабілеті де оның ойлау мен практикалық әрекеттері арқылы ғана дамиды. Ойлауға нйрететін сабақтарды дамыта оқыту сабақтары деп білеміз.

Дамыта оқытуды Ұйымдастыру, балаға ақыл-ой әрекетін меңгеруге жағдай жасау деп қарастыру керек. Дамыта оқыту сабақтағы ерекше ахуал, мұғалім мен оқушы арасындағы ерекше қарым-қатынас. Мұғалім бұл жағдайда дайын білімді тнсіндіріп қоюшы, бағалаушы емес, танымдық іс-әрекетті Ұйымдастыратын Ұжымдық істердің Ұйытқысы. Тек осындай оқыту ғана баланың интеллектісінің кзін ашып, шығармашылығын дамытады.

Дамыта оқыту технологиясының негізінде диалектикалық (интенсивті, сапалық, мәнділік) әдіснамасы жатыр деп айтуға болады. Дәстнрлі оқыту балада білім, білік, дағды алуға қажетті ақыл, сана бар деп есептеп, сол ақылға дайын білімді қҰю керек деген кзқарасқа, ал дамыта оқыту бала бойындағы табиғи қабілеттерді, ойлауды, жаңа белестерге ктеруді мақсат тҰтатын принциптерге негізделген, ал сондай-ақ дербес жұмыс істеуге, алған білімді пайдалана білуге нйретеді.

Дамыта оқытуда баланың ізденушілік – ойлау әрекетін Ұйымдастыру басты назарда Ұсталады. Ол ншін бала өзінің бҰған дейінгі білетін амалдарының, тәсілдерінің жаңа мәселені шешуге жеткіліксіз екенін сезетіндей жағдайға тнсуі керек. Содан барып оның білім алуға деген ынта-ықыласы артады, білім алуға әрекеттенеді.

Сабақ мҰндай жағдайда төмендегідей нш құрамдас бөліктерден тҰратын болады

1. Оқу мақсаттарының қойылуы
2. Оны шешудің жолын бірлесе қарастыру.
- 3 Шешімнің дҰрыстығын дәлелдеу.

Дамыта оқыту жнйесінде оқушылардың ойларын жетілдірудің маңызы зор.

Біріншіден – дамыта оқытуда білім даяр кнйінде берілмейді, оған оқушы өз оқу әрекеті арқылы қол жеткізеді. Сабақтың алғашқы ізденіс кезеңінде жаңа ақпарат жайлы не білетіндіктерін ортаға салып, мәселені өз беттерінше шешуге талпынады.

Екіншіден – дамыта оқытуда оқушы жоғары қиындықтағы мәселелерді шеше отырып өзінің санасының саңылауларын ашады. Әр оқушының өзінің деңгейіне дейін дамуға қол жеткізе алады. Мысалы: днниетану пәнінен судың табиғаттағы және адам өміріндегі маңызы тақырыбын өткенде, «Су Жер бетінен жойылып кетсе не болады?» атты пікірталас Ұйымдастыру. Әрбір оқушы өз ойын ортаға салады.

Дамыта оқыту технологиясы оқушы қҰзыреттілігін дамытуда аса маңызы бар технология. Атап айтсам, «Кешікпеуді нйренемін» ойынның мақсаты: сағат, тәулік тнсініктерін пысықтау, жол жнруге қажетті уақыт аралығын, т.б. есептеу болып табылады. «Мен бастаймын, сен жалғастыр» бҰл ойында оқушы әрнекті айтады, мысалы, 12 мен 9 санының айырмасы, ал екінші оқушы осы әрнекке лайықты жалғасын ойластырады. «Не артық?» ойны барысында ерекшеленіп тҰрған әріпті атау тапсырылады. Сондай-ақ, сөздік диктант

жазғанда жұмбақтар жасырып, шешулерін жазғызу керек. Сауаттылығын арттырумен бірге ой әрісін дамыту көзделіп отыр.

Математика сабағында логикалық есептер, шығармашылық тапсырмалар қолданған жөн. Сонымен қатар оқушылар математикада басқатырғалар, ребустар, лабиринттер, сиқырлы шаршылар шешеді. Ақпараттық – коммуникациялық технологияның келешек Ұрпақтың жан – жақты білім алуына, іскер әрі талантты, шығармашылығы мол, еркін дамуына жол ашатын педагогикалық, психологиялық жағдай жасау үшін де тиізер пайдасы аса мол.

Заманымызға сай қазіргі қоғамды ақпараттандыруда педагогтардың біліктілігін ақпараттық – коммуникациялық технологияны қолдану саласы бойынша көтеру негізгі міндеттерінің біріне айналды. Ақпараттық қоғамның негізгі талабы - оқушыларға ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық - құрылымдық ойлау қабілеттерін дамыту, ақпараттық технологияны әзіндік даму мен оны іске асыру құралы ретінде пайдалану дағдыларын қалыптастырып, ақпараттық қоғамға бейімдеу.

Ақпараттық технологияларды пайдаланып оқыту мынадай нәтижелерге қол жеткізеді:

1. Оқу материалын терең тінсінуге;
2. Алған білімнің Ұзақ уақыт есте сақталуына;
3. Білім беруге жұмсалатын шығының азаюына, т.б

Қазіргі уақытта сабақ барысында интерактивті құралдарды қолдануда. Интерактивті құралдардың көмегімен мұғалімнің, оқушының шығармашылықпен жұмыс істеуіне жол ашылып отыр. Интерактивті тақта – бұл компьютердің қосымша құрылғыларының бірі және де дәріс берушіге немесе баяндамашыға екі түрлі құралдарды біріктіретін: ақпараттың кескіні мен қарапайым маркер тақтасын біріктіретін құрал. Флипчарт – бұл бірнеше қажетті беттерден тұратын негізгі жұмыс аймағы. Бұл аймақта презентацияны құруға және оны көрсетуге қажетті құралдардың барлығы көрсетіледі. Бірнеше флипчарттарды бірден ашып, бір флипчарттан келесі флипчартқа, объектілерге сілтемелер қоюға немесе объектілерді бір мезетте келесі бетке көшіруге болады. Флипчартты басу құрылғысынан шығаруға немесе әртүрлі форматтарда экспорттауға болады.

Интерактивті құралдарды сабаққа пайдаланғанда дидактикалық бірнеше мәселелерді шешуге көмектеседі:

1. Пән бойынша базалық білімді меңгеру;
2. Алған білімді жүйелеу;
3. Әзін - әзі бақылау дағдыларын қалыптастыру;
4. Жалпы оқуға деген ынтасын арттыру;
5. Оқушыларға оқу материалдарымен әздігінен жұмыс істегенде әдістемелік көмек беру.

Бұл технологияны оқу материалын хабарлау және оқушылардың ақпаратты меңгеруін ұйымдастыру арқылы, көзбен көру жадын іске қосқанда арта тінсетін қабылдау мүмкіндіктерімен қамтамасыз ететін әдіс деп қарауға болады. Бастауыш сыныпта математика пәнінен интерактивті тақтамен және электрондық оқулықты пайдалана отырып, әткізген сабақ жоспары

Сонымен қорыта келе, мемлекетіміздің басты байлығы да, болашағы да – жас Ұрпаққа тиянақты білім беру және бүгінгі заман талабына сай лайықты тәрбиелеу жалпы педагогика саласының ғана емес, сондай-ақ мемлекет деңгейіндегі негізгі бағыттардың бірі болып саналады.

Библиографиялық тізім

1. Білім заңы. Алматы, 2017 ж.
2. С.Т. Мұхаметжанова, Ж.Ә. Жартынова, Интерактивті жабдықтармен жұмыс жасаудың әдіс-тәсілдері. Алматы, 2018ж.
3. А.Иманбаева, Оқу-тәрбие нәздісін ақпараттандыру. Қазақстан мектебі, №2, 2014
4. Педагогика журналы №2-2019ж.
5. Қазақстан мектебі №3, 2011ж. Қазақстан мектебі №4, 2015

БАЛА ТӘРБИЕСІ — ОРТАҚ МІНДЕТ

Куренкеева Макпал Бердибековна

«Алматы облысы Білім басқармасының

Талғар ауданы бойынша Білім бөлімі»

мемлекеттік мекемесінің «№23 жалпы білім

беретін орта мектебі» коммуналдық

мемлекеттік мекемесі

Мектепалды даярлық сынып мұғалімі

Бала тәрбиесі — әрбір қоғамның болашағын айқындайтын маңызды аспект. Ол тек ата-аналардың немесе мектептің міндеті ғана емес, қоғамның әрбір мүшесінің ортақ жауапкершілігі. Бала — бұл тек жеке тұлға емес, оның болашағы бүкіл қоғамға, Ұлттың дамуына ықпал етеді. Сондықтан да бала тәрбиесі — баршаға ортақ міндет, оны тек отбасы ғана емес, жалпы қоғам, мемлекет те бір.

Алғашқы тәрбие кәзі — отбасы. Ата-ана балаға ең алғашқы білім мен тәрбие береді. Бұл кезеңде баланың дүниетанымы қалыптасады, мінез-құлық мен өмірге деген көзқарасы шығады. Ата-ананың сөзі мен ісі баланың санасында терең із қалдырады. Баланың дұрыс бақытта өсуі үшін ата-аналар өздері нәлгі болуы керек. Сонымен қатар, отбасы баланың өзін-өзі дамытуына, өз пікірін білдіруге, дұрыс шешімдер қабылдайды.

Мектеп те бала тәрбиесінде маңызды рөл атқарады. Оқу орны тек білім беріп қана қоймай, балаға өмірге қажетті дағдыларды нйретеді. Мектепте балалар әртүрлі адамдармен араласып, қоғамның түрлі қырларын біледі. Мұғалімдер мен оқушылардың қарым-қатынасы баланың әлеуметтік дағдыларын қалыптастырады. Сондықтан мұғалімдер балаға тек білім ғана емес, тәрбие де береді. Оқу нәдерісі мен мектептегі тәрбие іс-шаралары балаға адамгершілік, адалдық, еңбекқорлық сияқты қасиеттерді нйретеді.

Қоғам мен мемлекетте бала тәрбиесіне өз ықпалын тигізеді. Әрбір қоғамның болашағы білімді, тәрбиелі Ұрпаққа байланысты. Қоғамдық Ұйымдар мен мемлекет балалардың тәрбиесіне қажетті жағдайларды жасау үшін заңдар мен бағдарламаларды жнзеге асырады. Балаларға арналған мәдени іс-шаралар, спорттық байқаулар мен шығармашылық фестивальдер олардың рухани дамуына әсер етеді. Сонымен қатар, мемлекет балаларды қорғау және олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін арнайы құқық туралы арнайы заңнамалардың орындалуына қатаң талап қойылуда.

Бала тәрбиесі — тек жеке адамдардың емес, бүкіл қоғамның міндеті. Әрбір мүшесі балаға жауапкершілікпен қарап, оның дұрыс дамуы мен тәрбиесіне атсалысуы қажет. Менің ойымша бала тәрбиесі қиын да күрделі іс. Бала тәрбиесіне қазіргі уақытта нштік одақтың бірлесіп жұмыс істеудің арқасында жақсы жетістіктерге жетуге болады. Ол дегеніміз мектеп, Ұстаз, ата —ана. Осы бірлескен одақ арқылы әскелен Ұрпаққа адамгершілік құндылықтарын қалыптастырып білім, білік, дағдысын дамыту білім саласының басты Ұстанымы болу қажет. Тек осындай ортақ күш-жігердің арқасында ғана біз еліміздің болашағына сенімді, батыл Ұрпақ тәрбиелейміз.

ОҚЫТУ МЕН ОҚУДАҒЫ ЖАҢАША ӘДІС- ТӘСІЛДЕР

Молдагожаева Нургуль Абылхановна

Алматы облысы, Талғар ауданы

«№23 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ

Бастауыш сынып мұғалімі

Кіні		24.02			
Сабақтың тақырыбы		<i>Оқыту мен оқудағы жаңаша әдіс- тәсілдер</i>			
Сілтеме		МҰғалімге арналған нұсқаулық 85-86 беттер			
Жалпы мақсаты		Оқыту мен оқудағы жаңа тәсілдер жөнінде ақпарат беру, жаңа тәсілдермен таныстыру, сабақ нәтижесінде қалай қолдану жолдарын көрсету, оның тиімділігі мен сабақтағы маңыздылығы туралы түсіндіру			
Оқу нәтижелері		Оқыту мен оқудағы жаңаша әдіс- тәсілдер туралы туралы біледі, сұрақ қояды, нәтиженеді, тиімділігін анықтайды			
Түпнұсқа идеялар:		Әдістерді қолданудың тиімділігі туралы мағлұмат алады, сабақта ақпарат іздеуде кестені қолдануды нәтиженеді.			
Уақыт	Тапсырма	Тренердің әрекеті	МҰғалімдердің әрекеті	Бағалау	Ресурс
17.00-17.05 5 минут	Ширату	Музыка қою, белгілі бір уақытта тоқтату	МҰғалімдер шеңберге тұрады. Музыка қосылғанда шеңбер бойымен жүріп билейді. Психологиялық ахуал «КАПИТАН» -Нені білгің келеді? -Бүгінгі коучингтен не күтесің?	«Түзетулер» әдісі. Дұрыс емес жауап алған жағдайда сұрақты басқаға бағыттау арқылы жауап алу	АКТ /Аудиожазба/
17.05 – 17.08 3 -минут		Коучинг тақырыбымен таныстыру	МҰғалімдер осы мақсат негізінде SMART мақсаттарын айтады	Ауызша кері байланыс жүргізу	Презентация
17.08 – 17.20 12-минут	Топқа теориялық білім беру. Оқыту мен оқудағы жаңаша әдіс- тәсілдер «Өкешек»	Мәтін нәтижелерін тарату. Шапалақ Ұру арқылы әріптестердің орын ауыстыруын қадағалап	МҰғалімдер мәтінді оқиды, спикер келесі топқа түсіндіреді, келесі топтан бір спикер шығып, ол үшінші топқа түсіндіреді. Соңында «Шульманның нұсқауы»	«Үш мәселе, бір әрекет» әдісі. Әріптестер бір-бірін тапсырманы орындау барысында жақсы орындаған нұсқауларды атап,	МҰғалімге арналған нұсқаулық. Мәтін нәтижелері жазылған парақша

	әдісі	тҰрады	кәмекшісі» мәтінінің 3 тнрін де толықтай біліп шығады. Тнсінгендерін ABC әдісі арқылы сҰралады. «А,В,С» әдісі А - сҰрақ қояды. В - жауап береді. С – айтқан жауаптарды бақылайды, толық болмаса толықтырады. Оқушылар топта ншеуден отырады. А — сҰрақ қоюшы, В – жауап беруші, С — бақылаушы рәлін атқарады. Бақылаушы қажетті жерлерін тнртіп алып, әңгіме соңында қорытынды береді. Оқушылар осы сҰрақтарға жазбаша стикерге жауап береді. Ұсыныс, тілектерін айтады.	сабақта олардың жҰмысын жақсартатын бір әрекетке Ұсыныс жасайды <i>Плюс, минус әдісі арқылы бағалау</i>	Плюс, минус әдісі таяқшалары
17.20-17.30 10 минут 17.30-17.40 10 минут	Практикалық жҰмыс –Тағы да екілік» картинасы «Писатели свободы» фильмі «Микс» әдісі	–Тағы да екілік» Ф.Решетников картинасы кәрсету, тапсырманы тнсіндіру Бейнематериал кәрсетеді. «Микс» әдісін тнсіндіреді, кәрсетіліммен таныстырады	Картинаны кәреді. «3қашан », «5қалай», «7неге», әдісі арқылы картина бойынша топта талқылау жнреді. СҰрақтар қояды, әркім өз пікірін дәлелдеуге Ұмтылады. " Stop-кадр" әдісі Кәрсетілген бейнематериал арқылы өз ойын жеткізіп, оқиғаның жалғасын болжайды.. «Микс» әдісі Тақтаға тнйінді 9-10 тірек сөздер жазылады. Гнл, парта, табиғат, 1-ші топ – әлең шығару, 2-ші топ – эссе жазу, 3-ші топ – суреттеу, 4-ші топ – сахналық кәрініс,	«Досыма хат» әдіс арқылы зерттеушілік әңгіменің <i>сұрақ қою дағдысын дамытудағы тиімділігі мен маңызы туралы</i> тнсініктеме береді Бейнематериалда ағы оқиға немен аяқталады? Әріптестер «Болжау» әдісі арқылы оқиғаның соңын болжайды Тақтаға тнйінді 9-10 тірек сөздерді таңдайдығ жнмыс тнрін топпен ақылдаса отырып	Таныстырылым –Тағы да екілік» Ф.Решетников картинасы «Писатели свободы» фильмі https://www.youtube.com/watch?v=AGzJYmwUb6Q Ұлттық киім, гитара, т.б қажетті заттар

			5-ші топ – бірнеше әннің мелодиясына салып, топпен орындау.	таңдайды, орындайды	
17.40 – 17.45 5 минут	Рефлексия «Қабырғадағы роль»	Коуч рефлексияның түрін Ұсынады, әріптесті тыңдайды, қажет жерінде қолдау көрсетеді	Тақтадағы «Қабырғадағы роль» әдісіне бөлінген сұрақтарға қандай жауап алғанын жазады қандай сұрақтарға жауап алмағанын жазады бөлінген коучингте қызықты болған мәліметтерді жазады		«Қабырғадағы роль» әдісі, плакат

ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУДАҒЫ ОЗЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ

Оспанов Кенжебек Дуйсенович

Түркістан облысының білім басқармасының Жетісай ауданының білім бөлімінің "Абай атындағы №4 жалпы білім беретін мектеп мектеп-гимназия" коммуналдық мемлекеттік мекемесі Информатика пәні мұғалімі

Қазіргі қоғамның қарқынды дамуы білім беру жүйесіне жаңа талаптар қояды. Әсіресе, цифрлық технологиялардың кеңінен енуі білім беру саласында да заманауи әдістер мен технологияларды қолдануды қажет етеді. Информатика пәні білім алушыларды ХХІ ғасыр дағдыларына нәтижелі негізгі пәндердің бірі болып табылады. Бұл пәнде озық технологияларды қолдану оқыту процесін тиімді етіп қана қоймай, оқушылардың сыни ойлау, шығармашылық және ақпараттық мәдениетін дамытуға ықпал етеді. Озық технологияларды пайдалану – информатика пәнін оқытудағы ең маңызды бағыттардың бірі.

Информатика пәнінде озық технологияларды қолдану оқытудың сапасын арттырып, білім алушылардың қызығушылығын арттырады. Заманауи технологиялар сабақ барысында ақпаратты визуализациялауға, оқушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыруға және кіндік тақырыптарды тіндіруді жеңілдетуге мүмкіндік береді. Интерактивті тақталар, виртуалды зертханалар, симуляциялар және онлайн платформалар – осының барлығы оқыту процесін тиімді ұйымдастыруға арналған құралдар болып табылады.

Информатика пәнінде қолданылатын озық технологиялардың бірі – интерактивті оқыту құралдары. Интерактивті тақталар мен бағдарламалық қамтамасыз ету арқылы оқушыларға ақпаратты көрнекі түрде ұсынуға болады. Мысалы, программалау негіздерін оқыту барысында кодтың орындалу процесін визуализациялау оқушылардың материалды жеңіл тіндіруіне ықпал етеді. Сонымен қатар, интерактивті құралдар оқушылардың сабаққа белсенді қатысуын қамтамасыз етіп, олардың білім алуға деген ынтасын арттырады.

Онлайн платформалар мен ресурстар информатика пәнін оқытуда ерекше маңызды рөл атқарады. Мысалы, Code.org, Scratch, PythonTutor сияқты платформалар оқушыларға программалау негіздерін нәтижелі арналған. Бұл платформалар арқылы оқушылар

алгоритмдік ойлау қабілетін дамытып, программалау тілдерінің негіздерін меңгере алады. Сонымен қатар, Moodle, Google Classroom, Edmodo сияқты білім беру платформалары оқытушыларға сабақтарды Ұйымдастыру, тапсырмаларды тарату және бағалау процесін жеңілдетуге көмектеседі.

Виртуалды және толықтырылған шындық технологиялары информатика пәнін оқытуда кеңінен қолданылып келеді. Виртуалды зертханалар оқушыларға кнрделі процестерді модельдеу, программалау тілдерін визуализациялау және тәжірибелік тапсырмаларды орындауға мнмкіндік береді. Мысалы, оқушылар виртуалды роботтарды программалау арқылы алгоритмдерді нақты әрекеттерге айналдыруды нйренеді. Толықтырылған шындық технологиялары арқылы оқушыларға ақпараттық жнйелердің жҰмыс принциптерін интерактивті тнрде кәрсетуге болады.

Оқыту процесінде геймификация әдісін қолдану да информатика пәнін оқытуды тиімді етеді. Геймификация – оқытуды ойын элементтерімен біріктіру әдісі. БҰл әдіс оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырып, олардың білім алу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. Мысалы, оқушыларға тапсырмаларды орындау арқылы Ұпай жинау немесе программалау жобаларын әзірлеу арқылы деңгейлерді өту Ұсынылуы мнмкін. БҰл әдіс оқушылардың мотивациясын арттырып, материалды меңгеру деңгейін жақсартады.

БҰлттық технологиялар да информатика пәнін оқытуда маңызды рөл атқарады. Google Drive, Microsoft OneDrive, Dropbox сияқты бҰлттық қызметтер оқушыларға деректерді сақтау, олармен бірлесіп жҰмыс істеу және ақпарат алмасу мнмкіндігін береді. БҰлттық технологияларды қолдану оқушылардың цифрлық сауаттылығын арттырып, оларды заманауи ақпараттық қҰралдарды тиімді пайдалануға нйретеді.

Робототехника информатика пәнінде оқушылардың практикалық дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Роботтарды қҰрастыру және программалау оқушылардың алгоритмдік ойлау қабілетін дамытып, олардың шығармашылық әлеуетін арттырады. LEGO Mindstorms, Arduino, Raspberry Pi сияқты платформалар оқушыларға роботтарды қҰрастыру, сенсорларды пайдалану және әрекеттерді программалау мнмкіндігін береді. БҰл әдіс оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, оларға нақты мәселелерді шешу дағдыларын қалыптастырады.

Жасанды интеллект (AI) технологияларын пайдалану информатика пәнін оқытудың жаңа деңгейіне көтерілуге мнмкіндік береді. AI негізіндегі қҰралдар оқушылардың оқу қарқынын талдап, жеке оқыту траекториясын Ұсынуға көмектеседі. Мысалы, адаптивті оқыту платформалары оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, материалды меңгеру процесін Ұйымдастырады. Сонымен қатар, AI алгоритмдері мҰғалімдерге оқушылардың нлгерімін бағалап, олардың білім деңгейін анықтауға көмектеседі.

Информатика пәнін оқытуда озық технологияларды қолдану оқушылардың шығармашылық және сыни ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Мысалы, оқушыларға нақты мәселелерді шешуге бағытталған жобалар Ұсыну олардың практикалық дағдыларын арттырады. Жобалық оқыту әдісі арқылы оқушылар өз идеяларын жнзеге асыруды нйреніп, командада жҰмыс істеу қабілетін қалыптастырады. Сонымен қатар, бҰл әдіс олардың өз бетінше жҰмыс істеу және жауапкершілік сезімін арттырады.

Қорыта айтқанда, информатика пәнінде озық технологияларды қолдану – оқыту процесінің тиімділігін арттырудың маңызды тәсілі. БҰл әдістер оқушылардың пәнге деген қызығушылығын оятып қана қоймай, олардың ақпараттық және цифрлық сауаттылығын арттырады. Озық технологияларды дҰрыс пайдалану арқылы оқушылардың білім деңгейін көтеріп, оларды заманауи әлемнің талаптарына сай даярлауға болады. Сондықтан информатика пәнін оқытуда инновациялық әдістер мен технологияларды кеңінен қолдану – қазіргі білім беру жнйесінің басты міндеттерінің бірі.

Әдебиеттер тізімі

1. ЖҰмабекова, Г. "Инновациялық әдістер және информатика пәні". Алматы: Мектеп баспасы, 2021.
2. Piaget, J. "The Psychology of Computational Thinking". Routledge, 2022.

3. Scratch программалау платформасы: <https://scratch.mit.edu>.
4. Code.org ресурсы: <https://code.org>.
5. Выготский, Л. С. "Оқыту және танымдық даму". Мәскеу: Академия, 2020.
6. Абдуллина, З. "Цифрлық технологияларды оқытуда қолдану". Астана: Білім баспасы, 2020.
7. Google Classroom платформасы: <https://classroom.google.com>.
8. UNESCO Report: "Digital Tools in Education", 2021.

МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУ: БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА АРНАЛҒАН ӘДІС-ТӘСІЛДЕР

Сақбай Айсұлу Рашидқызы

Алматы қаласы, Медеу ауданы

Қ.Қатықбаева атындағы №168 мектеп-гимназия

бастауыш сынып мұғалімі

Бастауыш сынып оқушыларының математикалық сауаттылығын дамыту – заманауи білім беру жүйесінің негізгі мақсаттарының бірі. Математика тек сандық есептеулерді ғана емес, логикалық ойлау, проблемаларды шешу және аналитикалық қабілеттерді қалыптастырады. Бастауыш сынып оқушыларын математикамен

таныстыру олардың білім беру жолындағы алғашқы қадамдарын анықтайтын маңызды кезең болып табылады. Осы кезеңде балалардың пәнге деген қызығушылығын оятып, математикалық тәсілдерін дұрыс қалыптастыру үшін тиімді әдістер мен тәсілдерді қолдану қажет.

Математикалық сауаттылықты қалыптастыру үшін оқыту процесінде оқушылардың жас ерекшеліктері мен қабілеттерін ескеру маңызды. Бастауыш сынып оқушыларының ойлау қабілеті көрнекілікке және нақты мысалдарға негізделген. Сондықтан оларды оқытуда ойын элементтері, практикалық тапсырмалар және қызықты көрнекі құралдарды қолдану арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыру қажет. Сонымен қатар, математикалық тәсілдерді әмірдегі жағдайлармен байланыстыру оқушылардың материалды жақсы таныуына ықпал етеді.

Математикалық сауаттылықты дамытудың тиімді әдістерінің бірі – ойын әдісі. Ойындар оқушылардың математикаға деген қызығушылығын арттырып, олардың сандық және логикалық ойлау қабілеттерін дамытады. Мысалы, математикалық ребустар, сандық жұмбақтар немесе ойын түріндегі есептер балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыта отырып, білім беру процесін қызықты әрі тиімді етеді. Ойын әдістері арқылы оқушылардың пәнге деген мотивациясы артып, материалды жеңіл қабылдауға мүмкіндік туады.

Практикалық тапсырмалар да математикалық сауаттылықты дамытудың маңызды құралы болып табылады. Оқушылардың күнделікті әмірде кездесетін мәселелерді шешуге арналған тапсырмалар арқылы алған білімдерін қолдануға мүмкіндік беру керек. Мысалы, дүкенде тауарлардың бағасын есептеу, уақытты жоспарлау немесе геометриялық фигураларды талдау сияқты тапсырмалар балалардың математикалық ойлау қабілеттерін дамытады. Практикалық тапсырмаларды орындау барысында оқушылар математика пәнінің әмірлік маңыздылығын танып, алған білімдерін өз әмірінде қолдануды үйренеді.

Математикалық сауаттылықты дамыту үшін топтық жұмыс әдісін де тиімді қолдануға болады. Топтық жұмыстар оқушылардың өзара әрекеттесуін, бір-бірімен білім және идеялар алмасуын қамтамасыз етеді. Мұндай жұмыстар барысында балалардың коммуникативтік қабілеттері дамиды, бірлескен шешімдер қабылдау және ұжымдық ойлау дағдылары қалыптасады. Сонымен қатар, топтық жұмыстар арқылы оқушылар өз құрдастарынан үлгі

алып, өздерін топтың бір бөлігі ретінде сезінеді. Бұл олардың математикаға деген қызығушылығын арттырып, оқыту процесін тиімді етеді.

Көрнекі құралдарды қолдану бастауыш сынып оқушыларын математика пәнімен таныстыруда маңызды рөл атқарады. Түрлі суреттер, диаграммалар, кестелер және интерактивті материалдар оқушылардың тақырыпты жақсы түсінуіне көмектеседі. Мысалы, геометриялық фигураларды зерттеуде арнайы нәлгілерді немесе интерактивті тақталарды қолдану оқушылардың көру арқылы түсіну қабілеттерін жақсартады. Сонымен қатар, цифрлық технологияларды пайдалану арқылы математикалық түсініктерді визуализациялау оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың білім алу процесін жеңілдетеді.

Математикалық сауаттылықты дамытуда мұғалімнің рөлі ерекше маңызды. Мұғалім оқушыларға пәнді түсінікті және қызықты етіп жеткізу үшін әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдануы қажет. Әр оқушының оқу қарқынын, қабілетін және қызығушылығын ескере отырып, жеке тәсілдерді қолдану оқушылардың білім деңгейін арттыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, мұғалім оқушыларға мотивация беріп, олардың математикалық қабілеттерін дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасауы керек. Бұл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын оятып, олардың математика пәнінде жетістікке жетуіне ықпал етеді.

Бастауыш сынып оқушыларының математикалық сауаттылығын дамытуда кері байланыс жүйесін ұйымдастыру да маңызды. Мұғалім оқушылардың тапсырмаларды орындау барысындағы жетістіктерін бақылап, оларды уақытылы бағалап отыруы қажет. Кері байланыс арқылы оқушылар өз білім деңгейін түсініп, материалды қай жерлерде жетілдіру керектігін анықтай алады. Сонымен қатар, кері байланыс оқушылардың өз жетістіктерін көруіне және оларды мақтанышпен қабылдауына мүмкіндік береді.

Математикалық сауаттылықты дамытуда цифрлық технологияларды қолдану оқыту процесін заманауи деңгейге көтереді. Математикалық ойындар, интерактивті тапсырмалар, виртуалды симуляциялар және мобильді қосымшалар оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың білім алу процесін тиімді етеді. Цифрлық құралдар арқылы оқушылар өз білімдерін кез келген уақытта және кез келген жерде жетілдіре алады. Бұл олардың математика пәнін тереңірек түсінуіне және алған білімдерін тәжірибеде қолдануға көмектеседі.

Қорыта айтқанда, бастауыш сынып оқушыларының математикалық сауаттылығын дамыту – күрделі және көпқырлы процесс. Бұл процессте оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру, оқыту әдістерін әртараптандыру және жаңа технологияларды тиімді пайдалану маңызды. Математикалық сауаттылықты дамыту арқылы оқушылардың аналитикалық ойлау қабілеттерін, логикалық түсініктерін және шығармашылық қабілеттерін дамытуға болады. Бұл олардың білім беру жолында ғана емес, әмір бойы табысқа жетуіне негіз бола алады.

Әдебиеттер тізімі

1. Жұмабекова, Г. "Математикалық сауаттылықты дамыту әдістері". Алматы: Мектеп баспасы, 2021.
2. Абдуллина, З. "Бастауыш сыныпта математиканы оқыту ерекшеліктері". Астана: Білім баспасы, 2020.
3. Выготский, Л. С. "Балалар психологиясы және оқыту әдістері". М.: Академия, 2022.
4. Қазақстан Республикасының "Білім туралы" Заңы. НҰр-Сұлтан, 2021.
5. Interactive Math Tools for Elementary Schools. UNESCO Report, 2020.
6. Нұрғалиева, С. "Математиканы оқытудағы ойын әдістері". Шымкент: Оңтүстік Қазақстан баспасы, 2019.
7. Piaget, J. "The Psychology of Mathematical Thinking". Routledge, 2022.
8. Әбдіғалиева, Қ. "Бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлауын дамыту". Алматы: Қазақ университеті, 2021.

НАУЧНОЕ И ЛИТЕРАТУРНО-КРИТИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ Ш. ЕЛЕУКЕНОВА В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОЙ ФИЛОЛОГИИ

Салимова З.А.

*КГУ «Сарыозекская средняя школа с ДМЦ»,
с. Сарыозек, Кербулакский район, область Жетысу
Республика Казахстан
Учитель Русского языка и литературы*

Аннотация: работа посвящена изучению литературно-критических и научных трудов Ш.Р. Елеукенова, внесшего значительный вклад в развитие теории казахстанской литературы, его взглядов на писательское творчество, идейную проблематику, роль отдельных авторов в предопределении актуальных тенденций литературного процесса Казахстана и место в нём конкретных произведений художественной словесности.

Ключевые слова: литературная критика, теория литературы, литературное мастерство, литературная традиция.

Литературный процесс Казахстана – динамичное, подвижное явление, с присущими ему постоянно обновляющимися тенденциями, требующими своевременного исследования. Изучение литературного наследия прошлых эпох может быть показательным при рассмотрении современного литпроцесса как предопределившего отдельные его черты. Писательское художественное творчество, а также теория художественной словесности становятся объектом изучения многих выдающихся ученых, в частности, им посвящена научная и литературно-критическая деятельность известного литературоведа Шерияздана Елеукенова.

Шерияздан Рустемович Елеукенов (1929-2020) – литературовед, литературный критик, писатель, доктор филологических наук. Биография Ш.Р. Елеукенова связана с Восточно-Казахстанской областью, где он родился (аул Аршалы Уланского района), Усть-Каменогорском, где он получил среднее образование, с Алматы, где он учился по специальности «Журналистика» в КазГУ им. С.М. Кирова, а затем работал в печатных СМИ, преподавал филологические дисциплины в вузах, в 1986-1988 гг. возглавлял Институт литературы и искусства им. М.О. Ауэзова.

Шерияздан Елеукенов является автором монографий, посвященных теории жанра романа в казахской литературе, жизни и творчеству поэта Магжана Жумабаева, ему принадлежат вузовские учебники по истории литературы Казахстана. Исследователь наследия Ш. Елеукенова С.В. Ананьева отмечает, что ученый был уверен в злободневности проблематики, поднимаемой на страницах современных книг, литература отличается «острой злободневностью тематики и проблематики, историзмом мышления, усилением связи, внутренней взаимозависимости психологизма и социальности, пристальным вниманием к характеру человека, национальным, нравственно-психологическим аспектам таких глобальных проблем, как экология, последствия урбанизации, достижения научно-технической революции и т.д.» (цитируется по: [1; с. 180]).

В данной статье мы остановимся на анализе работ Ш.Р. Елеукенова, включенных в сборник «Жаңа жолдан» / «С новой строки»: на проблематике, идеях, принципах подхода ученого к анализу произведений казахской литературы.

Название сборника «Жаңа жолдан» / «С новой строки» многозначно. Во-первых, его можно трактовать как предпринятую попытку автора зафиксировать новый («свежий») этап собственной мысли и её развития; во-вторых, смысл названия можно объяснить словами самого автора. За названием стоит опыт авторского переосмысления литературного наследия Казахстана применительно к социальным, культурным, художественным реалиям

сегодняшнего дня, о чем он пишет в очерке «Культура национальных взаимоотношений и художник»: «Преломление в литературе и искусстве опыта перестройки, творческое осмысление жизненных явлений с позиции новых подходов требуют напряженных поисков, свежих художественных решений, дабы разговор на эту важную тему начать с новой строки» [2; с. 241]. Ученый говорит об актуальности литературной проблематике, о существенности высокой роли литературы и искусства в жизни народа, о востребованности художественного творчества в любой период социальной жизни.

Главная задача ученого видится в стремлении охватить тенденции эволюции литературы и искусства Казахстана, показать пути их развития на современном этапе и дать оценку общей культурной традиции, которая служит базой для актуальных произведений, даёт «толчок» культурному и литературному процессам.

В статье-очерке «Культура национальных взаимоотношений и художник» Ш. Елеукенов воссоздает сатирический образ казахской литературы советского периода, осуждает её «глянцевый» облик, преувеличивающий статус власти: «Фанфарная трескотня о мнимых урожаях «второй целины» помешала вовремя расслышать тревожные голоса, напоминающие беспокойство шекспировского героя (Неладно что-то в Датском королевстве), голоса о крайне неблагоприятном положении в животноводстве» [2; с. 234]. Ученый характеризует литературный процесс советского периода как отклик писателей на потребность приукрасить действительность, отмечает некоторую односторонность позиции авторов в показе реальности: «С маркировкой под современность создавались произведения, где авторская лесть к объекту изображения не знала меры. Перед таким монументом ноги сгибались дугою и вспоминать про «джуты», запущенность и провалы просто было неприлично» [2; с. 234]. «Идеализация прошлого – это, прежде всего, воскрешение фимиама старине» [2; с. 234].

В работе «О периферии, –дающей!» Ш. Елеукенов рассуждает о современных (новых) произведениях казахских авторов. По мысли ученого, эти произведения «хоть и не являются –открытиями века», все же в них есть какие-то находки, мысли, идеи» [3; с. 242]. Значительная часть этой статьи посвящена разбору научно-фантастического романа Советхана Габбасова «Чудодеи» (1985). Шерияздан Елеукенов предлагает читателю перевод на русский язык этого интереснейшего произведения, являющегося по своему содержанию инновационным (речь идет о советском экипаже, обнаружившем планету, на которой человеку не требовалось питание, поскольку растения распространяли питательные элементы, смешивавшиеся с атмосферой). Авторская сюжетная «находка» высоко оценена ученым: «Это действительно до сих пор никем не высказанная научно-фантастическая идея: питание полностью усваивается человеческим организмом без остатка, что сулит поистине чудесные превращения» [3; с. 242]. Глубоко проникнуть в содержание романа, «освоить» его внутреннюю суть Ш. Елеукенову позволяет эрудиция, владение знанием экологии, ученый пишет: «Обетованная Вселенная – это новая стартовая площадка, откуда человеческое сознание вознесется в новые дали, обретет возможность использовать поистине фантастические потенции своего разума» [3; с. 244]. Ученый замечает, что роман С. Габбасова выходит за рамки «периферийного», поскольку он насыщен новаторскими идеями, созвучными с «устремлениями нашего обновляющегося времени» [3; с. 244]. Елеукенова привлекает мысль автора о том, что человек является «разорителем собственного гнезда», экологический кризис оборачивается оскудением земли и оскудением человеческой души. Таким образом, фокус в оценке идейной направленности романа «Чудодеи» смещается с экологической проблематики на проблему нравственности, актуальную для литературы всех времен и народов. В произведении «Чудодеи» исследователю видится не просто научно-фантастический роман, а синтетическое эпическое полотно, объединяющее проблемы научного, интеллектуального, нравственного характера.

В очерке «О периферии, –дающей!» Ш. Елеукенов упоминает отдельные недавно написанные казахстанцами произведения, в частности, объектом его внимания становится повесть Мориса Симашко «Гу-га»: в основе сюжета лежит исторический материал,

произведение Симашко посвящено достаточно новой для советской истории теме штрафных батальонов. Этот момент отмечает Ш. Елеуменов, добавляя, что произведение М. Симашко, сдержанное по стилю, отличается силой воздействия на читателя благодаря сюжетным линиям и эмоциональному напряжению: «открытие повести не только в свежести темы. Повесть, написанная сдержанно, нарочито сухо, захватывает внутренней глубиной чувства» [3; с. 249].

В аспекте жанровой природы рассматривается произведение Калихана Исакова «Беловодье». Рассуждая о способах обрисовки авторами художественной литературы внутреннего мира персонажей, Ш. Елеуменов сравнивает героев «Беловодья» с героями фольклорных произведений, отмечая такую черту творческой манеры К. Исакова в изображении человека, как многогранность: в романе «Беловодье» лишь Есимхан «изображен сплошь черными красками. Во всём остальном писатель предпочитает всесторонний анализ характеров своих персонажей» [3; с. 246]. Учитывая подход автора к изображению человека, Ш. Елеуменов предлагает трактовать жанр «Беловодья» К. Исакова как «роман характеров».

Выводом, вытекающим из проведенного исследования, можно считать тезис Ш. Елеуменова о том, что «каждый жанр имеет свою философию» [3; с. 242]. Это одно из ключевых положений всего научного наследия ученого.

Важное место в творчестве Шерияздана Елеуменова занимают портретные очерки. Так, очерк «Ученый художник» посвящен одному из основоположников казахского музыковедения и музыкального искусства советского периода композитору Ахмету Жубанову. Ахмет Жубанов – доктор музыковедения, академик Академии наук Казахской ССР, имевший звание народного артиста Казахстана.

Для Ш. Елеуменова личность Ахмета Жубанова привлекательна неравнодушным отношением к человеку, превалированием «человеческого фактора»: «Фсномен Жубанова – блестящее свидетельство тому, что значит для ученого знание жизни народа.» [4; с. 267]. Ахмет Жубанов был искренне заинтересован судьбой казахской музыкальной культуры и видел путь её развития в профессиональной подготовке талантливой части молодого поколения. Именно Ахмет Жубанов направил на творческий путь Бибигуль Тулегенову, был наставником дирижеров Шамгона Кажгалиева, Фуата Мансурова, «вывел на сцену» певцов Ермека Серкебаева, Розу Джаманову, домбристов Рустема Омарова, Азидоллу Ескалиева и многих других: «В бесконечном потоке людей он находил немало таких звезд, составивших славу нашей культуры. [4; с. 268].

Оценивая вклад Ахмета Жубанова в развитие культуры Казахстана, Ш. Елеуменов назвал выдающегося музыковеда «организатором науки»: «Организатор науки – это человек, который проявляет беспокойство о завтрашнем дне культуры.» [4; с. 268].

Работая с научным и литературно-критическим наследием Шерияздана Елеуменова, обращаем внимание на своеобразие языка ученого, на способы выражения его авторской позиции. Произведения Ш. Елеуменова по своей речевой организации диалогичны, этот диалог направлен на читателя, в его статьях содержится прямое обращение к читателю, вовлекаемого в научную беседу: «– Еще что интересного? – спросит читатель. Я бы сказал так. Идет пересмотр многих установившихся канонов. Взять категорию положительного героя.» [3; с. 244]. Такая форма подачи материала делает его доступным для понимания и интересным не только литературоведам, но и широкому кругу читателей.

В исследованиях Ш. Елеуменова находим множество случаев использования оригинальных лексических образных средств, которые разнообразят научный язык. Вот несколько примеров: «глянцевидный оптимизм» (приукрашенный текст выступления, написанный в подчеркнуто пафосных тонах, что было характерно для научных докладов советского периода), «головоломные проблемы» (актуальные вопросы, волнующие ученый социум), «любование фасадом современной национальной жизни» (показ крупным планом внешней, как правило, приукрашенной, стороны жизни нации, не позволяющий обнаружить крытых проблем), «фанфарная трескотня» (излишне громкие, пафосные речи),

«мелкотравчатая грызня» (противостояние), «рухлядь патриархальщины» (устаревшие, мало интересные современникам идеологические пережитки, потерявшие актуальность художественные реалии прошлых эпох).

Рассмотренные особенности научных произведений Ш. Елеукунова позволяют сформировать мнение о нем как об ученом, оценка литературного наследия современников которого отличается эстетической и научной точностью, видением художественной перспективы. Авторский подход характеризуется оперативностью реагирования на индивидуальное литературное творчество писателей Казахстана.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Ананьева С.В. Евразийский талисман Шерияздана Елеукунова / С.В. Ананьева // Простор. – 2020. – № 2. – С. 180-187

2 Елеукунов Ш. Культура национальных взаимоотношений и художник / Ш. Елеукунов // Жаңа жолдан: Әдеби портреттер, зерттеулер. – Алматы: Жазушы, 1989. – С. 231-242

3 Елеукунов Ш. О периферии, -дающей // Ш. Елеукунов // Жаңа жолдан: Әдеби портреттер, зерттеулер. – Алматы: Жазушы, 1989. – С. 242-250

4 Елеукунов Ш. Учёный художник / Ш. Елеукунов // Жаңа жолдан: Әдеби портреттер, зерттеулер. – Алматы: Жазушы, 1989. – С. 263-269

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Сатылган Лазиза Райбекқызы

Алматы облысы, Іле ауданы

МКМ "М. Мақатаев атындағы №13 орта мектеп"

Орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Современная система образования направлена на подготовку учащихся к жизни в условиях информационного общества, требующего навыков эффективного восприятия, обработки и использования информации. В этом контексте функциональная грамотность становится одним из ключевых направлений работы учителей. Она подразумевает способность человека использовать полученные знания для решения реальных жизненных задач. Уроки русского языка и литературы, как гуманитарных дисциплин, играют важную роль в формировании функциональной грамотности учащихся.

Функциональная грамотность включает в себя умение понимать и интерпретировать текст, грамотно выражать свои мысли в устной и письменной форме, анализировать полученную информацию, а также применять её на практике. На уроках русского языка и литературы развитие этих навыков достигается за счёт использования текстов различного характера, выполнения творческих и аналитических заданий, а также внедрения современных педагогических технологий.

Одной из ключевых задач формирования функциональной грамотности является развитие читательской грамотности учащихся. На уроках русского языка и литературы эта задача решается через работу с текстами. Учитель должен предлагать учащимся тексты разной тематики, стиля и жанра, способствующие развитию навыков анализа, синтеза и интерпретации информации. Например, учащимся можно предложить анализировать газетные статьи, научно-популярные материалы или литературные произведения, находить в них ключевые идеи, сравнивать их и делать выводы.

Особое внимание в развитии функциональной грамотности уделяется умению интерпретировать тексты. Для этого на уроках литературы проводится работа с художественными произведениями, где учащиеся учатся анализировать характеры героев, мотивы их поступков, особенности авторского стиля. Важно, чтобы ученики не только понимали содержание текста, но и умели критически оценивать его, находить скрытые смыслы и делать собственные выводы.

Кроме того, уроки русского языка и литературы способствуют развитию коммуникативной грамотности, которая является важной составляющей функциональной грамотности. Ученики учатся формулировать свои мысли ясно и точно, соблюдать нормы языка, подбирать соответствующие стилистические средства. Для этого учителя активно используют задания, направленные на написание эссе, сочинений, деловых писем и других текстов. Это позволяет учащимся развивать навыки письменной речи, необходимые в повседневной жизни и профессиональной деятельности.

Важным компонентом формирования функциональной грамотности является работа над устной речью. На уроках русского языка и литературы ученикам предлагаются задания, требующие подготовки устных выступлений, презентаций или участия в дискуссиях. Это помогает учащимся развивать навыки публичного выступления, аргументации, активного слушания и взаимодействия с аудиторией. Умение выражать свои мысли устно и убеждать других является неотъемлемой частью функциональной грамотности.

На уроках русского языка и литературы особое внимание уделяется развитию критического мышления учащихся. Умение анализировать информацию, выявлять её достоверность, находить логику и противоречия – это важные составляющие функциональной грамотности. Для этого учителя могут использовать задания, требующие сравнения различных точек зрения, анализа источников информации или решения проблемных ситуаций. Например, учащиеся могут обсуждать спорные вопросы, анализировать аргументы различных авторов или высказывать свои собственные идеи по теме.

Современные технологии играют важную роль в формировании функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы. Использование мультимедийных материалов, интерактивных заданий и цифровых платформ позволяет учащимся получать доступ к разнообразной информации и активно взаимодействовать с учебным материалом. Например, учителя могут предлагать учащимся анализировать видеоролики, участвовать в онлайн-дискуссиях или выполнять задания на образовательных платформах. Это помогает учащимся развивать навыки работы с цифровой информацией, которые необходимы в современном мире.

Проектная деятельность является ещё одним эффективным методом формирования функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы. Учащиеся могут работать над проектами, связанными с созданием газет, написанием сценариев, подготовкой литературных вечеров или исследованием языка определённого автора. Такая работа способствует развитию навыков самостоятельной работы, поиска и анализа информации, а также умения представлять результаты своей деятельности.

Формирование функциональной грамотности также требует межпредметного подхода. Уроки русского языка и литературы должны быть связаны с другими дисциплинами, чтобы учащиеся могли применять свои знания в различных контекстах. Например, работа с текстами научного характера может быть связана с уроками биологии или физики, а анализ исторических произведений – с уроками истории. Это помогает учащимся осознавать, что знания, полученные на уроках русского языка и литературы, имеют практическое значение и могут быть использованы в разных жизненных ситуациях.

Формирование функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы также включает развитие социальной грамотности учащихся. Умение работать в группе, учитывать мнения других, уважать культурные и национальные различия – это важные навыки, которые закладываются на уроках. Для этого учителя могут использовать

групповую работу, организацию дискуссий, дебатов или проектных заданий, требующих взаимодействия и сотрудничества.

Таким образом, формирование функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы является многогранным процессом, включающим развитие читательской и коммуникативной грамотности, критического мышления, навыков работы с информацией и социальных компетенций. Успешная реализация этой задачи требует от учителя использования разнообразных методов, технологий и подходов, направленных на активизацию познавательной деятельности учащихся.

Заключение

Формирование функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы – это не только способ подготовки учащихся к успешной жизни в современном обществе, но и путь к их личностному и духовному развитию. Развивая умение читать, писать, анализировать и критически мыслить, мы создаём основу для воспитания образованных, творческих и ответственных граждан. Важно, чтобы уроки русского языка и литературы не только передавали знания, но и формировали универсальные навыки, которые помогут учащимся быть успешными в любой сфере жизни.

Литература

1. Выготский, Л. С. "Психология развития и обучение". Москва: Педагогика, 2020.
2. Федосова, Н. "Методы развития функциональной грамотности". Санкт-Петербург: Просвещение, 2019.
3. UNESCO. "Functional Literacy: A Global Perspective". Paris, 2021.
4. Пиаже, Ж. "Развитие мышления у детей". Москва: Мир, 2022.
5. Соловьёв, А. "Интерактивные технологии на уроках русского языка". Екатеринбург: Литера, 2020.
6. Иванова, О. "Критическое мышление и развитие личности". Москва: Академия, 2018.
7. Национальный доклад по функциональной грамотности. Министерство образования РФ, 2021.

БАЛА – БОЛАШАҒЫМЫЗ

Сулейменова Жадыра Керейбаевна
*ШҚО Тарбағатай ауданы "М.Әуезов атындағы
Ақжар мектеп-интернат-колледжі" КММ
Мектепалды даярлық сынып мұғалімі*

Қазіргі қоғамның басты байлығы – бала. Әрбір Ұлттың болашағы Ұрпақ тәрбиесіне байланысты. Бала тәрбиесі мен оның дамуы нәшін мектепке дейінгі білім беру мекемелері маңызды рөл атқарады. Бұл кезең баланың тұлға ретінде қалыптасуында, оның психикалық, физикалық және әлеуметтік дамуына негіз қалайды. Сондықтан мектепке дейінгі мекемелерде баланың жан-жақты дамуы мен тәрбиесіне ерекше көңіл бөлінуі қажет. Мектепке дейінгі кезең – баланың өмірінде ерекше орын алатын маңызды кезең. Бұл кезеңде бала қоршаған ортаны таниды, алғашқы дағдыларды меңгереді, әлеуметтік қарым-қатынасқа түседі және танымдық қабілеттерін дамытады. Сондықтан мектепке дейінгі мекемелерде тәрбие мен білім беру бағдарламалары баланың жас ерекшеліктерін, қызығушылықтарын және қабілеттерін ескере отырып құрылуы тиіс. Баланың жан-жақты дамуы нәшін педагогтардың біліктілігі, оқу-тәрбие процесінің Ұйымдастырылуы және заманауи әдіс-тәсілдердің қолданылуы нәлкен маңызға ие.

Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінің басты мақсаты – баланың физикалық, интеллектуалдық және эмоционалдық дамуына қолайлы жағдай жасау. Физикалық даму бала денсаулығының нығаюына, қимыл-қозғалыс белсенділігінің қалыптасуына бағытталған. Бұл

мақсатта түрлі спорттық жаттығулар, қимылды ойындар және дене шынықтыру сабақтары Ұйымдастырылады. Баланың денсаулығы мықты болғанда ғана оның оқу және танымдық қабілеттері жоғары деңгейде дамиды.

Интеллектуалдық даму баланың ойлау, есте сақтау, қиялдау және зейін шоғырландыру қабілеттерін дамытуға бағытталған. Бұл үшін мектепке дейінгі мекемелерде түрлі ойындар, пазлдар, логикалық тапсырмалар, эксперименттер Ұйымдастырылады. Ойындар баланың танымдық белсенділігін арттырып, оның қоршаған орта туралы білімін кеңейтеді. Сонымен қатар, интеллектуалдық даму барысында бала сәйлеу мәдениетін меңгеріп, өз ойын еркін жеткізуге дағдыланады.

Эмоционалдық даму баланың өз сезімдерін тнсінуге, оларды дұрыс басқаруға және басқалармен қарым-қатынас жасауға нйретеді. Мектепке дейінгі мекемелерде балалардың эмоционалдық дамуын қолдау үшін рәлдік ойындар, театрландырылған қойылымдар және арт-терапия элементтері қолданылады. Бұл әдістер баланың әзіне сенімділігін арттырып, шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде балаларды тәрбиелеу барысында Ұлттық құндылықтарды енгізу де маңызды. Балаларға туған жердің табиғаты, мәдениеті, салт-дәстүрлері туралы білім беру олардың отанына деген снйіспеншілігін оятып, Ұлттық санасын қалыптастырады. Мысалы, балаларға қазақ халқының әдет-ғұрыптары, Ұлттық ойындары, музыкалық аспаптары туралы әңгімелер айту, оларға қатысты кәрнекіліктерді қолдану баланың өз халқына деген мақтаныш сезімін тудырады.

Баланың жан-жақты дамуы үшін мектепке дейінгі мекемелерде отбасы мен педагогтардың ынтымақтастығы маңызды рәл атқарады. Баланың тәрбиесінде ата-ананың нлесі зор, сондықтан олармен тығыз қарым-қатынас орнату қажет. Бұл үшін ата-аналар жиналыстары, семинарлар, ашық сабақтар Ұйымдастырылып, оларды бала тәрбиесінің ерекшеліктерімен таныстыру керек. Ата-ана мен педагогтың өзара әрекеттестігі баланың нйлесімді дамуына ықпал етеді.

Бала тәрбиесінде ойын ерекше орын алады. Ойын – бұл баланың дамуының негізгі құралы. Ойын барысында балалар қоршаған орта туралы білімін кеңейтіп, өз дағдыларын жетілдіреді. Мектепке дейінгі мекемелерде Ұйымдастырылған ойындар баланың қиялын, шығармашылығын, логикалық ойлау қабілетін дамытады. Мысалы, құрылыс ойындары балаларды Ұжымдық жұмысқа баулып, олардың конструкциялық қабілеттерін дамытады. Рәлдік ойындар балалардың әлеуметтік дағдыларын қалыптастырып, қарым-қатынас жасау қабілетін арттырады.

Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде инновациялық әдістер мен технологияларды қолдану да маңызды. Цифрлық технологиялар, мультимедиялық құралдар, интерактивті тақталар арқылы баланың танымдық белсенділігін арттыруға болады. Мысалы, интерактивті ойындар мен бағдарламалар баланың математика, тіл дамыту және логика бойынша дағдыларын жетілдіруге кәмектеседі. Сонымен қатар, мультимедиялық құралдар баланың кәркем шығармаларды қабылдауын жеңілдетіп, оның эстетикалық тәрбиесін қалыптастырады.

Баланың мектепке дейінгі мекемелерде алған тәрбиесі мен білімі оның мектептегі жетістіктерінің негізін қалайды. Осы кезеңде балаға оқуға деген қызығушылық, жаңа білім алуға деген ынта қалыптасады. Сондықтан мектепке дейінгі білім беру мекемелері балалардың танымдық белсенділігін арттыру үшін шығармашылық жобаларды, зерттеу тапсырмаларын Ұйымдастыруы қажет. Бұл баланың өзіндік жұмыс істеу қабілетін арттырып, оның мектепте табысты оқуына негіз болады.

Қорыта айтқанда, бала – біздің болашағымыз, ал оның тәрбиесі мен дамуы – қоғамның басты міндеті. Мектепке дейінгі білім беру мекемелері балалардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін маңызды орындар болып табылады. Баланы тәрбиелеуде отбасы, педагогтар және қоғамның бірлескен жұмысы қажет. Жас Ұрпақтың нйлесімді дамуы үшін инновациялық әдістерді қолдана отырып, Ұлттық құндылықтарды насихаттап, олардың жеке ерекшеліктерін

ескеру маңызды. Осылайша, біз болашақта өз елін, мәдениетін құрметтейтін, білімді, саналы азаматтарды тәрбиелей аламыз.

Әдебиеттер тізімі

1. Выготский, Л. С. "Психология развития и обучения". Москва: Академия, 2020.
2. Жұмабекова, Г. "Мектепке дейінгі тәрбиенің негіздері". Алматы: Мектеп баспасы, 2021.
3. Қазақстан Республикасының "Мектепке дейінгі білім беру туралы" Заңы. Нұр-Сұлтан, 2021.
4. Абдуллина, З. "Бала тәрбиесіндегі инновациялық әдістер". Астана: Білім баспасы, 2020.
5. Montessori, M. "The Absorbent Mind". Oxford: Clio Press, 2021.
6. Иванова, О. "Интерактивті технологияларды қолдану". Мәскеу: Просвещение, 2019.
7. Нұрғалиева, С. "Мектепке дейінгі балаларды дамыту жолдары". Шымкент: Оңтүстік Қазақстан баспасы, 2020.

ЖЕКЕ ТҰЛҒАҒА БАҒЫТТАЛҒАН ОҚЫТУ: ӘР ОҚУШЫНЫҢ ҚАБІЛЕТІН АШУ ЖОЛДАРЫ

Токтарғали Айғаным Токтарғалиқызы

Алматы қаласы, Медеу ауданы

Қасыл Қатықбаева атындағы №168 мектеп-гимназия

бастауыш сынып мұғалімі

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты – әрбір оқушының жеке қабілеттерін ашып, олардың әлеуетін барынша дамыту. Жеке тұлғаға бағытталған оқыту тұжырымдамасы осы мақсатты жүзеге асырудың тиімді әдістерінің бірі болып табылады. Бұл әдіс оқушылардың жеке

ерекшеліктерін, қызығушылықтарын, қабілеттерін ескере отырып, білім беру процесін ұйымдастыруды көздейді. Оқушылардың табиғи дарындылығы мен ерекше қабілеттерін дамыту үшін мұғалімдер мен білім беру мекемелері жеке тұлғаға бағытталған оқыту қағидаларын қолдануда.

Жеке тұлғаға бағытталған оқыту әрбір оқушыны ерекше жеке тұлға ретінде қарастыруға негізделеді. Бұл тәсіл оқушының қызығушылықтары, оқу стилі, қабілеттері мен жеке қажеттіліктерін ескеруді талап етеді. Мұндай көзқарас арқылы білім беру процесі оқушылардың өз бетімен даму қабілетін арттырып, шығармашылық ойлау мен жеке даралық қасиеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл тәсіл әр оқушыны өзіне сенімді, жауапты, белсенді тұлға ретінде қалыптастыруға бағытталған.

Әрбір оқушының қабілетін ашу үшін білім беру процесін дараландыру қажет. Бұл оқытудың мазмұны мен әдістерін әр оқушының ерекшеліктеріне бейімдеу дегенді білдіреді. Оқушының оқу стилін анықтау, оның мықты жақтарын дамыту және қиындық туғызатын салаларын қолдау – дараланған оқытудың негізгі міндеттері болып табылады. Бұл жерде мұғалімнің рөлі ерекше маңызды. Мұғалім оқушының әлеуетін зерттеп, оның қабілеттерін дамыту үшін қажетті жағдайлар жасауы керек.

Оқытуды дараландырудың маңызды құралдарының бірі – жобалық және зерттеушілік әдістерді қолдану. Оқушыларға өздерінің қызығушылықтарына сәйкес жобалар дайындауға немесе зерттеулер жүргізуге мүмкіндік беру олардың шығармашылық қабілеттерін арттырып, танымдық белсенділігін күншейтеді. Жобалық жұмыстар арқылы оқушылар өз бетінше шешім қабылдау, ақпаратты талдау, жаңа идеялар ұсыну және оларды іске асыру дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, мұндай әдістер оқушылардың практикалық білімдерін тереңдетуге мүмкіндік береді.

Жеке тұлғаға бағытталған оқытуда кері байланыстың маңызы зор. Мұғалімдер оқушылардың жетістіктерін бағалап, олардың білім алу барысын нәзіксіз бақылап отыруы қажет. Бұл

оқушылардың өз жетістіктерін көруге, кемшіліктерін тнсінуге және оларды тнзетуге мнмкіндік береді. Сонымен қатар, кері байланыс арқылы мҰғалім оқушылардың мотивациясын арттырып, олардың білім алу барысына қызығушылығын сақтай алады.

Жеке тҰлғаға бағытталған оқытуда топтық және жеке жұмыс әдістерін Ұштастыру тиімді нәтиже береді. Топтық жұмыс оқушылардың өзара қарым-қатынас дағдыларын дамытып, бірлескен шешімдер қабылдау қабілетін арттырады. Ал жеке жұмыс оқушылардың өз бетімен ойлау, дербес әрекет ету және жеке жауапкершілік сезімін дамытуға бағытталған. БҰл әдістерді тиімді нйлестіру арқылы оқушылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз етуге болады.

Оқушылардың қабілеттерін ашуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану да нлкен рөл атқарады. Цифрлық құралдар мен платформалар оқушыларға жеке оқу траекториясын құруға мнмкіндік береді. Сонымен қатар, виртуалды зертханалар, симуляторлар және мультимедиялық материалдар оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың танымдық белсенділігін кншейтеді. Цифрлық технологиялар арқылы әр оқушы өз мнмкіндіктеріне сәйкес оқу материалдарын меңгеріп, білімін жетілдіре алады.

Жеке тҰлғаға бағытталған оқыту оқушылардың эмоционалдық және әлеуметтік дағдыларын дамытуды да қамтиды. БҰл әдіс оқушылардың өзін-өзі тануына, өз эмоцияларын басқаруға, басқалармен тиімді қарым-қатынас жасауға нйретеді. Сонымен қатар, оқыту барысында оқушылардың стресске тәзімділігін, мақсат қою және оған қол жеткізу қабілеттерін дамытуға ерекше назар аудару керек. Эмоционалдық қолдау көрсету арқылы мҰғалімдер оқушылардың оқу процесіне деген сенімін арттырып, олардың ішкі мотивациясын нығайтады.

Қорыта айтқанда, жеке тҰлғаға бағытталған оқыту – қазіргі білім беру жнйесіндегі маңызды бағыттардың бірі. БҰл әдіс әр оқушыны жеке тҰлға ретінде тануға, оның қабілеттерін ашуға және дамытуға мнмкіндік береді. МҰндай тәсіл білім беру процесінің тиімділігін арттырып қана қоймай, оқушыларды әмір бойы білім алуға ынталандырады. Жеке тҰлғаға бағытталған оқыту арқылы әр оқушының әлеуетін ашу – білім беру жнйесінің негізгі міндеті болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Выготский, Л. С. "Психология развития". М.: Академия, 2021.
2. Жұмабекова, Г. "Жеке тҰлғаға бағытталған оқытудың тиімді әдістері". Алматы: Мектеп баспасы, 2020.
3. Абдуллина, З. А. "Педагогика: Даму және оқу әдістері". Астана: Білім баспасы, 2019.
4. Нұрғалиева, С. "Қазіргі білім беру технологиялары". Шымкент: Оңтнстік Қазақстан баспасы, 2022.
5. UNESCO Report: "Inclusive Education in the 21st Century", 2021.
6. Ковальчук, А. "ТҰлғалық даму және оқыту әдістемесі". Алматы: Қазақ университеті, 2020.
7. Piaget, J. "The Psychology of Intelligence". Routledge, 2022.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНІНДЕ ОЗЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

Танабаева Лаззат Махмуддиновна
*"Абай атындағы №4 жалпы білім
беретін мектеп мектеп-гимназия"
коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі*

Қазіргі білім беру жүйесі оқыту процесінде жаңа технологияларды қолдануды талап етеді. Заманауи технологиялар білім беру әдістерін жетілдіріп, оқу процесінің тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде озық технологияларды пайдалану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын оятып, олардың тілдік және әдеби сауаттылығын арттырады. Бұл мақалада қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында озық технологияларды қолданудың тиімді әдіс-тәсілдері қарастырылады.

Озық технологиялар – білім беру процесін жақсарту мақсатында қолданылатын инновациялық құралдар мен әдістер. Бұл технологиялар оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, білімді терең меңгеруіне жағдай жасайды. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде озық технологияларды қолдану оқушыларға әдеби шығармаларды тереңірек тінсінуге, тілдік дағдыларын жетілдіруге және шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

Интерактивті технологиялар білім беру процесін қызықты әрі тиімді етуге мүмкіндік береді. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында интерактивті тақталар, мультимедиялық презентациялар және цифрлық ресурстарды қолдану оқушылардың материалды оңай қабылдауына ықпал етеді. Мысалы, интерактивті тақталар арқылы шығармалардың мазмұнын визуализациялап, тарихи деректерді, кейіпкерлер бейнесін немесе әдебиет тарихын көрнекі түрде көрсетуге болады. Бұл әдіс оқушылардың көрнекі ойлау қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде Google Classroom, Moodle, Kahoot, Quizizz сияқты цифрлық платформаларды қолдану сабақ процесін тиімді ұйымдастыруға көмектеседі. Бұл платформалар арқылы мұғалімдер тапсырмалар жнктеп, тесттер өткізіп, оқушылардың білім деңгейін тексере алады. Сонымен қатар, оқушылар онлайн форматта шығармашылық жұмыстарын орындап, өзара талқылауға қатыса алады. Цифрлық платформалар оқушылардың өзіндік жұмыс істеу қабілетін арттырып, олардың оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді.

Мультимедиялық ресурстар әдеби шығармаларды талдау мен тінсінуді жеңілдетеді. Аудиокітаптар, бейнефильмдер және анимациялық роликтер арқылы оқушыларға әдеби туындыларды қызықты түрде ұсынуға болады. Мысалы, оқушыларға Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» романы бойынша бейнефильмдер көрсету арқылы шығарманың мазмұнын тереңірек тінсінуге көмектесуге болады. Бұл әдіс оқушылардың эстетикалық талғамын дамытуға және әдебиетке деген қызығушылығын арттыруға ықпал етеді.

Геймификация әдісі

Геймификация – оқыту процесіне ойын элементтерін енгізу әдісі. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында геймификацияны қолдану оқушылардың сабаққа деген ынтасын арттырады. Мысалы, оқушыларға викториналар, кроссвордтар немесе онлайн ойындар арқылы грамматикалық ережелерді немесе шығармалардың мазмұнын меңгертуге болады. Геймификация оқушылардың белсенділігін арттырып қана қоймай, олардың шығармашылық және сыни ойлау қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

Жобалық оқыту әдісі

Жобалық оқыту әдісі оқушылардың өз бетінше жұмыс істеу қабілетін дамытып, шығармашылық ойлауын қалыптастырады. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде оқушыларға белгілі бір тақырып бойынша жобалар дайындауды ұсынуға болады. Мысалы, оқушыларға

қазақ ақын-жазушыларының өмірі мен шығармашылығы туралы презентация дайындау немесе әдебиет тарихына байланысты зерттеу жұмыстарын жүргізу тапсырылуы мүмкін. Бұл әдіс оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін арттырып, өз ойын дәлелді түрде жеткізуге ыңғайлы етеді.

Виртуалды шындық пен толықтырылған шындық технологиялары

Виртуалды және толықтырылған шындық технологиялары оқушыларға әдеби шығармаларды тереңірек танытуға және оларды визуализациялауға мүмкіндік береді. Мысалы, оқушылар виртуалды экскурсиялар арқылы Абай Құнанбайұлының туған жерін немесе басқа тарихи орындарды зерттей алады. Бұл әдіс оқушылардың шығармаларға деген қызығушылығын арттырып, оларды шығармашылыққа ынталандырады.

Онлайн ресурстарды пайдалану

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде онлайн ресурстарды қолдану сабақ процесін әртараптандыруға мүмкіндік береді. Мысалы, оқушыларға bilimland.kz, adastan.kz сияқты платформалардан сабақтарға қажетті материалдарды іздеуді ұсынуға болады. Бұл ресурстар оқушыларға әдебиет бойынша қосымша ақпарат алуға және олардың өзіндік ізденіс дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі.

Мобильді қосымшаларды пайдалану

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында мобильді қосымшаларды қолдану оқушылардың тілдік дағдыларын жетілдіруге көмектеседі. Duolingo, Memrise сияқты қосымшалар оқушыларға грамматиканы меңгеру және сөздік қорын кеңейту үшін тиімді құрал болып табылады. Сонымен қатар, мобильді қосымшалар оқушыларға кез келген уақытта және кез келген жерде білім алуға мүмкіндік береді.

Кері байланыс технологиялары

Кері байланыс оқушылардың білім деңгейін анықтап, олардың оқудағы жетістіктері мен кемшіліктерін көрсетуге мүмкіндік береді. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында кері байланыс үшін Padlet, Mentimeter, Poll Everywhere сияқты құралдарды қолдануға болады. Бұл құралдар арқылы оқушылар өз пікірлерін білдіріп, сабақ материалы бойынша сұрақтарға жауап бере алады.

Қорытынды

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде озық технологияларды қолдану оқыту процесінің тиімділігін арттыруға және оқушылардың пәнге деген қызығушылығын оятуға мүмкіндік береді. Интерактивті технологиялар, цифрлық платформалар, мультимедиялық ресурстар және геймификация әдістері оқушылардың шығармашылық, сыни ойлау және зерттеушілік қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, бұл әдістер оқушыларға қазақ тілі мен әдебиетінің бай мұрасын терең танытуға және оны құрметтеуге ыңғайлы етеді. Мұғалімдер заманауи технологияларды тиімді пайдалана отырып, оқушыларға сапалы білім беруді қамтамасыз ете алады.

Әдебиеттер тізімі

1. Жұмабекова, Г. "Қазақ тілі мен әдебиетін оқытудағы инновациялық әдістер". Алматы: Мектеп баспасы, 2021.
2. Выготский, Л. С. "Психология обучения". Мәскеу: Академия, 2020.
3. Абдуллина, З. "Оқыту процесіндегі заманауи технологиялар". Астана: Білім баспасы, 2020.
4. Google Classroom платформасы: <https://classroom.google.com>.
5. Scratch программалау платформасы: <https://scratch.mit.edu>.
6. UNESCO Report: "Digital Tools in Education", 2021.
7. Иванова, О. "Интерактивті оқыту технологиялары". Мәскеу: Просвещение, 2019.
8. Нұрғалиева, С. "Қазақ әдебиетін оқытудың тиімді жолдары". Шымкент: Оңтүстік Қазақстан баспасы, 2020.

БАЛА ТӘРБИЕСІНДЕГІ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ МАҢЫЗЫ

Паттекова Кумисай Алжановна

*№160 орта мектеп жанындағы интернат үйінің тәрбиешісі
Қызылорда облысы Жаңақорған ауданы*

Ұлттық құндылықтар – халықтың ғасырлар бойы жинақтаған рухани мұрасы, Ұрпақтан-Ұрпаққа жалғасып келе жатқан ең асыл байлығы. Ұлттың өзіндік ерекшелігін сақтап, рухани байлықты Ұрпаққа жеткізу – әр қоғамның басты міндеті. Бала тәрбиесінде Ұлттық құндылықтарды дәріптеу – оның адамгершілік, рухани, мәдени тұрғыдан дамуына, тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруға негіз болатын маңызды фактор. Қазақ халқының Ұлттық құндылықтары балаға патриотизмді, елжандылықты, еңбекқорлықты және адамгершілік қасиеттерді нйретеді. Сондықтан Ұлттық құндылықтарды баланың тәрбиесінде кеңінен қолдану бітінгі білім беру жүйесінің басты басымдығы болуы тиіс.

Бала тәрбиесі ең алдымен отбасында басталады. Отбасы – баланың алғашқы тәрбие ортасы. Ата-ананың сөздері, іс-әрекеті мен нлгісі баланың бойына ең алғашқы құндылықтарды сіңіреді. Қазақ халқында отбасылық құндылықтарға ерекше мән берілген. Баланы нлкенді сыйлауға, кішіге қамқор болуға, еңбекснйгіштікке баулу – қазақ отбасының басты міндеті. Мысалы, Ұлттық дәстнрлерге сәйкес бала отбасында тек ата-ананың ғана емес, ата-әжесінің тәрбиесін де кәреді. Бұл тәрбиенің негізгі мақсаты – баланың рухани бай, кішіпейіл, жауапкершілігі жоғары азамат болып әсуіне ықпал ету.

Ұлттық құндылықтар адамның рухани әлемін байытып, оның қоғамдағы орнын анықтайды. Қазақ халқының бай дәстнрлері арқылы балаға адамгершілік қасиеттерді, нлкенге құрмет кәрсету, адалдық, әділдік сияқты құндылықтарды нйретуге болады. Мысалы, қазақтың салт-дәстнрлері, әдет-ғұрыптары мен ырымдары баланың жеке тұлға болып қалыптасуына әсер етеді. «Жеті ата», «ас беру», «шашу» сияқты дәстнрлер арқылы балаға туыстық қарым-қатынастардың маңызын тнсіндіруге болады.

Қазақ халқының Ұлттық ойындары бала тәрбиесінде ерекше орын алады. Бұл ойындар балаларды дене және ақыл-ой қабілеттерін дамытуға, Ұжымдық қарым-қатынастарды қалыптастыруға нйретеді. Мысалы, «Тоғызқұмалақ», «Асық ату», «Кәкпар» сияқты ойындар балаларды шыдамдылыққа, жылдамдыққа, зейін қоюға және әділеттілікке тәрбиелейді. Сонымен қатар, Ұлттық ойындар баланың қызығушылығын оятып, Ұлттық мәдениетке деген құрметін арттырады.

Ұлттық музыка мен әдебиет те бала тәрбиесінде маңызды рөл атқарады. Қазақтың кнйлері, термелері, жырлары балалардың эстетикалық талғамын қалыптастырып, олардың музыкалық қабілеттерін дамытады. Мысалы, Құрманғазының кнйлерін тыңдау арқылы балалар халқымыздың тарихын, табиғатын, салт-дәстнрін тнсінеді. Қазақ әдебиеті баланың қиялын байытып, оның тіл байлығын арттырады. Балаларға қазақ ертегілерін, батырлар жырын оқу олардың батылдық, адалдық және ізгілік сияқты қасиеттерді бойларына сіңіруіне кәмектеседі.

Мектепке дейінгі және мектеп жасындағы балаларға Ұлттық құндылықтарды нйретуде тәрбиешілер мен мұғалімдердің рәлі ерекше. Білім беру мекемелерінде тәрбие жұмыстары Ұлттық құндылықтарға негізделуі тиіс. Мысалы, тәрбие сағаттарында қазақ халқының тарихы, мәдениеті, батырлары туралы әңгімелер Ұйымдастыру арқылы балаларды Ұлттық мақтаныш сезіміне тәрбиелеуге болады. Сонымен қатар, мерекелік іс-шараларда Ұлттық киімдерді кию, дәстнрлі ойындар ойнау, Ұлттық тағамдар дайындау – балалардың Ұлттық сана-сезімін оятудың тиімді әдісі.

Қазіргі заманғы технологияларды қолдану арқылы Ұлттық құндылықтарды дәріптеу мнмкіндігі кеңейіп отыр. Мультимедиялық құралдар, анимациялық фильмдер, интерактивті бағдарламалар балаларға қазақ мәдениетін қызықты және заманауи тнрде Ұсынуға мнмкіндік береді. Мысалы, қазақ ертегілері мен аңыздарын интерактивті форматта кәрсету балалардың қызығушылығын арттырып қана қоймай, оларды Ұлттық мұраға құрметпен қарауға нйретеді.

Ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеудің нәтижесінде балалардың бойында рухани байлық, адамгершілік қасиеттер, патриотизм сезімі, Ұлттық мәдениетке деген құрмет қалыптасады. Мұндай тәрбие жас Ұрпақты жаһандану нәрісінде Ұлттық бірегейлігін сақтауға және әлемдік мәдениетке өзіндік нәлесін қосуға дайындайды.

Бала тәрбиесінде Ұлттық құндылықтарды дәріптеу – Ұлттың болашағын сақтаудың және нығайтудың сенімді жолы. Отбасы, мектеп және қоғам бірігіп, жас Ұрпаққа Ұлттық мәдениет пен дәстүрлерді нйрету арқылы рухани бай, елін снйетін азаматтарды тәрбиелей алады. Бұл – тәуелсіз Қазақстанның жарқын болашағының кепілі.

.Қорытынды

Бала тәрбиесіндегі Ұлттық құндылықтардың маңызы – Ұрпақ тәрбиесінде баға жетпес құндылық болып табылады. Ұлттық құндылықтарды дәріптеу арқылы біз балаларды рухани бай, мәдениетті, елін снйетін азамат етіп тәрбиелей аламыз. Бұл – қоғамның тұрақтылығы мен дамуының негізі. Сондықтан отбасы, мектеп және қоғам бірлесе отырып, жас Ұрпаққа Ұлттық құндылықтарды сіңіріп, оларды тәрбиенің негізіне айналдыруы қажет. Бұл Ұрпақтар сабақтастығын сақтап, еліміздің рухани байлығын келер Ұрпаққа жеткізудің сенімді жолы.

Әдебиеттер тізімі

1. Назарбаев, Н. Ә. "Тарих толқынында". – Алматы: АтамҰра, 2014.
2. Қазақстан Республикасының "Білім туралы" Заңы. – НҰр-Сұлтан: ҚР Әділет министрлігі, 2021.
3. Жұмабекова, Г. "Ұлттық тәрбие негіздері". – Алматы: Мектеп баспасы, 2018.
4. Әбдіғалиева, Қ. "Қазақ халқының салт-дәстүрлері". – Астана: Білім баспасы, 2019.
5. "Рухани жаңғыру" бағдарламасы. – НҰр-Сұлтан: Ұлттық кітапхана, 2021.
6. Әлімғазина, С. "Ұлттық құндылықтар және тәрбиедегі рәлі". – Алматы: Әркениет баспасы, 2020.

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНФОРМАТИКИ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ

Ашимтаева Альбина Аманбековна

Учитель информатики

Г.Павлодар

КГУ СОШ №11

Аннотация

В нашей стране в годы после обретения независимости, как и в других государствах, из года в год растет число детей, нуждающихся в особой заботе, возникшей под влиянием психологических потрясений, роста нервных болезней, влияния различных социальных, экономических факторов. Инклюзивное образование-это самостоятельная сфера, ведущая к гуманизму, духовности, социализации. Инклюзивное обучение-определяет равные права учащихся и позволяет участвовать в деятельности коллектива. Общение с людьми позволяет развить необходимые способности. Инклюзивное обучение-развитие общего образовательного процесса, обеспечивающего образование детей с особыми потребностями, учитывающее потребности всех детей. Инклюзивное образование удовлетворяет потребности детей в учебном процессе и стремится к разработке нового направления обучения и преподавания. Если изменения, внесенные в обучение и преподавание инклюзивного обучения, будут эффективными, то изменится и положение детей с особыми потребностями.

Для детей с глубокими и комплексными нарушениями в преподавании и развитии урока информатики в инклюзивном образовании существуют уникальные средства взаимодействия и взаимодействия с окружающей средой. В ходе применения информационно-технологии решает следующие задачи:

- Обеспечение последующей связи в учебном процессе;
- Обеспечение учебного процесса наглядными,
- Поиск информации из широко распространенных источников знаний,
- Создание учебных процессов или явлений;
- Организация коллективной и групповой работы;

Одна из новых информационных технологий - интерактивная доска-важнейший инструмент в образовательном деле, позволяющий решать новые, новые дидактические возможности, которые ранее не решались. Всем нам известно, что в настоящее время в образовании широко используются интерактивные инструменты. Кроме того, с помощью интерактивных средств открывается путь к творческой работе воспитателя, ребенка. В школе оборудован кабинет информатики, обеспечен тематическими DVD, CD-ROM дисками, соответствующими программе по всем переходным темам по предмету. Методическая сила мультимедиа-быстро заинтересовать детей видеозаписями и помочь в настроении. Кроме того, при использовании электронных учебников в организованном учебном процессе дети расширяют ранее полученные знания и самостоятельно выполняют творческие задания. С помощью электронного учебника можно слушать различные картинки, видеопрезентации, аудио и музыку.

Поэтому известно, что в инклюзивном образовании информационно - коммуникационные технологии могут быть адаптированы к возрасту детей с ограниченными возможностями, разработаны программы по предметам, проведены коррекционно - развивающие работы, что способствует формированию современной личности людей с ограниченными возможностями. В инклюзивном обучении учитель осваивает новые технологии, повышает познавательность и интерес учащихся и эффективность использования информационных технологий.

Сегодня в рамках поддержки инклюзивного образования в общеобразовательных школах по понятным причинам обучаются учащиеся с отклонениями в умственном развитии или умственной отсталостью. Каждый обучающийся имеет свои особенности в обучении. Так, у каждого ученика разный уровень развития процессов эмоционального и психического познания. В настоящее время, рассматривая каждого ученика как личность, осознанное воспитание является требованием качественной образовательной жизни. При этом в нашей школе ведется обучение с учетом уровня развития и возрастных особенностей каждого учащегося с ограниченными возможностями. Сегодня во всех регионах страны постепенно открываются классы коррекционно-развивающего обучения, обучения по подпрограмме в общеобразовательных учреждениях на основе поддержки образования детей с ограниченными возможностями здоровья. Инклюзив-слово в переводе с латыни означает» включаю себя", а в переводе с английского - » смешиваю". Цель инклюзивного образования: обучение детей с ограниченными возможностями в развитии с нормальными детьми. Т. е. система образования человека как равноправного индивида независимо от пола , религии, происхождения. Инклюзивное образование-одна из форм обучения детей с ограниченными возможностями. Это не вытесняет традиционно сложившиеся и развивающиеся формы в системе специальных знаний. Сближает 2 системы истинного инклюзивного образования: общую и специальную.

Организация совместного (интегрированного) обучения учащихся с ограниченными возможностями здоровья в общеобразовательной школе. Казахстан инклюзивное обучение-упрощенная система обучения детей с ограниченными возможностями развития с целью облегчения процессов социализации и интеграции с нормально развитыми детьми. Инклюзивное обучение проводится интегрированно (ученик учится в классе –группе нормальных детей и получает систематическую помощь учителя-дефектолога) , частично (отдельные дети проводят половину дня в специальных группах, а вторую часть-в обычных группах. Ребенок во временных специальных группах объединяется для проведения совместных прогулок, праздников, конкурсов, личных дел. В основе инклюзивного обучения лежит идеология исключения какой-либо

дискриминации детей, обеспечения равноправного отношения ко всем людям, а также создания особых условий для детей с особыми потребностями в обучении. Практика показывает, что при строгой системе образования часть детей выходит из строя. Такая устоявшаяся система не может удовлетворить потребности ребенка в индивидуальности. Инклюзивное направление способствует достижению успеха в обучении таких детей, формирует возможность жить лучше. Инклюзивное обучение-дает возможность всем детям активно участвовать в жизни школы и школы в дошкольных учебных заведениях. Инклюзивное обучение-определяет равные права учащихся и позволяет участвовать в деятельности коллектива. Позволяет развивать способности, необходимые для общения с людьми. Инклюзивное обучение-развитие общего образовательного процесса, обеспечивающего образование детей с особыми потребностями, учитывающее потребности всех детей. Инклюзивное образование удовлетворяет потребности детей в учебном процессе и стремится к разработке нового направления обучения и преподавания. Если изменения, внесенные в обучение и преподавание инклюзивного обучения, будут эффективными, то изменится и положение детей с особыми потребностями. Дети, обучающиеся в школах, открывших инклюзивное образование, имеют возможность получить знания о правах человека. Инклюзивное обучение позволяет полностью интегрировать детей в общеобразовательный процесс и способствовать социальной адаптации, устранению барьеров, лишаящих детей независимо от пола, происхождения, вероисповедания.

Специальная поддержка коррекционно - педагогических и социальных потребностей, обусловленная решением задачи, способствующей адаптации детей к возрастным особенностям окружающей среды: · обучение детей с использованием новых средств · использование новых компьютерных технологий в целях общего развития и коррекции нарушений у детей с особыми образовательными потребностями. Для детей с глубокими и комплексными отклонениями в применении и развитии информационных технологий уникальным средством является обеспечение возможности взаимодействия и взаимодействия с окружающей средой. В процессе применения информационно - технологии решает следующие задачи: · обеспечение последующей связи в учебном процессе; · обеспечение учебного процесса наглядными пособиями, · поиск информации из широко распространенных источников знаний, · создание учебных процессов или явлений; · организация коллективной и групповой работы; способы работы с использованием информационных технологий в качестве средств обучения разнообразны: с группой, индивидуально, с классом. Известные ученые Ж. Пиаже («Психогенезное образование»(1961) и Л. С. Выготский («умственное развитие детей в процессе обучения " 1935) писали в своих работах, что только в условиях организованной деятельности по обучению новым знаниям или новой деятельности педагоги надеются на эффективное развитие процесса обучения. Отсюда следует, что любое обучение, кроме образования, представляет собой наглядно-практическую магическую деятельность-использование интерактивных технологий на уровне виртуальной деятельности - компьютерных игр. Исследования в области дефектологии выявили, что эффективность ИКТ в педагогическом процессе для решения основных задач в условиях специального образования зависит от качества проведения работы со специальным педагогом по следующим направлениям. Использование информационных технологий в целях применения различных методик и приемов на занятиях способствует совершенствованию познавательного, эмоционального, коммуникативного развития детей с ограниченными возможностями. Большое значение можно увидеть в результате проведенных на практике работ.

ЛИТЕРАТУРА:

- 1 Газейкина А.И., Таразанова К.Н. (2019). Обучение информатике и информационно-коммуникационным технологиям учащихся с ограниченными возможностями здоровья [Электронный ресурс]. Актуальные вопросы преподавания математики, информатики и информационных технологий Актуальные проблемы преподавания математики, информатики и информационных технологий, 4, с. 202-213. Взято из <https://elibrary.ru/item.asp?id=38165397> [на русском языке].
- 2 ЮНЕСКО. (2009). Руководящие принципы политики инклюзивности в образовании. ЮНЕСКО: Париж.
- 3 Фредериксон, Н. и Клайн, Т. (2009). Особые образовательные потребности, инклюзивность и разнообразие. 2-е издание. Мейденхед: Открыто
- 4 Эйнскоу М., Бут Т., Дайсон А. (2006). Совершенствование школ, развитие инклюзивности. Лондон: Ратледж.
- 5 Менесес, Дж., и Момино, Дж.М. (2010). Внедрение цифровой грамотности на практике: как школы способствуют включению цифровых технологий в жизнь общества? Сетевое общество. Информационное общество, 26 (3), 197-208.

ТРУД ЧЕЛОВЕКА КОРМИТ...

Койайдарова Айнагул Шамиловна
орыс тілі және әдебиеті пәні мұғалімі
Түркістан облысы, Шардара ауданы, Шардара қаласы
№1 Мұхтар Ауезов атындағы жалпы білім беретін мектеп
Орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Раздел долгосрочного плана: Культура: Характер и личность.			
Дата: 22.11.2024г.		Общеобразовательная школа №1 имени М.Ауезова	
ФИО учителя:		Койайдарова Айнагул Шамиловна	
Класс: 8а		Участвовали: 12 учеников	Отсутствовали: -
Тема открытого урока		Урок 28-29. Труд человека кормит...	
Учебные цели для достижения на этом уроке (ссылка на учебную программу):		8.2.1.1 – владеть словарным запасом, достаточным для замены слов общезыковыми эквивалентами или описательными оборотами (перифразами); 8.4.7.1 – применять знаки препинания в предложениях, определять простые и составные глагольные сказуемые.	
Цель урока		Учащиеся смогут: - составлять на основе художественного текста «тонкие» и «толстые» вопросы; - научить различать составные глагольные сказуемые и определять, чем они выражены.	
Критерий оценивания		- определяют тему и основную мысль текста; - соблюдая последовательность правильно излагают содержание текста; - составляют «тонкие» и «толстые» вопросы, делают выводы к прочитанному тексту, применяют предложенные учителем стратегии при анализе текста; -указывают, чем выражены подлежащие; -различают составные глагольные сказуемые.	
Языковые задачи		Учащиеся могут: строить речь последовательно и логично, соблюдая нормы устной и письменной речи. Ключевые слова и фразы: труд, трудолюбие, профессия, новые профессии, патриотизм. Используемый язык для диалога/письма на уроке: русский.	
Привитие ценностей		Оценивать результаты своего и чужого труда; уважение к людям различных профессий; понимание важности любого труда.	
Предшествующие знания по теме		Учащиеся имеют представление о главных и второстепенных членах предложения. Умеют работать с текстом.	
Ход урока			
Этапы урока	Деятельность педагога	Деятельность обучающегося	Ресурсы
Начало урока 5 - 7 минут	1. Организационный момент. Деление на группы при помощи цветных мушек. Учитель раздает оценочные листы каждой команде. Ознакомление с целями урока и обсуждение критериев обучения. Создание коллаборативной среды при помощи стихотворения С.Я.Маршака. Психологический настрой Если хочешь строить мост, Наблюдать движенье звезд. Управлять машиной в поле, Иль вести машину ввысь . Хорошо работай в школе,	(3 группы, ученики сами выбирают название своих групп). Раздаются оценочные листы команд Лидеры групп оценивают членов команд.	Разноцветные мушки Учебник 8 – класс.

10 мин.	Добросовестно учись. Ты думал: школа не вокзал, Не страшно опоздать? Но тех, кто в школу опоздал, Она не станет ждать. Хоть без колес устроен класс, Он далеко уйдет за час. В добрый путь ведут наш класс День за днем учителя, Их слова для нас - приказ командира корабля.	Ученики определяют какой тип связи написан на мяче: согласование, управление или примыкание и отправляют мяч в нужные ворота. Учащиеся соотносят способы выражения подлежащего с примерами.	 ФО при помощи магнитных звездочек, словесная похвала. https://wordwall.net/resource/82260526
5 мин.	2. Проверка пройденного материала: 1). Игра в футбол. Проверяется знания учащихся темы «Виды связи слов в словосочетаниях». На каждом мяче написаны словосочетания, а на воротах названия видов связей.	Ученики определяют в каком наклонении употреблено простое глагольное сказуемое.	ФО при помощи магнитных звездочек. Словесная похвала. Составное глагольное сказуемое
10 мин.	2). Задание на соответствие. Способы выражения подлежащего. Задание построено при помощи платформы wordwall.net . 3). Задание на определение наклонений простого глагольного сказуемого. 1. Мальчик выразительно читает стихотворение. 2. Прочитай, мальчик, это стихотворение выразительно. 3. Прочитай бы ты выразительнее это стихотворение. 4. Ты будешь читать это стихотворение?	Ученики с помощью учителя пробуют использовать в речи составные глагольные сказуемые. Учащиеся составляют предложения с составными глагольными сказуемыми по картинкам. Например, <i>Учитель хочет объяснить тему. Врач начала лечить мальчика. Строители скоро закончат строить школу.</i>	
5 мин.	3. Объяснение новой темы: Составное глагольное сказуемое. Учитель объясняет правило, приводит несколько примеров. 4. Работа с кубиками: Учитель дает задание учащимся составить предложения по данным картинкам с видами профессий, наклеенным на кубики, употребив при этом составные глагольные сказуемые. Каждой команде дается один кубик. 5. Работа с текстом: Учитель трем командам раздает по одному тексту. Всем трем группам: 1. Прочитать текст. 2. Определить основную мысль текста. 3. Составить «тонкие» и «толстые» вопросы. Задание 1 группе: Используя стратегию «Линия времени» проанализировать поведение героев произведения «Стрекоза и Муравей». Задание 2 группе: Используя прием «Антитеза» сравнить плуг, который работал в поле с плугом, стоявшим в лавке купца из произведения «Два плуга». Задание 3 группе: Используя прием «Диаграмма Венна» сравнить характер сына торговца до и после осознания ценности труда в произведении «Заработанное своим трудом». 6. Обратная связь На экране интерактивной доски высвечивается игра, нужно отметить	Учащиеся читают тест, составляют «тонкие» и «толстые» вопросы, записывают их в тетрадь. Каждая команда работает со своим текстом, используя стратегии и приемы анализируют тексты. Учащиеся выполняют задания у интерактивной доски, отмечают правильные ответы, зарабатывают очки.	 ФО магнитные звездочки, словесная похвала https://www.educaplay.com/learning-resources/21470638-learning_resource.html

	правильные ответы на тестовые задания. Работа с цифровой технологией edukorplay.		
Конец урока. 5 мин.	7. Рефлексия. Как по вашему мнению прошел урок? Что было удачно? Что вы хотите изменить? Что было непонятно? В какой поддержке вы нуждаетесь?	Ученики отвечают на заданные вопросы, называют те задания, которые им понравились.	
5 мин.	Задание для самостоятельного усвоения: Написать эссе на тему: «Моя любимая профессия». Комментирование оценок. Пожелания учащимся.	Каждая команда подсчитывает свои звездочки, объявляются места, которые заняли команды	

ҚАЗІРГІ МАТЕМАТИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ӘЛЕМДІК ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Акмагамбетова Лазат Мукатаевна
Солтүстік Қазақстан облысы, Петропавл қаласы
Ә.Бөкейхан атындағы №25 жалпы орта білім беретін мектеп
математика пәні мұғалімі
педагог-зерттеуші

Оқушылардың математиканы оқуға деген қызығушылығының төмендеуі проблемасы соңғы жылдары әсіресе өткір болып отыр. Заманауи мектеп оқушылары ақпараттық және цифрлық ойын-сауыққа толы әлемде өсіп келеді, бұл олардың математика сияқты құрғақ және қатал пәнге зейінін аударуды қиындатады.

Мұның басты себептерінің бірі – дәстүрлі оқыту әдістерінің жетілдірілмегендігі, жаңа буын балаларының қажеттіліктері мен психологиясына сай келмейтіндігі. Формулаларды толтыруға және ұқсас мәселелерді шешуге негізделген ескірген тәсілдер қазіргі мектеп оқушыларының қызығушылығын тудырмайды. Олар интерактивтілікке, көрнекілікке және цифрлық технологияларды пайдалануға әлдеқайда жақын.

Тағы бір маңызды мәселе – көптеген математика мұғалімдерінің қазіргі білім беру және ақпараттық технологиялар саласында жеткіліксіз дайындығы. Педагогикалық жоғары оқу орындарының түлектері мектептерге жиі жаңа әдістер, цифрлық құралдар және электронды оқыту үрдістері туралы заманауи білімі жоқ келеді. Бұл олардың смартфондар мен әлеуметтік желілер дәуірінде оқушылардың назарын аудару үшін тиімді бәсекелестікке жол бермейді [1].

Ақырында, тағы бір осал тұс – математикадағы теориялық дайындық пен қазіргі қоғамның нақты қажеттіліктері арасындағы алшақтық. Мектеп бағдарламасы мен тапсырмалары қызығушылықты қолданылуы және оның технологиялық прогресс үшін маңыздылығы туралы түсінік бермейді. Нәтижесінде оқушыларда тұрақты мотивация мен қызығушылық қалыптаспайды. Бұл жүйелік мәселелерді шешу математикалық білім беру үдерісіне үлкен өзгерістер енгізуді талап етеді. Ең алдымен, қазіргі мектеп оқушыларының психологиясына, қажеттіліктеріне және мүмкіндіктеріне сай оқытудың ескірген әдістерін жаңарту қажет. Бұл педагогикалық ұжымның да, мамандандырылған педагогикалық ұйымдардың да жүйелі күш-жігерін талап етеді.

Сонымен қатар, математиканы оқыту үдерісінде заманауи технологияларды қолдануды айтарлықтай кеңейту маңызды. Өңгіме тек компьютерлер немесе проекторлар туралы ғана емес, сонымен қатар қазіргі электронды ресурстар: онлайн курстар, білім беру платформалары, цифрлық тренажерлер туралы болып отыр. Бұл сабақтарды интерактивті, көрнекі және бай етеді.

Қосымша ынталандыру ретінде мектеп бағдарламаларына математиканың қолданбалы аспектілерін белсендірек енгізу болуы мүмкін. Бұл оқушыларға алған білімдерінің нақты пайдалылығын, информатикамен, экономикамен, технологиямен байланысын көрсетуге көмектеседі және сол арқылы пәнді оқуға деген ынтасын арттырады [2].

Бұл шаралардың барлығын жүзеге асыру оңай емес, әсіресе сандық технологиялар саласында көптеген педагогтардың әлі де болса дайындығы жеткіліксіз. Сондықтан мектеп бағдарламаларын жаңартумен қатар математика пәні мұғалімдерінің заманауи білім беру тенденциялары мен құралдары саласында ауқымды, жүйелі кәсіби біліктілігін арттыру өте маңызды. Осы шаралардың үйлесімі ғана теріс тенденцияларды жойып, ең маңызды және іргелі пәндердің бірін зерттеуге жаңа тыныс бере алады.

Технологиялық және әлеуметтік дамудың жаһандық тенденциялары білім беру саласына, соның ішінде математикаға айтарлықтай әсер етуде. Бұл факторлар сала үшін жаңа міндеттер де, перспективалы мүмкіндіктер де тудырады.

Нақты ғылымдар, техника, ақпараттық технологиялар салаларындағы мамандарға сұраныстың қарқынды өсуі басты сәттердің бірі болып табылады. Математика цифрлық дәуірде сұранысқа ие көптеген жұмыстардың негізінде жатыр. Сәйкесінше, болашақ жоғары білікті инженерлік-техникалық кадрларды дайындау факторы ретінде жоғары сапалы математикалық білімнің өзектілігі айтарлықтай артып келеді.

Сонымен қатар, экономика мен қоғамды цифрландырудың кеңінен таралуы білім саласына үлкен әсер етуде.

Қашықтықтан технологиялар, онлайн платформалар, электронды кітапханалар, мультимедиялық курстар – осы ресурстардың барлығы оқудың үйреншікті тәсілдерін өзгертуде. Математикалық білім беру де білім берудің барлық деңгейінде цифрлық құралдар мен математикадан онлайн курстарды құру арқылы осы процестерге белсенді түрде қатысады.

Цифрландыру математиканы оқыту мазмұнына да түзетулер енгізеді. Ақпарат пен ғылыми білім көлемінің көшкін тәрізді өсуі жағдайында пәндік салалар арасындағы пәнаралық байланыстар бірінші орынға шығады. Математикалық модельдеу, статистика, ықтималдықтар теориясы және математиканың басқа салалары әртүрлі салаларда: экономика мен менеджменттен биология мен лингвистикаға дейін кеңінен қолданылады [3].

Бұл математиканың оқу бағдарламаларына және қазіргі пәнаралық жағдайлар мен зерттеулердегі, технологиядағы және бизнестегі нақты практикалық мәселелерді шешуге арналған математикалық аппараттың қолданбалы мәнін көрсететін мысалдардың тапсырмаларын енгізуді талап етеді. Бұл әдіс оқушыларда қазіргі әлемдегі математиканың рөлі туралы жан-жақты көзқарасты қалыптастыруға және оны оқуға деген ынтасын арттыруға көмектеседі.

Сонымен қатар, жаңа мүмкіндіктермен қатар, жаһандық үрдістер математикалық білім беру үшін де назардан тыс қалдыруға болмайтын күрделі проблемаларды тудырады. Бұл, ең алдымен, оқушылардың зейіні мен қызығушылығы үшін білімнің басқа салаларынан және цифрлық технологиялардан бәсекелестіктің артуы. Жасанды интеллект пен компьютерлендірудің дамуымен дәстүрлі түрде математикалық әдістермен шешілетін көптеген мәселелер цифрлық салаға көшуде.

Математика ғылымы мен білімі өзекті және өзекті болып қалу үшін осы міндеттерге тез жауап беруі керек. Атап айтқанда, пәнаралық байланысқа баса назар аудары отырып, оқу бағдарламаларын жаңғырту, сондай-ақ білім алушылардың жаңа буынына бағытталған инновациялық цифрлық оқыту құралдарын дамыту қажет. Осы стратегиялық міндеттерді шешу қазіргі білім беру жүйесінде математикалық оқытудың негізгі рөлін сақтауға мүмкіндік береді.

Математикалық білім беру саласындағы қордаланған мәселелерді шешу және жаңа дәуірдің міндеттеріне жауап беру үшін перспективті инновациялық тәсілдермен оқыту форматтарын іздеу қажет. Осы негізгі бағыттардың бірі – білім берудің барлық деңгейіндегі оқу үдерісіне заманауи цифрлық технологияларды белсенді енгізу.

Бұл тек дәстүрлі сабақтарда компьютер мен мультимедиялық тақтаны пайдалану туралы емес. Әлеует әлдеқайда кең - интерактивті математика курстары бар онлайн платформалардан бастап, ойын тренажерлары мен есептерді шешуді түсіндіретін цифрлық көмекшілері бар мобильді қосымшаларға дейін. Осындай құралдар оқуды жекелендірілген, қолжетімді және цифрлық ұрпақ үшін тартымды етеді.

Екінші қуатты бағыт – математикадан онлайн білім беру платформалары мен мультимедиялық курстарды белсенді дамыту. Ең перспективалылары оқылатын материалдың күрделілік деңгейін де, оны көрсету форматын да икемді түрде теңшеу мүмкіндігі бар адаптивті курстар болып табылады. Бұл білім деңгейі мен оқу стилі әртүрлі оқушылардың кең ауқымына жекелендірілген оқытуға қолжетімділікті ашады [4].

Жаңа білім беру технологиялары саласында математика пәні мұғалімдерін даярлау және олардың біліктілігін арттыру үшін арнайы онлайн-ресурстарды құру да өзекті. Бұл мектептер мен жоғары оқу орындарында инновациялық құралдарды тәжірибеде қолдануды айтарлықтай кеңейтуге мүмкіндік береді.

Тағы бір перспективті тәсіл – білім беру іс-шараларының стандартты емес, бейресми форматтары арқылы математиканы белсенді түрде танымал ету.

Бұл тақырыптық математикалық лагерьлер мен сайттарды ұйымдастыру, ғылыми және ойын-сауық шоулары, логикалық есептерді шешуге арналған квесттер, викториналар мен жүлделі олимпиадалар және басқа да шығармашылық іс-шаралар болуы мүмкін. Мұндай іс-шаралар балалар мен жастардың кең ауқымын математиканы қызықты, стандартты емес оқуға қызықтырады.

Осы инновациялық тәсілдерді жүзеге асыру мемлекеттік білім беру органдарының да, бизнестің де, қоғамдық ұйымдардың да күш-жігерін біріктіруді талап етеді. Бірақ осы стратегиялық бағытқа күш пен ресурстарды жұмсау болашақтың өршіл технологиялық және ғылыми мәселелерін шешуге қабілетті, математикалық сауатты мамандардың жаңа буыны түрінде бірнеше есе көп нәтиже бере алады.

Қорытындылай келе, математикалық білім беру жүйесі қиын кезеңдерді бастан кешіруде деп айтуға болады. Жинақталған жүйелі мәселелерді шешу қажеттілігі білім беру үдерісінің контекстін, жағдайлары мен талаптарын түбегейлі өзгертетін цифрлық дәуірдің жаңа сын-қатерлерімен қиындауда.

Бұл саланы дамудың жаңа деңгейіне шығару үшін математиканы оқытудың тәсілдерін жаңғыртуға батыл да батыл қадамдар жасау қажет. Бұл жерде біз мемлекеттік деңгейде де, институттық деңгейде де жұмыстың бірнеше негізгі бағыттарын белгілей аламыз.

Бұл ең алдымен мектептер мен жоғары оқу орындарының қызметіне озық цифрлық технологияларды кең көлемде енгізу. Біз онлайн білім беру платформаларын, виртуалды STEM зертханаларын, цифрлық көмекшілерді және математиканы оқытуға арналған мобильді қосымшаларды пайдалану туралы айтып отырмыз. Бұл барлық жастағы оқушылардың қызығушылығын және қатысуын күрт арттыра алады.

Екінші маңызды бағыт – оқу бағдарламаларын, оқулықтар мен математиканы оқыту әдістемесін күзиреттілік ұстанымы қағидаттарына және жаңа білім беру шындықтарына сәйкес жаңарту. Оқушылардың нақты өмірден, қазіргі ғылым мен экономикадан қолданбалы есептерді шешу үшін математиканы практикада қолдану қабілеттерін дамытуға баса назар аудару керек.

Өрине, бұл өзгерістердің барлығы педагогикалық кадрлардың өзін кең көлемде қайта даярлаусыз мүмкін емес. Сондықтан тағы бір стратегиялық маңызды бағыт

– математика мұғалімдерінің жаңа технологиялық және білім беру шешімдері саласында біліктілігін арттыру. Бұл жүйелі және жүйелі жұмыс барлық қайта құрулардың сәттілігінің шешуші факторы болып табылады.

Ақырында, стандартты емес, шығармашылық оқыту форматтары арқылы математиканы жастар арасында кеңінен насихаттау үшін үлкен күш-жігер қажет. Математикалық квесттер, онлайн ойындар, турнирлер мен жүлделі жарыстар құру мектеп оқушылары мен оқушылардың бейресми білім беру арқылы математиканы қызықты оқуға қызығушылығын тудыруы мүмкін.

Өрине, бұл өзгерістердің барлығы қомақты инвестиция мен күш-жігерді қажет етеді. Дегенмен, олар жаңа ұрпақтың болашағына және математикалық біліммен,

ғылыммен және инновациялармен байланысты экономиканың перспективалы секторларын дамытуға салынған

инвестиция ретінде қарастырылуы керек. Белгіленген учаскелердегі сәтті қозғалыс білім беру жүйесінің тиімділігін және оның уақыт талабына жауап беруге дайындығын сапалы түрде жақсартта алады.

Пайдаланылған дереккөздердің тізімі:

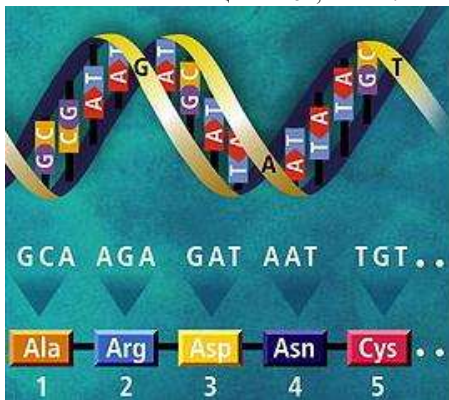
1. Куанов Б.Е. Математиканы оқыту әдістемесі. Алматы: Мектеп, 2001 ж.
2. Ахметов М.А. Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі. Алматы: Рауан, 1992 ж.
3. Баймұратова Л.М. Математика сабағында денсаулық сақтау технологиялары. Астана: Фолиот, 2016 ж.
4. Сарыбеков Н.Ж. Математикадан сыныптан тыс жұмыс. Алматы: Ұлағат, 2015 ж.

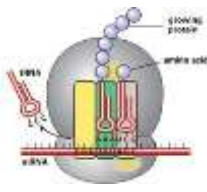
ТРАНСКРИПЦИЯ. ПОСТТРАНСКРИПЦИОННАЯ МОДИФИКАЦИЯ ПРЕ-М РИБОНУКЛЕИНОВАЯ КИСЛОТА

Бекбулатова Динара Агибайевна
СКО, Город Петропавловск
Средняя школа №2 имени Смагула Садуакаұлы
Учитель биологий

Раздел				
ФИО педагога				
Дата				
Класс		Количество присутствующих:	отсутствующих:	
Тема урока		Транскрипция. Посттранскрипционная модификация пре-м рибонуклеиновая кислота.		
Цели обучения, которые достигаются на данном уроке (ссылка на учебную программу)		11.4.1.4 - описывать транскрипцию и трансляцию в процессе биосинтеза белка		
Цель урока	описывать транскрипцию и трансляцию в процессе биосинтеза белка			
Критерии успеха	Понимать сущность и механизм реализации наследственной информации; Усвоить сущность генетического кода; характеристики свойств генетического кода. приводить доказательства единства живой природы			
Ход урока				
Этапы урока	Деятельность учителя	Деятельность обучающихся	Оценивание	Ресурсы
Организационный этап	Стадия вызова Психологический настрой Приветствие “Здравствуйте!” Учащиеся поочередно касаются одноименных пальцев рук своего соседа, начиная с больших пальцев и говорят: • желаю (соприкасаются большими пальцами); • успеха (указательными); • большого (средними); • во всём (безымянными); • и везде (мизинцами); Здравствуйте! (прикосновение всей ладонью) Актуализация прежних знаний (Стартер). Разделить класс на большие группы (по 5-6 учащихся в группе) и попросить их провести «мозговой штурм» о строении ДНК и РНК, а также, о типах РНК. <i>Примерные вопросы для обсуждения:</i> 1. Назовите, что является мономером ДНК и РНК? 2. В чем разница между ДНК и РНК? 3. Как образуется ДНК? 4. Назовите типы РНК и укажите их функции.	Показывают решения задач, при возникновении вопросов разбирают с учителем	Интерактивное обучение	Презентация Power Point;
Изучен	Объяснить основные процессы транскрипции.	Анализируют	Словесна	Тексты

ие нового материа ла	При объяснении нужно начать с центральной догмы молекулярной биологии: ДНК → РНК → белок. <i>Необходимая терминология:</i> интрон, экзон, РНК полимеразы, промотор, про и-РНК, экспирование, полиаденилирование, сплайсинг, сплайсосома, комплементарность, антипараллельность, кодон, антикодон, т-РНК, р-РНК, и-РНК, полипептид, аминокислоты, малая и большая субъединицы рибосом. Генетический код — это способ кодирования последовательности аминокислот в молекуле белка с помощью последовательности нуклеотидов в молекуле нуклеиновой кислоты. Свойства генетического кода вытекают из особенностей этого кодирования. Каждой аминокислоте белка сопоставляется в соответствие три подряд идущих нуклеотида нуклеиновой кислоты — триплет, или кодон. Каждый из нуклеотидов может содержать одно из четырех азотистых оснований. В РНК это <i>аденин</i> (А), <i>урацил</i> (U), <i>гуанин</i> (G), <i>цитозин</i> (C). По-разному комбинируя азотистые основания (в данном случае содержащие их нуклеотиды) можно получить множество различных триплетов: AAA, GAU, UCC, GCA, AUC и т. д. Общее количество возможных комбинаций — 64, т. е. 4³. В состав белков живых организмов входит около 20 аминокислот. Если бы природа «задумала» кодировать каждую аминокислоту не тремя, а двумя нуклеотидами, то разнообразия таких пар не хватило бы, так как их оказалось бы всего 16, т. е. 4². Таким образом, основное свойство генетического кода — его триплетность. Каждая аминокислота кодируется тройкой нуклеотидов. Поскольку возможных разных триплетов существенно больше, чем используемых в биологических молекулах аминокислот, то в живой природе было реализовано такое свойство как избыточность генетического кода. Многие аминокислоты стали кодироваться не одним кодоном, а несколькими. Например, аминокислота глицин кодируется четырьмя различными кодонами: GGU, GGC, GGA, GGG. Избыточность также называют вырожденностью. Соответствие между аминокислотами и кодонами отражают в виде таблиц. Например, таких: <table><tr><th>3-е</th><th colspan="4">2-е основание</th><th>1-е основание</th></tr><tr><th></th><th>Г</th><th>С</th><th>А</th><th>Г</th><th></th></tr><tr><td rowspan="4">У</td><td>UUA (Фенилаланин)</td><td>UCU (Аланин)</td><td>UAU (Тирозин)</td><td>UGU (Цистеин)</td><td>У</td></tr><tr><td>UUC (Фенилаланин)</td><td>UCC (Аланин)</td><td>UAG (Опознатель)</td><td>UGC (Цистеин)</td><td>У</td></tr><tr><td>UUA (Фенилаланин)</td><td>UCG (Аланин)</td><td>UAA (Опознатель)</td><td>UGA (Опознатель)</td><td>У</td></tr><tr><td>UUG (Лейцин)</td><td>UCU (Аланин)</td><td>UAG (Опознатель)</td><td>UGG (Лейцин)</td><td>У</td></tr><tr><td rowspan="4">С</td><td>CUU (Лейцин)</td><td>CCU (Пролин)</td><td>CAU (Гистидин)</td><td>CGU (Аргинин)</td><td>С</td></tr><tr><td>CUC (Лейцин)</td><td>CCC (Пролин)</td><td>CAA (Гистидин)</td><td>CGC (Аргинин)</td><td>С</td></tr><tr><td>CUA (Лейцин)</td><td>CCG (Пролин)</td><td>CAU (Гистидин)</td><td>CGA (Аргинин)</td><td>С</td></tr><tr><td>CUG (Лейцин)</td><td>CCU (Пролин)</td><td>CAA (Гистидин)</td><td>CGG (Аргинин)</td><td>С</td></tr><tr><td rowspan="4">А</td><td>AUU (Изолейцин)</td><td>AUC (Изолейцин)</td><td>AUA (Изолейцин)</td><td>AUG (Метионин)</td><td>А</td></tr><tr><td>AUA (Изолейцин)</td><td>AUU (Изолейцин)</td><td>AUA (Изолейцин)</td><td>AUG (Метионин)</td><td>А</td></tr><tr><td>AUA (Изолейцин)</td><td>AUU (Изолейцин)</td><td>AUA (Изолейцин)</td><td>AUG (Метионин)</td><td>А</td></tr><tr><td>AUA (Изолейцин)</td><td>AUU (Изолейцин)</td><td>AUA (Изолейцин)</td><td>AUG (Метионин)</td><td>А</td></tr><tr><td rowspan="4">Г</td><td>GUU (Валин)</td><td>GCU (Аланин)</td><td>GAU (Аспарагин)</td><td>GGU (Глицин)</td><td>Г</td></tr><tr><td>GUC (Валин)</td><td>GCC (Аланин)</td><td>GAA (Глутамин)</td><td>GGC (Глицин)</td><td>Г</td></tr><tr><td>GUA (Валин)</td><td>GCG (Аланин)</td><td>GAA (Глутамин)</td><td>GGG (Глицин)</td><td>Г</td></tr><tr><td>GUG (Валин)</td><td>GCU (Аланин)</td><td>GAA (Глутамин)</td><td>GGU (Глицин)</td><td>Г</td></tr></table> По отношению к нуклеотидам генетический код обладает таким свойством как однозначность (или специфичность): каждый кодон соответствует только одной аминокислоте. Например, кодоном GGU можно закодировать только глицин и больше никакую другую аминокислоту. Еще раз. Избыточность - это про то, что несколько триплетов могут кодировать одну и ту же аминокислоту. Специфичность -	3-е	2-е основание				1-е основание		Г	С	А	Г		У	UUA (Фенилаланин)	UCU (Аланин)	UAU (Тирозин)	UGU (Цистеин)	У	UUC (Фенилаланин)	UCC (Аланин)	UAG (Опознатель)	UGC (Цистеин)	У	UUA (Фенилаланин)	UCG (Аланин)	UAA (Опознатель)	UGA (Опознатель)	У	UUG (Лейцин)	UCU (Аланин)	UAG (Опознатель)	UGG (Лейцин)	У	С	CUU (Лейцин)	CCU (Пролин)	CAU (Гистидин)	CGU (Аргинин)	С	CUC (Лейцин)	CCC (Пролин)	CAA (Гистидин)	CGC (Аргинин)	С	CUA (Лейцин)	CCG (Пролин)	CAU (Гистидин)	CGA (Аргинин)	С	CUG (Лейцин)	CCU (Пролин)	CAA (Гистидин)	CGG (Аргинин)	С	А	AUU (Изолейцин)	AUC (Изолейцин)	AUA (Изолейцин)	AUG (Метионин)	А	AUA (Изолейцин)	AUU (Изолейцин)	AUA (Изолейцин)	AUG (Метионин)	А	AUA (Изолейцин)	AUU (Изолейцин)	AUA (Изолейцин)	AUG (Метионин)	А	AUA (Изолейцин)	AUU (Изолейцин)	AUA (Изолейцин)	AUG (Метионин)	А	Г	GUU (Валин)	GCU (Аланин)	GAU (Аспарагин)	GGU (Глицин)	Г	GUC (Валин)	GCC (Аланин)	GAA (Глутамин)	GGC (Глицин)	Г	GUA (Валин)	GCG (Аланин)	GAA (Глутамин)	GGG (Глицин)	Г	GUG (Валин)	GCU (Аланин)	GAA (Глутамин)	GGU (Глицин)	Г	правило 1-3 Ознакамливаются с методами решения Разбирают совместно с учителем понятие ОДЗ	я оценка учителя Взаимоопенивание Стратегия «Стикер»	Оценочный лист Оценочный лист Оценочный лист
3-е	2-е основание				1-е основание																																																																																															
	Г	С	А	Г																																																																																																
У	UUA (Фенилаланин)	UCU (Аланин)	UAU (Тирозин)	UGU (Цистеин)	У																																																																																															
	UUC (Фенилаланин)	UCC (Аланин)	UAG (Опознатель)	UGC (Цистеин)	У																																																																																															
	UUA (Фенилаланин)	UCG (Аланин)	UAA (Опознатель)	UGA (Опознатель)	У																																																																																															
	UUG (Лейцин)	UCU (Аланин)	UAG (Опознатель)	UGG (Лейцин)	У																																																																																															
С	CUU (Лейцин)	CCU (Пролин)	CAU (Гистидин)	CGU (Аргинин)	С																																																																																															
	CUC (Лейцин)	CCC (Пролин)	CAA (Гистидин)	CGC (Аргинин)	С																																																																																															
	CUA (Лейцин)	CCG (Пролин)	CAU (Гистидин)	CGA (Аргинин)	С																																																																																															
	CUG (Лейцин)	CCU (Пролин)	CAA (Гистидин)	CGG (Аргинин)	С																																																																																															
А	AUU (Изолейцин)	AUC (Изолейцин)	AUA (Изолейцин)	AUG (Метионин)	А																																																																																															
	AUA (Изолейцин)	AUU (Изолейцин)	AUA (Изолейцин)	AUG (Метионин)	А																																																																																															
	AUA (Изолейцин)	AUU (Изолейцин)	AUA (Изолейцин)	AUG (Метионин)	А																																																																																															
	AUA (Изолейцин)	AUU (Изолейцин)	AUA (Изолейцин)	AUG (Метионин)	А																																																																																															
Г	GUU (Валин)	GCU (Аланин)	GAU (Аспарагин)	GGU (Глицин)	Г																																																																																															
	GUC (Валин)	GCC (Аланин)	GAA (Глутамин)	GGC (Глицин)	Г																																																																																															
	GUA (Валин)	GCG (Аланин)	GAA (Глутамин)	GGG (Глицин)	Г																																																																																															
	GUG (Валин)	GCU (Аланин)	GAA (Глутамин)	GGU (Глицин)	Г																																																																																															

	каждый конкретный кодон может кодировать только одну аминокислоту. В генетическом коде нет специальных знаков препинания (если не считать стоп-кодонов, обозначающих окончание синтеза полипептида). Функцию знаков препинания выполняют сами триплеты — окончание одного обозначает, что следом начнется другой. Отсюда следуют следующие два свойства генетического кода: непрерывность и неперекрываемость. Под непрерывность понимают считывание триплетов сразу друг за другом. Под неперекрываемостью — то, что каждый нуклеотид может входить в состав только одного триплета. Так первый нуклеотид следующего триплета всегда стоит после третьего нуклеотида предшествующего триплета. Кодон не может начинаться со второго или третьего нуклеотида предшествующего кодона. Другими словами, код не перекрывается. Генетический код обладает свойством универсальности. Он един для всех организмов на Земле, что говорит о единстве происхождения жизни. При этом встречаются очень редкие исключения. Например, некоторые триплеты митохондрий и хлоропластов кодируют другие, а не обычные для них, аминокислоты. Это может говорить о том, что на заре развития жизни существовали немного различные вариации генетического кода. Наконец, генетический код обладает помехоустойчивостью, которая является следствием такого его свойства как избыточность. Точечные мутации, иногда происходящие в ДНК, обычно приводят к замене одного азотистого основания на другое. При этом изменяется триплет. Например, было AAA, после мутации стало AAG. Однако подобные изменения не всегда приводят к изменению аминокислоты в синтезируемом полипептиде, так как оба триплета из-за свойства избыточности генетического кода могут соответствовать одной аминокислоте. Учитывая, что мутации чаще вредны, свойство помехоустойчивости полезно. Вопросы для проверки предыдущих знаний учеников: 1. Сходство или отличие организмов определяется в конечном итоге, набором чего? 2. Процесс синтеза белка 3. Что такое транскрипция? 4. Этапы трансляции 5. Функция мРНК • Мозговой штурм: Структура гена • Что такое генетический код? • Почему генетический код триплетен? Групповая работа Изучение нового материала. Работа с текстом, работа в группе • 1 группа: Свойства генетического кода: триплетность, вырожденность • 2 группа: Свойства генетического кода: универсальность, неперекрываемость Критерий оценивания: • Построить кластер на основе свойств генетического кода; • Продемонстрировать способы различения свойств • Time management <i>Примечание:</i> учащиеся должны уметь различать транскрипцию и трансляцию. Показать анимацию или короткий видеоролик для закрепления понимания изучаемых процессов. Вопросы к изучаемой теме: • Где происходят транскрипция и трансляция? • Что является матрицей для синтеза и - РНК и белка? • Что образуется в процессе транскрипции и трансляции?			
Рефлексия	Рефлексия: - Что узнал, чему научился?	Учащиеся подытоживают		

- В чем испытывал трудность? Почему? - Над чем необходимо работать? Домашнее задание. Нарисуйте постер к проанализированному тексту. Подготовьте по нему монологическое высказывание.	свои знания по изучаемой теме.		
--	---------------------------------------	--	--

БАЛАБАҚШАДА БІРТҰТАС ТӘРБИЕ: БАЛАНЫҢ ЖАН-ЖАҚТЫ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗІ

Джайбергенова Шолпан Суйеуовна
Маңғыстау облысы Жаңаөзен қаласы
№ "11 "Балдырған бөбекжайы"
Тәрбиеші

Мектепке дейінгі білім беру баланың дамуының ең маңызды кезеңдерінің бірі болып саналады. Бұл кезеңде бала өмірлік тәжірибесінің алғашқы негіздерін қалыптастырып, қоршаған әлемді таниды, алғашқы әлеуметтік дағдыларды меңгереді. Балабақша – тек білім беру орны ғана емес, сонымен қатар тұлғаның қалыптасу алаңы. Сондықтан балабақшадағы тәрбие жүйесі біртұтас болуы керек, яғни физикалық, зияткерлік, эмоциялық және рухани-адамгершілік дамуды қамтамасыз ететін кешенді көзқарас негізінде құрылуы тиіс.

Балабақша – бұл баланың өміріндегі ең алғашқы әлеуметтік орта, онда ол тек жаңа дағдыларды меңгеріп қана қоймай, өмірлік құндылықтарды қалыптастырады. Сондықтан балабақшадағы тәрбие жүйесі баланың физикалық, зияткерлік, эмоциялық және рухани дамуын қамтамасыз ететін біртұтас болуы маңызды. Біртұтас тәрбие дегеніміз – баланың жан-жақты дамуына бағытталған кешенді тәсіл. Ол баланың барлық қырынан дамуын, яғни дене тәрбиесінен бастап, ойлау қабілеті мен рухани қасиеттерін жетілдіруді қамтиды. Мұндай тәрбиенің басты мақсаты – қоғамда өз орнын таба алатын, жауапты, білімді әрі тәрбиелі тұлға қалыптастыру. Біртұтас тәрбие – бұл баланың жан-жақты дамуына бағытталған жүйелі үдеріс, оның мақсаты – толыққанды, үйлесімді дамыған, жауапты және саналы азамат тәрбиелеу.

Біртұтас тәрбиенің негізгі қағидалары

Біртұтас тәрбие жүйесінің тиімділігі оның негізін құрайтын қағидаларға тікелей байланысты. Бұл қағидалар келесідей болуы мүмкін:

Тұтастық принципі. Тәрбие баланың барлық дамуының аспектілерін – физикалық, зияткерлік, әлеуметтік және рухани дамуын қамтуы керек. Бұл аспектілердің бірін ескермеу баланың жан-жақты дамуын тежейді.

Жеке тәсіл принципі. Әр бала ерекше, сондықтан тәрбие жұмыстары оның жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескере отырып ұйымдастырылуы тиіс. Жеке тәсіл балаға өзіндік қабілеттері мен таланттарын ашуға мүмкіндік береді.

Жас ерекшеліктерін ескеру принципі. Мектепке дейінгі балалардың жас ерекшеліктері олардың танымдық және эмоциялық қабілеттерін анықтайды, сондықтан тәрбие жұмыстары балалардың даму деңгейіне сәйкес болуы керек.

Қоғамдық мән принципі. Балабақшада берілетін тәрбие қоғамның моральдық-этикалық құндылықтарына негізделуі тиіс. Бала қоғамның бір бөлігі екенін түсініп, адамдармен қарым-қатынас жасауда жалпыға ортақ нормаларды сақтауға үйренуі қажет.

Біртұтас тәрбие беру жүйесі баланың дамуының әртүрлі аспектілерін қамтиды. Біріншіден, бұл физикалық тәрбие. Баланың денсаулығын нығайту, қозғалыс белсенділігін арттыру, салауатты өмір салтына баулу – осы бағыттың негізгі міндеттері. Дұрыс ұйымдастырылған физикалық тәрбие баланың денсаулығының мықты болуына, дене шынықтырудың өмірлік әдетке айналуына ықпал етеді. Екіншіден, зияткерлік тәрбие бала бойындағы танымдық қызығушылықты оятып, оның шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған. Балалар әлемді тану, ойлау және талдау қабілеттерін ойындар, шығармашылық тапсырмалар арқылы жетілдіреді.

Үшіншіден, эмоциялық-әлеуметтік тәрбие балаға өз эмоцияларын түсінуді, оларды дұрыс басқаруды және басқалармен қарым-қатынас жасауды үйретеді. Балабақшадағы топтық ойындар мен бірлескен әрекеттер арқылы балада әлеуметтік дағдылар қалыптасып, ол ұжымда өзін еркін сезіне бастайды. Төртіншіден, рухани-адамгершілік тәрбие – бұл баланың ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды меңгеруіне бағытталған процесс. Баланы мейірімділікке, адалдыққа, жауапкершілікке, үлкендерді құрметтеуге үйрету оның болашақ тұлға ретінде қалыптасуында маңызды рөл атқарады.

Біртұтас тәрбие жүйесін жүзеге асыру үшін әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдану қажет. Балабақшада ойын – негізгі оқыту құралы болып табылады. Ойын арқылы балалар жаңа ақпаратты оңай қабылдап, шығармашылық қабілеттерін дамытады. Сонымен қатар, сурет салу, ән айту, мүсіндеу сияқты шығармашылық әрекеттер баланың ойлау және қиялдау қабілеттерін жетілдіреді. Экологиялық тәрбие де маңызды орын алады. Табиғатпен танысу, өсімдіктер мен жануарларды бақылау, оларды қорғау туралы білім беру арқылы балалардың экологиялық санасы қалыптасады.

Балабақшада ұлттық құндылықтарды дәріптеу ерекше мәнге ие. Қазақ халқының салт-дәстүрлері мен мәдениетін насихаттау арқылы балаларда ұлттық сана мен патриоттық сезім қалыптастыруға болады. Мұндай тәрбие баланың өз халқының тарихын, мәдениетін құрметтеуге үйретіп, оның рухани дамуына ықпал етеді. Сонымен қатар, таңғы жаттығулар, серуендер мен қозғалыс ойындары арқылы балалардың физикалық белсенділігі қамтамасыз етіледі.

Балабақшадағы тәрбие жұмысының тиімділігі ата-анамен тығыз ынтымақтастыққа да байланысты. Ата-ана мен тәрбиеші бірлесе жұмыс жасағанда ғана бала тәрбиесінде жоғары нәтижелерге қол жеткізуге болады. Ата-аналарға арналған тренингтер, ашық сабақтар, шығармашылық кештер сияқты іс-шаралар ата-аналарды тәрбие үдерісіне белсенді тартуға көмектеседі.

Біртұтас тәрбиенің бағыттары

Біртұтас тәрбие баланың жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін бірнеше негізгі бағытты қамтиды. Олардың әрқайсысы маңызды рөл атқарады және өзара байланысты.

Физикалық тәрбие.

Физикалық тәрбие – баланың денсаулығын нығайтуға, қозғалыс белсенділігін арттыруға, дұрыс дене қалпын қалыптастыруға бағытталған тәрбие. Балабақшадағы дене шынықтыру сабақтары, таңғы жаттығулар, қимыл-қозғалыс ойындары балалардың бұлшықет жүйесін нығайтып, төзімділік пен икемділікті дамытады. Сонымен қатар, дене тәрбиесі арқылы балалардың салауатты өмір салтын ұстануға деген қызығушылығы қалыптасады.

Физикалық тәрбие тек қимыл-қозғалыс дағдыларын дамытып қана қоймай, сонымен бірге баланың психологиялық жағдайына да оң әсер етеді. Қозғалыс белсенділігі балалардың эмоционалдық тұрақтылығын арттырып, стрессті төмендетеді. Балабақшада физикалық тәрбиеге арналған арнайы жабдықтар мен құралдарды пайдалану балалардың сабаққа деген ынтасын арттырады.

Зияткерлік тәрбие.

Зияткерлік тәрбие баланың ойлау қабілетін, есте сақтау және зейінін дамытуға бағытталған. Мектепке дейінгі жастағы балалар қоршаған ортаға өте қызығушылықпен қарайды, сондықтан олардың танымдық қызығушылығын ояту маңызды. Танымдық ойындар, логикалық тапсырмалар, әңгімелер мен ертегілерді оқу арқылы балалардың зияткерлік қабілеттері дамиды.

Балабақшада зияткерлік тәрбиені ұйымдастыру барысында балалардың сұрақтарына жауап беру, оларға қоршаған әлемді түсіндіру маңызды. Бұл олардың танымдық белсенділігін арттырып, өздігінен жаңа білім алуға деген ынтасын оятады.

Эмоциялық-әлеуметтік тәрбие.

Баланың эмоциялық және әлеуметтік дамуы оның қоғамдағы өмірге бейімделу қабілетіне тікелей байланысты. Балабақшадағы тәрбие үдерісінде балаларды өз эмоцияларын түсінуге, оларды дұрыс басқаруға үйрету қажет. Сондай-ақ, бала басқалармен қарым-қатынас жасауды, өз ойларын еркін жеткізуді, ұжымда жұмыс істеуді үйренуі тиіс.

Топтық ойындар, бірлескен жобалар, мерекелік іс-шаралар балалардың әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруда үлкен рөл атқарады. Мұндай әрекеттер арқылы балалар ынтымақтастық, өзара көмек және жауапкершілік сияқты қасиеттерді меңгереді.

Рухани-адамгершілік тәрбие.

Рухани-адамгершілік тәрбие – баланың рухани құндылықтарды меңгеруіне, мейірімділік, адалдық, үлкендерді құрметтеу сияқты қасиеттерді бойына сіңіруіне бағытталған. Балабақшадағы тәрбие жұмысы ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарға негізделуі керек.

Қазақ халқының салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын насихаттау арқылы балалардың рухани дамуына ықпал етуге болады. Мысалы, қазақ ертегілері мен мақал-мәтелдерін пайдалану арқылы балаларға адамгершілік қасиеттерді түсіндіруге болады. Сонымен қатар, балаларды Отанға деген сүйіспеншілікке тәрбиелеу маңызды.

Біртұтас тәрбиені жүзеге асыру әдістері

Біртұтас тәрбиені жүзеге асыру үшін әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдану қажет. Олардың ішінде ең тиімділеріне тоқталайық:

- **Ойын әдісі.** Ойын – мектепке дейінгі жастағы балаларды оқыту мен тәрбиелеудің негізгі құралы. Ойын барысында балалар жаңа дағдыларды меңгеріп, өз қабілеттерін ашады.
- **Шығармашылық жұмыстар.** Сурет салу, мүсіндеу, ән айту, би билеу сияқты әрекеттер балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытады.
- **Экологиялық тәрбие.** Табиғатты зерттеу, өсімдіктер мен жануарлар туралы әңгімелер, табиғат аясында серуендер балалардың экологиялық санасын қалыптастырады.
- **Әңгімелеу және талқылау.** Балалармен түрлі тақырыптарда әңгіме жүргізу, олардың пікірін тыңдау – танымдық және коммуникативтік дағдыларды дамытуға ықпал етеді.
- **Дене жаттығулары.** Қимыл-қозғалыс ойындары, таңертеңгілік жаттығулар балалардың физикалық белсенділігін арттырады.

Ата-анамен ынтымақтастық

Біртұтас тәрбие жүйесінің тиімділігі ата-ананың тәрбие үдерісіне қатысу деңгейіне байланысты. Балабақша мен ата-ана арасындағы тығыз ынтымақтастық баланың үйлесімді дамуын қамтамасыз етеді. Ата-аналарға арналған семинарлар, тренингтер, ашық сабақтар ұйымдастыру арқылы оларды тәрбие жұмыстарына тартуға болады. Сонымен қатар, ата-аналарға баланың даму деңгейі туралы ақпарат беру, үйде орындалатын шығармашылық тапсырмалар ұсыну тәрбие үдерісінің нәтижелілігін арттырады.

Қорытынды

Балабақшадағы біртұтас тәрбие – бұл баланың жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін кешенді үдеріс. Ол баланың денсаулығын нығайтып, зияткерлік қабілеттерін дамытып қана қоймай, оның рухани-адамгершілік қасиеттерін қалыптастырады. Балабақшадағы тәрбие жұмыстарының тиімділігі тәрбиешілердің кәсіби шеберлігі мен ата-аналардың қолдауына тікелей байланысты.

Біртұтас тәрбие жүйесін тиімді ұйымдастыру арқылы біз қоғамға өзіндік көзқарасы бар, жауапты және саналы азаматтарды тәрбиелей аламыз. Бұл болашақ ұрпақтың жан-жақты дамуына қосылған зор үлес болмақ.

Әдебиеттер тізімі

1. Айтмамбетов, Қ. А. *Балалар тәрбиесінің негіздері.* – Алматы: Рауан, 2002. – 210 б.
2. Әбеннова, М. Ж. *Мектепке дейінгі тәрбиенің ғылыми негіздері.* – Алматы: Білім, 2015. – 178 б.
3. Жарықбаев, Қ. *Психология негіздері.* – Алматы: Санат, 1996. – 320 б.
4. Мұқанов, М. *Жас және педагогикалық психология.* – Алматы: Қазақ университеті, 2002. – 240 б.
5. Сухомлинский, В. А. *Сердце отдаю детям.* – Киев: Радянська школа, 1979. – 380 б.
6. Жұмабекова, Ф. *Мектепке дейінгі мекемелерде тәрбие мен оқыту әдістемесі.* – Алматы: Дарын, 2010. – 256 б.
7. Құсайынов, А. Қ. *Мектепке дейінгі білім беру жүйесіндегі инновациялық әдістер.* – Астана: Фолиант, 2017. – 198 б.
8. Назарбаев, Н. Ә. *Қазақстанның әлеуметтік жаңғыруы: жалпыға ортақ еңбек қоғамына қарай 20 қадам.* – Астана: Ел-Шежіре, 2012.
9. UNESCO. *The Early Childhood Care and Education Global Report.* – Paris: UNESCO Publishing, 2010.

БАЛА БАҚША БАЛАЛАРЫНЫҢ АҚЫЛ-ОЙЫН ДАМУДАҒЫ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ОЙЫНДАРДЫҢ МАҢЫЗЫ

Джайманова Светлана Сабырбаевна
Маңғыстау облысы Жаңаөзен қаласы
«№11 "Балдырған бөбекжайы"
Тәрбиеші

Кіріспе

Балабақша жасындағы балалардың ақыл-ойын дамыту – бұл баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуындағы маңызды кезеңдердің бірі. Дәл осы кезеңде баланың зейіні, логикалық ойлауы, есте сақтау қабілеті және шығармашылық мүмкіндіктері қарқынды дамиды. Ойын – баланың танымдық және психологиялық дамуына қажетті ең тиімді әдістердің бірі. Ойын барысында бала жаңа білімдер алады, қоршаған ортадағы құбылыстарды зерттейді, сонымен қатар, өзара қарым-қатынас пен әлеуметтік дағдыларын дамытады. Баланың ақыл-ойын дамытатын ойындар – оның болашағы үшін берік негіз қалайды.

Балабақшадағы ойындардың маңыздылығы бірнеше аспектілерден тұрады: олар баланың ақыл-ойын дамытып қана қоймай, оның эмоциялық және әлеуметтік қабілеттерін жетілдіреді. Сонымен қатар, ойын барысында балалардың қиялы дамиды, олар шығармашылық ойлау дағдыларын меңгереді, бұл олардың болашақ өмірінде шешім қабылдау қабілетіне оң әсер етеді. Осы мақалада ойындардың баланың ақыл-ойын дамытудағы рөлі мен олардың тиімділігін арттыру жолдары қарастырылады.

Ойынның психологиялық және танымдық маңызы

Ойын – баланың табиғи әрекеті. Ол балалардың зейінін шоғырландыруға, өз ойын еркін жеткізуге, мәселелерді шешуге және ақпаратты есте сақтауға үйретеді. Сонымен қатар, ойын баланың танымдық белсенділігін арттырып, қоршаған ортаны тануға деген қызығушылығын оятады. Мектепке дейінгі кезеңде баланың санасы енді ғана қалыптасып жатқандықтан, ойын арқылы алынған білім олардың жадында ұзақ сақталады және тәжірибелік маңызы жоғары болады.

Психологтардың айтуынша, ойын барысында балалардың логикалық ойлау қабілеттері, шығармашылық белсенділігі және әлеуметтік қарым-қатынас дағдылары дамиды. Мысалы, рөлдік ойындар арқылы балалар әртүрлі мамандықтарды таниды, ал логикалық ойындар олардың мәселені шешу қабілеттерін жетілдіреді. Құрылыс ойындары балалардың кеңістікті тану және заттарды топтастыру қабілетін дамытады, ал қимыл-қозғалыс ойындары олардың физикалық және ақыл-ой белсенділігін арттырады.

Ойын түрлері және олардың баланың дамуына ықпалы

Балабақшада қолданылатын ойындардың түрлері көп және әрқайсысының өз мақсаты бар. Олар балалардың танымдық, эмоциялық және физикалық дамуына бағытталған. Ойындардың тиімділігі олардың дұрыс ұйымдастырылуына және мақсатты түрде қолданылуына байланысты.

1. Логикалық ойындар

Логикалық ойындар баланың ойлау қабілетін арттыруға бағытталған. Олар баланы мәселені шешуге, ақпаратты талдауға және дұрыс шешім қабылдауға үйретеді. Мұндай ойындар балалардың назарын шоғырландырып, есте сақтау қабілеттерін дамытады. Мысалы:

- «**Суреттерді сәйкестендір**»: Балаларға әртүрлі суреттер ұсынылады, оларды белгілі бір тақырыпқа байланыстырып топтастыру қажет (мысалы, жануарлар мен өсімдіктер).
- «**Не артық?**»: Балалар берілген заттар арасынан артық затты табуы тиіс. Бұл олардың салыстыру және талдау қабілеттерін дамытады.

2. Құрылыс ойындары

Құрылыс ойындары балалардың кеңістікті тану, заттарды топтастыру және шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытады. Балалар әртүрлі пішіндерден үйлер, көпірлер немесе басқа да құрылымдар құрастырады. Бұл ойындар олардың ұсақ моторикасын, көзбен көру және қолмен ұстау үйлесімін жетілдіреді.

3. Сюжеттік-рөлдік ойындар

Сюжеттік-рөлдік ойындар балалардың қиялын дамытады, шығармашылық ойлау қабілеттерін арттырады. Бұл ойындар балаларға өздерін әртүрлі мамандықтарда сынап көруге, жаңа рөлдерді меңгеруге мүмкіндік береді. Мысалы:

- «**Дәрігер мен пациент**»: Балалар дәрігер мен пациент рөлдерін ойнап, бір-бірімен сөйлеседі. Бұл ойын қарым-қатынас дағдыларын жақсартады.
- «**Дүкен**»: Балалар сатушы мен сатып алушы рөлдерін ойнай отырып, сауда-саттық негіздерін түсінеді.

4. Қимыл-қозғалыс ойындары

Қимыл ойындары балалардың физикалық және ақыл-ой қабілеттерін дамытады. Олар шапшаңдықты, зейінді және реакция жылдамдығын арттырады. Мысалы:

- «**Қуып жет!**»: Балалар бір-бірін қуып жүріп, ережелерге сәйкес әрекет етеді.
- «**Кім жылдам?**»: Балалар белгілі бір қашықтыққа жүгіреді немесе әртүрлі тапсырмаларды орындау арқылы жарысады.

5. Танымдық ойындар

Танымдық ойындар балалардың қоршаған орта туралы білімдерін арттыруға бағытталған. Олар табиғат құбылыстарын, жануарлар мен өсімдіктерді, географиялық немесе тарихи мәліметтерді тануға көмектеседі. Мысалы:

- «**Жұмбақ шешу**»: Балаларға жұмбақ ұсынылады, олар оны шешіп, жауапты анықтайды.

- **«Табиғат әлемін тану»:** Балаларға табиғаттағы құбылыстардың суреттері көрсетіліп, олардың маңызы түсіндіріледі.

Ойындарды ұйымдастырудағы тәрбиешінің рөлі

Ойындардың тиімділігі оларды дұрыс ұйымдастыруға байланысты. Тәрбиеші балалардың жас ерекшеліктерін ескеріп, ойындардың мазмұнды және қызықты етіп құрастыруы қажет. Сонымен қатар, ойын барысында балалардың белсенді қатысуын қамтамасыз ету маңызды. Тәрбиеші ойынның мазмұнын түсіндіріп, оның ережелерін түсінікті түрде жеткізуі керек. Балалардың жетістіктерін мадақтап, оларды ынталандыру да үлкен рөл атқарады.

Ойындар тек танымдық қабілеттерді дамытуға ғана емес, сонымен бірге тәрбиелік мақсаттарға да бағытталуы тиіс. Ойын барысында балалар жауапкершілікке, тәртіпке, ұйымшылдыққа және өзара көмек көрсетуге үйренеді. Сонымен қатар, тәрбиеші балалардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, әр балаға өз мүмкіндігін көрсетуге жағдай жасауы тиіс.

Ойынның тәрбиелік және дамытушылық мәні

Ойынның тәрбиелік мәні өте зор. Ол балаларды тек зейінді, логикалық ойлауды және шығармашылықты дамытуға ғана емес, сонымен қатар, олардың эмоциялық жағдайын жақсартуға, қарым-қатынас жасау дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Ойын арқылы балалар өз ойын еркін жеткізіп, қоршаған әлемді таниды, өздеріне жаңа тәжірибелер жинайды.

Ойынның дамытушылық мәні де жоғары. Ол баланың жан-жақты дамуына ықпал етеді. Логикалық және танымдық ойындар баланың ақыл-ойын жетілдірсе, қимыл ойындары денсаулығын нығайтады, сюжеттік-рөлдік ойындар қиялын дамытады. Осылайша, ойын – баланың дамуына бағытталған ең тиімді әдіс.

Балабақша балаларының ақыл-ойын дамытуға арналған ойын түрлері

Балабақшада қолданылатын ойындардың түрлері әртүрлі және олардың әрқайсысы баланың белгілі бір қабілеттерін дамытуға бағытталған. Төменде ойындардың негізгі түрлері және олардың сипаттамасы берілген:

1. Логикалық ойындар

Баланың ойлау қабілеті мен мәселені шешу дағдыларын дамытуға арналған.

"Суреттерді сәйкестендір": Балаларға әртүрлі суреттер немесе заттар ұсынылады, оларды топтастыру немесе байланысын анықтау қажет.

"Не артық?": Балалар берілген суреттердің арасынан артық элементті табуы тиіс.

"Сандарды ретте": Балаларға аралас сандар беріліп, оларды өсу немесе кему ретімен орналастыру ұсынылады.

2. Құрылыс ойындары

Баланың кеңістіктік ойлау қабілетін, ұсақ моторикасын және шығармашылық қабілетін арттыруға бағытталған.

"Конструктор жинау": Балаларға блоктар немесе лево түріндегі материалдар беріледі. Олардан түрлі құрылымдарды (үй, көпір, мұнара) құрастыру керек.

"Қала салу": Тәрбиеші балаларға тапсырма береді: өздерінің қиялы бойынша қаланы немесе белгілі бір ғимаратты құрастыру.

3. Сюжеттік-рөлдік ойындар

Баланың қиялын дамытуға, әлеуметтік және сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған.

"Дәрігер мен пациент": Балалар дәрігер мен пациент рөлдерін ойнап, бір-бірімен қарым-қатынас жасайды.

"Дүкен": Балалар сатушы және сатып алушы рөлдерін орындай отырып, сауда жүргізеді.

"Отбасы": Балалар отбасы мүшелерінің рөлін ойнап, олардың күнделікті өмірін бейнелейді.

"Аспазшы": Балалар ойыншық тағамдар мен құралдарды пайдаланып, тамақ дайындау процесін ойнайды.

4. Қимыл-қозғалыс ойындары

Баланың дене дамуына, зейінін шоғырландыруға және шапшаңдыққа бағытталған.

"Қуып жет!": Балалар бір-бірін қуып ойнайды, арнайы ережелерді сақтайды.

"Кім жылдам?": Белгілі бір нысанға немесе межеге бірінші болып жетуді мақсат ететін ойын.

"Допты алып өт": Балалар допты әртүрлі кедергілерден өткізуге тырысады.

"Қаздар мен қасқыр": Бір бала "қасқыр" рөлінде, қалғандары "қаздар". Қасқыр қаздарды ұстауға тырысады.

5. Танымдық ойындар

Баланың қоршаған орта туралы білімін арттыруға бағытталған.

"Табиғат әлемін тану": Балалар жануарлар мен өсімдіктердің суреттерін қарап, олардың атауларын және ерекшеліктерін айтады.

"Жұмбақ шешу": Тәрбиеші балаларға табиғат, жануарлар немесе күнделікті өмір туралы жұмбақтар береді.

"Кім көп біледі?": Балалар белгілі бір тақырып бойынша (түс, пішін, уақыт) сөздерді атап шығуы керек.

6. Интерактивті ойындар

Заманауи технологияларды пайдалану арқылы ұйымдастырылады, баланың зейіні мен танымдық қабілетін дамытады.

"Интерактивті тақтадағы тапсырмалар": Балалар суреттерді сәйкестендіру, сандарды қосу, пішіндерді таңдау сияқты тапсырмаларды интерактивті тақта арқылы орындайды.

"Мультфильм кейіпкерлері": Балалар экрандағы кейіпкерлермен бірге қимыл-қозғалыс немесе логикалық тапсырмаларды орындайды.

7. Шығармашылық ойындар

Баланың қиялы мен көркемдік қабілетін дамытуға бағытталған.

"Қиялдағы сурет": Балалар өз ойларына сүйене отырып сурет салады.

"Мүсін жасау": Балшық немесе пластилиннен жануарлар, ғимараттар немесе басқа да нысандар жасайды.

"Сықырлы ертегі": Балалар бір-біріне кезекпен ертегі ойлап айтып береді.

8. Музыкалық ойындар

Баланың музыкалық қабілетін, есте сақтауын және ритм сезімін дамытуға бағытталған.

"Әуенді тап": Тәрбиеші музыкалық аспаптарда немесе дыбыстар арқылы әуенді ойнап береді, балалар оны табуы керек.

"Би ойыны": Әуенге сәйкес билеу немесе қимыл жасау.

"Сықырлы барабан": Балалар барабан соққыларының ритмін қайталап, ритм сезімін дамытады.

9. Әлеуметтік-дағдылық ойындар

Балалардың қоғамдағы қарым-қатынас пен өзара көмек көрсету дағдыларын дамытуға бағытталған.

"Менің досым": Балалар бір-біріне жылы сөздер айтып, достық қарым-қатынас құрады.

"Көмек көрсет": Бір бала қиын жағдайда (мысалы, жүгін көтере алмайды) болып, қалғандары оған көмек көрсетуі тиіс.

"Ортақ мақсат": Балалар топпен бірге бір тапсырманы (мысалы, үлкен суретті құрастыру) орындайды.

Бұл ойындар балалардың ақыл-ойын, зейінін, қиялын, дене дамуын және әлеуметтік қарым-қатынасын жан-жақты дамытуға бағытталған. Ойындарды таңдау кезінде тәрбиешілер балалардың жас ерекшеліктерін және қызығушылықтарын ескергені жөн.

Қорытынды

Балабақшадағы ойындар – баланың ақыл-ойын дамытуда ең тиімді құралдардың бірі. Олар баланың танымдық қабілеттерін, шығармашылық ойлауын, логикалық талдау дағдыларын және әлеуметтік қарым-қатынас қабілеттерін дамытады. Ойын арқылы бала қоршаған ортаны танып, өз тәжірибесін байытады, өз ойын еркін жеткізуге және жаңа білімдерді игеруге мүмкіндік алады.

Ойынның тәрбиелік және дамытушылық мүмкіндіктері жоғары болғандықтан, тәрбиешілер оны оқу-тәрбие үдерісінде кеңінен қолдануы қажет. Ойындар баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді, оның болашақта білім алуына берік негіз қалайды. Сондықтан балабақшадағы әрбір ойын тек көңілді уақыт өткізу құралы ғана емес, сонымен қатар, баланың дамуы мен тәрбиесіне бағытталған маңызды әдіс болуы тиіс.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК СЕНІМДЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА Қ.А. ЯССАУИ ШЫҒАРМАЛАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Жакупова Гульмира Балкеновна

Солтүстік Қазақстан облысы, Петропавл қаласы

Ә.Бөкейхан атындағы №25 жалпы орта білім беретін мектеп

бастауыш сынып мұғалімі

педагог-сарапшы

Қазақстанның қазіргі қоғамы заман рухына сай өскелең ұрпақты оқыту мен тәрбиелеуде оң өзгерістерді талап ететін күрделі өзгерістер кезеңін бастан өткеруде. Жүргізіліп жатқан қайта құрулар процесінде қоғамдағы тұлғаның адекватты бейімделуі қажеттілігі туындайды. Бұл адамдар арасындағы әлеуметтік-психологиялық қарым-қатынастардың өзгеруіне, рухани сенімдер мен ұлттық құндылықтардың сапалық деңгейіне әсер етуде.

Қазіргі уақытта мәселе, өкінішке орай, өскелең ұрпақтың санасы мен мінез-құлқына теріс әсер ететін жағымсыз процестер болып табылады. Бұл оқушылардың адамгершілік деңгейінің төмендеуінен және олардың өмірде тұтынушылық көзқарасқа бейімділігінен көрінеді. Жаңа ұрпақ отандық рухани-адамгершілік құндылықтарға немқұрайлы қарайды. Батыс стандарттары мен үлгілері алға қойған және айтқан жат мұраттарға назар аударады. Мұнда материалдық құндылықтар сұранысқа ие және бірінші орынға шығады, ал рухани-адамгершілік құндылықтар өз маңызын жоғалтады және жойылады. Сондықтан, мектеп оқушыларының рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыру мәселесі ерекше маңызға ие болып, педагогика ғылымының өзекті міндеттерінің қатарында алдыңғы орында тұр.

Өскелең ұрпақ тәрбиесіндегі ұлттық салт-дәстүрдің жоғалуы уақыт арасындағы байланыстың ыдырауына, туған жердің тарихына деген сезімнің жойылуына әкелді.

Міне, сондықтан білім беру саласындағы қазіргі жағдай ұлттық тәрбие тұжырымдамасына сәйкес келетін жаңа педагогикалық парадигманы енгізуді талап етеді. Білім беру және балалар мекемелерінің функцияларына, бұқаралық ақпарат құралдарының және көптеген қоғамның ықпалына сапалы шолу жасалуда. Балаларды тәрбиелеу жөніндегі мекемелер сыни тұрғыдан бағаланады.

Соңғы жылдары Қазақстан Республикасының Үкіметі жалпы білім беретін мектептерде оқыту мен тәрбиелеу сапасын арттыру мақсатында бірқатар шаралар қабылдады. Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2023 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауында: «Ұлттың жаңа сапасын қалыптастыру еліміз үшін айрықша маңызды. Әрбір азаматымыз, әсіресе, жастар ең жақсы қасиеттерді бойына сіңіруі қажет. Оның бәрі бірігіп, біртұтас қоғамдық қасиетке айналады.

Өркім отаншыл, білімпаз, еңбекқор, тәртіпті, адал, әділ, үнемшіл әрі жанашыр болса, алынбайтын асу жоқ. Абайдың «Толық адам» ілімінен бастау алатын «Адалазамат» тұжырымдамасының түпкі мәні – осы» [1]. Бұл Қожа Ахмет Яссауидің "Кемел адам" тұжырымдамасына да сай келеді.

Қазақстан Республикасының заңнамасы білім беру үдерісі жүйелерінің өзгермелілігі мен әртүрлілігін мойындайтын білім берудің құқықтық ережелері мен стандарттарын жаңартты. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында білім беру ұйымдарындағы оқыту мен тәрбиелеу процесі оқушылардың, мұғалімдердің және басқа білім беру қызметкерлері арасындағы өзара сыйластық негізінде жүзеге асырылатыны атап өтілген [2].

Мектеп оқушыларының рухани-адамгершілік сенімдерін ойдағыдай қалыптастыру үшін бұл процестің іргетасы мектепке дейінгі жаста қаланатынын есте сақтай отырып, бұл жұмысты бастауыш мектеп жасынан бастаған жөн. Бастауыш сыныптағы бала дұрыс және бұрыс әрекеттерді түсінуге белсенді түрде ұмтылады, яғни, ол ненің «жақсы» және ненің «жаман» екенін түсінгісі келеді. Дегенмен, мектеп жасына дейінгі бала және бастауыш сынып оқушыларының моральдық білімдерінің, идеяларының жәнетұжырымдамаларының ауқымы әлі де жетілген және жүйесіз емес.

Зерттеу әдістері және материал. Зерттеу бойынша жасаған әдістемелік тәсілдер: жүйелік, синергетикалық, интегративті, мәдени, тұлғалық-бағдарлы, құзыреттілік. Тұлға дамуының психологиялық теориялары, педагогикалық интеграция теориялары, модельдеу теориясы, рухани-адамгершілік тәрбие теориялары, педагогикалық сананың мәні, психология мен педагогикадағы руханилық табиғаты зерттеу әдісі болды.

Қоғамдық сана шындықты көрсететін белсенді, шығармашылық процесс ретіндегі материалдар философиялық ұстаным ретінде қарастырылды.

Рухани адамгершілік сенімдер өзара байланысты құрамдас бөліктерден тұрады деген тұжырымды басшылыққа ала

отырып, бұл мәселені зерттегенде біз құбылыстардың жалпыға бірдей байланысы заңына сүйендік, ол педагогикалық салаға да таралады. Рухани және адамгершілік нанымдар бір- бірімен тығыз байланыста және детерминизм мен логикалық өзара әсер ету мен сипатталады. Күрделі жүйенің құрамдас бөліктерінің өзара әрекеттесуі олардың әрқайсысы басқаларына белсенді әсер етеді деп болжайды. Өзара әсер ету бүкіл жүйені сапалы жақсартуға әкелетін оқу процесінің рухани-адамгершілік сенімдердің құрамдас бөліктерінің өзара әрекеттесіп, барынша толық жүзеге асуында, балаға педагогикалық ықпал студия тәрбиелік әлеуетін байытуында, әрбір адамның нақты мүмкіндіктерін барынша толық және мақсатты түр де пайдалануға мүмкіндік беруінде көрінеді.

Талқылау және нәтиже.

Бүгінгі таңда бүкіл әлемді, оның ішінде Қазақстанды және басқа да посткеңестік кеңістіктегі елдерді қамтитын жаһандану процесі ұлттық ерекшеліктерді жойып, сонымен бірге әрбір халық пен ұлттың өзінің тарихи шығу тегімен мәдени құндылықтарын сақтауға деген ұмтылысын серпінді әрі күшейтеді. Сондықтан да Қазақстанда өткен ғасырлардағы көне классикалық әдебиетіміз бен мәдениетіміздің ұлы ойшылдарының бірі Қожа Ахмет Ясауидің озық тұщымды идеялары мен көзқарастарын заман талабын ескере отырып, бейімдеп, қолдану мақсатында оларға жүгіну әрекеттері орын алуда. Мәселен, Қазақстан Республикасы үшін ежелгі классикалық әдебиетіміз бен мәдениетіміздің ірге тасын қалыптастырушы, сопылық ілімнің негізін қалаушы Қожа Ахмет Ясауидің идеялары мен көзқарастарына жүгіну жаңа демократиялық және құқықтық қоғамдық жүйені құруда өте маңызды рөл атқарады. Өйткені, оның шығармалары Қазақ халқының әлеуметтік, мәдени және ғылыми өмірі бізге ең ірі ғылымимектептердің жетістіктерін мұра етіп қалдырды.

Айта кетерлігі, халқымыз сан ғасырлар бойы Қожа Ахмет Ясауидің бізге қалдырған баға жетпес Хикметтері мәдени және ғылыми мұралармен қатар өскелең ұрпақты тәрбиелеу тарихында маңызды рөл атқарған игі дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды қалыптастырды. Осы орайда түркі халықтары ұлттық дәстүрді сақтай отырып, рухани адамгершілік мәдениетінің дамуына зор үлес қосқан ежелгі халықтардың бірі. Осының барлығы қазіргі өркениет әлемінде қазақ халқының ежелгі мәдениет өкілдері ретінде танылуына ықпал етті.

Ахмет Ясауи өз хикметтерінде сопылық ілім туралы кеңірек мәлімет беріп, осы жолды дәріптеді. Сопылық жолдың негізі Ихсан ілімінен басталатыны мәлім. Ихсан – пенденің иманын бекемдеп, құлшылыққа деген құлшынысын арттырып, адамгершілікке тән игі қасиеттерді кемелдендіре түсетін рухани ілім. Егер мұсылман адам Ихсан ілімінің шынайы болмысын түсінсе, рухани жандүниесі кемелденіп, иман байлығына қол жеткізеді. Ихсан ілімі әуелі Аллаға иман келтіру, бұйырған амалдарын орындау, тыйым салған нәрселерінен бойын аулақ ұстаудан басталады.

Ихсан – сен Алланы көрмесең де Алла сені көріп тұрғандай амал жасау деген сөз. Ізгі ғұламаларымыз «Ихсан ілімінің алғашқы сабағы ренжітпеуден басталып, соңы ренжімеумен аяқталады» деген екен [3, 1 б.].

Қазақ халқының ең құнды және ең бай мұраларының бірі – алғашқы діндердің бірі

– исламды таныстыратын қасиетті Қожа Ахмет Ясауидің

«Диуани Хикмет» шығармасы. Бұл дінде «жақсы ой», «жақсы сөз» және «ізгі іс» ұғымдары ерекше орын алады және Құдай мен адам арасындағы қарым- қатынасқа байланысты көптеген маңызды этикалық абстрактілі сұрақтарды қамтиды. Бұл адамның өзіне, оның бостандығы мен жауапкершілігіне қатысты маңызды философиялық мәселелерді бірінші орынға қойған бірінші дін.

Балалар ойындарына арналған сөздерде де, балаларға арналған қысқа әңгімелерде Ясауи ілімі анық көрінеді. Мысалы "Бес саусақ бірдей емес" деген мәтел бар. Осыған лайық шығарылған қысқа әңгіме бар. "Бас бармақ ұрлыққылайық" депті. Сұқ саусақ "Қылсақ қылайық" депті. Ортан қол "Құдайды қайтеміз"-депті. Аты жоқ саусақ: "Құдайды да сойып жейміз"-депті. Сөйтсе Шынашақ "Ия, Құдайды сойып, қан жынына тоямыз"-деген екен. Содан саусақтар осылай бірдей болмай қалған екен. Бас бармақ ұрлық қылайық дегені үшін өзгелерден бөлек, тарбиып бітіпті, ұрлық қылуға келіскені үшін сұқ қолда қысқа болып қалыпты. Құдайды ойлаған ортан қол ерекше әдемі, бәрінен де биік болады. Құдайды да союды ойлаған аты жоқ саусақ қисайып, оны қолдаған шынашақ әрі жіңішке, әрі әлсіз болып қалыпты. Өжелерінен осындай әңгіме тыңдаған бала саусағына қарап отырып, көп ғибрат алары сөзсіз [4, 121 б.].

Белгілі болғандай, ислам діні адамзат тарихының басында және кейіннен этикалық және эстетикалық тәрбиеде басым рөл атқарды, сондықтан да адам санасын Бір Барды тануға бағыттаған алғашқы дін ретіндегі рөлі баға жетпес. Зерттеушілер арасында киелі мәтіндер сақталып, есте сақталып, ұрпақтан- ұрпаққа ауызша жеткізілген деген пікір басым.

Ахмет Ясауи шығармаларында адам, жеке тұлға ерекше құрметтеледі, ол оның негізгі өзегі. Әлемнің жаңаруында орасан зор рөл атқаратын күдіретті де интеллектуалды күш болып саналады. Адам еркін туылады және өмірде абсолютті еркіндікке ие. Мәселен, сана-сезімі, асқан парасаттылығы жетілмеген жас бала өскен сайын өзіне дейінгі барлық ұрпақ жинақтаған қоршаған әлеммен қарым- қатынас тәжірибесін алады, ұлттық дәстүрлердің реңкін бойына сіңіреді. адамдардың қоршаған ортамен қарым-қатынасы қалыптасады.

Қожа Ахмет Ясауидің ендігі бір мән берген, аяусыз әшкерелеген тақырыбы надандық дер едік. Бұл мәселе де бастауыш сынып оқушыларына шығармалары арқылы жеткізілсе тәрбиелік маңызы зор. Өйткені Ясауи шығармаларының түсінігінше, надандық бүкіл жауыздық, зұлымдықтың таусылмас қайнар көзі. Мұнда арсыздық пен бәлөкорлық, өтірік-өсек, әділетсіздік те содан табылады деп түйіндейді. Жоғарыда айтылғандай, осы надандыққа ғылым-білім мен даналықты үнемі қарама-қарсы қойып отырады. Сондықтан наданның көзін ашып, Құдайдың сара жолына түсіруге ол бар ынтасы мен ықыласын сарқа жұмсайды. Тіпті өз ойын жинақтай келе ғұлама:

«Надандармен бірге өткізген уақыттың өзі дозақпен тең», – деп қорытып, олармен бірге жүруге де, жолға шығуға да қарсы тұрады [5, 36 б.].

Мәселені зерделеу барысында біз бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік білімі мен мінез-құлқы арасындағы сәйкессіздіктің себептерін анықтап, зерттедік. Олар: игерілген моральдық түсініктердің үстірт сипаты; рухани адамгершілік қасиеттерді ендіруде Қ.А.Ясауи тәрізді ұлы ғұламалардың еңбектері жайлы білімнің аз берілуі, рухани-адамгершілік нанымдарды оқушылар бойына қалыптастыру тәжірибесінің жоқтығы да әсер етуі мүмкін. Оқу-тәрбие процесі оқушыны ұжымдық іс-әрекеттің әртүрлі түрлеріне қосуды қамтамасыз ете бермейді, сондықтан балалар сөз бен істің арасындағы сәйкессіздікті жиі сезінеді. Жоғарыда аталған кемшіліктерді жою оқушылардың үйренген адамгершілік құндылықтарын олардың шынайы мінез-құлқына жақындатуға көмектеседі. Адамгершілік туралы білімді біріктіріп, оны мінез-құлыққа айналдыра отырып, белгілі бір педагогикалық жағдайларда бастауыш сынып оқушыларының арасында қалыптасқан адамгершілік нормалары мен ережелері олардың мінез- құлқы мен іс-әрекетінің мотивіне айналады.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, бастауыш сынып оқушыларының рухани-адамгершілік сенімдерін қалыптастырудың әдістемелік негіздеріне Қожа Ахмет Ясауи шығармаларын қолданудың маңызы мыналар деп

қорытынды жасауға болады:

- Яссауи ілімінің маңызды ережелері, әлеуметтік құбылыстарды зерттеудің негізінде жатқан философиялық идеялардың жиынтығы; адам танымының табиғаты мен ерекшеліктерін ғылыми-философиялық тұрғыдан түсіндіру;
- қоғамдық өмір тарихындағы жалпы адамзаттық құндылықтардың басымдығын Қ.А.Яссауи шығармалары арқылы жас азаматтың бойындағы ізгі ниетті оның мінезінің қасиеті ретінде дамыту;
- бастауыш сынып оқушыларының Қ.А.Яссауи еңбектеріндегі адамгершілік тұлғасын қалыптастыру үдерісіндегі мінез-құлық компоненттерінің бірлігімен қоса, рухани-адамгершілік сенімдерін қалыптастыру үдерісіне аксиологиялық, антропологиялық, мәдени, тұлғалық-бағдарлы тәсілдерді қолдану.

Бастауыш сынып оқушыларының рухани-адамгершілік сенімдерін қалыптастыру мәселесі ең күрделі мәселелердің бірі болып табылады. Мұның көптеген себептері бар, олардың бірі – жас ұрпақ тәрбиесіндегі игі дәстүрлердің

жоғалуы, өйткені жас ұрпақты тәрбиелеуде қолдануға болатын қазақ халқының ата-бабаларының педагогикалық идеяларын оқу орындары демократиялық бастамалардың атын жамылып, көптеген маңызды және пайдалы істерден бас тартты. Қазіргі таңда бұрыннан қалыптасқан игі дәстүрлерді жаңғырту үшін тек дәстүрлі білім беретін білімнің жеткіліксіз екенін түсінетіндер көбейіп келеді. Адамгершілік принциптерді таза ғылыми білім беру арқылы ұтымды түрде меңгеру мүмкін емес, ешбір ғылым өз алдына оқушыларға сүйіспеншілік, сенім, жанашырлық сияқты сезімдерді сіңіре алмайды.

Бастауыш сынып оқушыларының рухани-адамгершілік сенімдерін дамыту мәселесі күрделі және оны Яссауи шығармаларын бір зерттеу аясында шешу мүмкін емес. Біздің ойымызша, одан әрі дамытудың өзекті мәселелері мыналар болмақ: бастауыш сынып оқушыларының рухани-адамгершілік сенімдерін қалыптастыруда Қожа Ахмет Яссауи шығармаларын жан-жақты сыныптан тыс жұмыстардың мүмкіндіктерін пайдалану қажет.

Бастауыш сынып оқушыларының рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыруға Қ.А.Яссауи шығармаларын пайдалану халықтық дәстүрлердің әсері мен оқу-тәрбие процесінің мүмкіндіктерін алға апаратыны сөзсіз. Зерттеушілердің ізденістері бастауыш сынып оқушыларының рухани-адамгершілік сенімдерін қалыптастырудағы адамгершілік батылдығының маңыздылығын анықтауға да бағытталуы мүмкін.

Біздің ойымызша, балаларды әлемге білімді де жанашыр бақылаушылар емес, белсенді тұлғалар етіп енгізу керек. Баланың қазіргі оқиғаларға өзіндік көзқарасы болуы және олармен тығыз байланысты болуы керек. Сондықтан, бастауыш сынып оқушыларына рухани адамгершілік сенімдерін қалыптастыруды Қожа Ахмет Яссауи шығармаларын қолданудың маңызы өте зор және бұл жас ұрпақты адамгершілікке тәрбиелеудің орталық мәселесі болып табылады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕРДІҢ ТІЗІМІ:

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 01.09.2023 жылғы

«Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауы // <https://www.akorda.kz/kz> (Жүгіну уақыты: 9.01.2024 ж.)

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 Заңы // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319> (Жүгіну уақыты: 9.01.2024 ж.)

Тағанұлы Наурызбайқажы ҚОЖА АХМЕТ ЯССАУИ ЖӘНЕ ИХСАН ІЛІМІ

//«Мұнара» газеті, №19, 2022 жыл-8 бет

МЕХАНИЗМ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ФЕРМЕНТА И СУБСТРАТА. РОЛЬ АКТИВНОГО ЦЕНТРА В ФЕРМЕНТАТИВНОМ КАТАЛИЗЕ. ТЕОРИЯ ФИШЕРА. ИММОБИЛИЗАЦИЯ ФЕРМЕНТОВ

Кайсина Гульбаршин Маратовна

СКО, Город Петропавловск

Средняя школа №2 имени Смагула Садуакаұлы

Учитель биологий

Раздел		
ФИО педагога		
Дата		
Класс	Количество присутствующих:	отсутствующих:
Тема урока	Механизм взаимодействия фермента и субстрата. Роль активного центра в ферментативном катализе. Теория Фишера. Иммобилизация ферментов.	
Цели обучения, которые достигаются на данном уроке (ссылка на учебную программу)	11.4.1.2 - объяснять механизм образования фермент-субстрат комплекса	
Цель урока	изучить ферменты, их роль в регуляции жизнедеятельности клетки, практическом значении в жизни человека.	

	Объяснить механизм образования фермент-субстрат комплекса/ нарисовать части фермент-субстратного комплекса			
Критерии успеха	Определяет активный центр фермента; определяет роль активного центра в ферментативном катализе; дает описание роли активного центра в ферментативном катализе; объясняет механизм образования фермент-субстрат комплекса			
Ход урока				
Этапы урока	Деятельность учителя	Деятельность обучающихся	Оценивание	Ресурсы
Организационный этап	Организационный момент-концентрация внимания учащихся. Актуализация знаний- выявление имеющихся знаний из предыдущего курса. -ознакомление с темой урока -определение цели урока -ознакомление с критериями оценивания.	Показывают решения задач, при возникновении вопросов разбирают с учителем	Интерактивное обучение	Диалогическое обучение Саморегулируемое обучение Листки для деления на группы-
Изучение нового материала	.Изучение нового материала Прежде чем начать изучение нового материала о ферментах, послушаем притчу. а) Я расскажу вам сказку. Умирая, старый араб завещал своим сыновьям 17 прекрасных белых верблюдов. Старшему половину, среднему – третью часть, младшему – девятую часть. Когда араб умер, сыновья принялись делить свое наследство, но 17 верблюдов не делится ни на 2, ни на 3, ни на 9. В это время через пустыню шел бедный ученый, дервиш и вел за собой старого черного верблюда. Он подошел к братьям и спросил, о чем они горюют. Братья поведали о своем наследстве и невозможности его поделить. Тогда дервиш подарил им своего верблюда. У них стало 18 верблюдов и все получилось: старший получил 9 верблюдов, средний – 6 верблюдов, младший – 2 верблюда, остался старый верблюд ученого. “Что с ним делать?” – спросили братья. “Отдайте его мне” – попросил ученый, и братья вернули ему верблюда. Вот и <u>ферменты</u> , так же, как и старый верблюд дервиша помогают осуществлять реакции в организме. б) Так что же такое ферменты? Ферменты – это белковые молекулы, синтезируемые живыми клетками. В каждой клетке имеются сотни различных ферментов. С их помощью осуществляются многочисленные химические реакции, которые могут с большой скоростью идти при температурах, подходящих для данного организма, то есть в пределах от 5° до 40°. Чтобы эти реакции протекали вне организма с той же скоростью потребовались бы высокие температуры и резкие изменения условий. Для клетки это означало бы гибель, так как вся работа клетки строится таким образом, чтобы избежать любых сколько-нибудь заметных изменений в нормальных условиях ее существования. Таким образом, можно сказать, что <u>ферменты</u> – это биологические катализаторы, то есть вещества, которые ускоряют биохимические реакции. Они абсолютно необходимы, потому что без них реакции в клетке протекали бы слишком медленно. Что же обозначает термин-фермент Термин “ фермент ” (от лат. fermentum – закваска) был предложен в начале XVII века голландским ученым Ван Гельмондом. Почти все ферменты являются белками (но не все белки – ферменты). Представление о том, что	Анализируют правило 1-3 Ознамливаются с методами решения Разбирают совместно с учителем понятие ОДЗ	Словесная оценка учителя . Взаимооценивание Стратегия «Стикер»	Презентация, демонстрация видеоматериал, физическая карта Казахстана таблица на листах, картинки на интерактивной доске. Деление на группы «расчет по номерам».

	ферменты – белки утвердилось не сразу. Для этого надо было научиться их выделять в высоко кристаллической форме. Впервые ферменты в такой форме выделил в 1926 году Дж. Самнер. После этого потребовалось еще 10 лет, в течение которых было получено еще несколько ферментов в кристаллической форме, чтобы представление о белковой природе ферментов стало доказанным и получило всеобщее признание. Для ферментов характерна своя эволюция, им также пришлось пройти длительный путь признания. Какими же свойствами обладают ферменты? в) Катализ и энергия активации Биологические катализаторы (т.е. ферменты) характеризуются следующими основными свойствами. Несмотря на большое количество и разнообразие ферментов всех их по особенностям строения молекул можно разделить на 2 группы: простые белки и сложные белки. У сложных ферментов помимо белковой части имеется добавочная группа небелковой природы – кофактор, например, многие витамины. В молекуле однокомпонентного белка выделяют особую часть, представляющую собой уникальное сочетание нескольких аминокислотных остатков, располагающихся в определенной части белковой молекулы. Ее называют активным центром фермента, который взаимодействует с молекулой субстрата с образованием фермент-субстратного комплекса. Затем фермент-субстратный комплекс распадается на фермент и продукт (продукты) реакции. Согласно гипотезе, выдвинутой Э. Фишером, субстрат подходит к ферменту, как ключ к замку, т.е. пространственные конфигурации активного центра фермента и субстрата точно соответствуют друг другу. Субстрат сравниваем с “ключом”, который подходит к “замку” – ферменту. Поскольку все ферменты являются белками, их активность наиболее велика при физиологически нормальных условиях: 1. Большинство ферментов наиболее активно работает только при определенной температуре. При повышении температуры до некоторого значения (в среднем до 50° С) каталитическая активность растет (на каждые 10° С скорость реакции повышается примерно в 2 раза). При t выше 50°С белок подвергается денатурации и активность фермента падает. 2. Кроме того, для каждого фермента существует оптимальное значение pH, при котором он проявляет максимальную активность. 3. На скорость реакции влияет также концентрация субстрата и концентрация фермента. 4. Все ферменты высокоспецифичны к своему субстрату и как правило, катализируют только одну вполне определенную реакцию.			
--	---	--	--	--

Действие большинства ферментов высокоспецифично

Специфичность

- к типу катализируемой реакции (энзимическая специфичность);
- к природе соединений - субстрата (субстратная специфичность).

Высокоспецифичные ферменты (тип А) катализуют расщепление только одного типа связи в субстрате определенной структуры. Ферменты типа В обладают **ограниченной реакционной специфичностью**, но широкой субстратной специфичностью. Ферменты типа В (с низкой реакционной и высокой субстратной специфичностью) встречаются редко.

	Реакционная специфичность	Субстратная специфичность
А	Высокая	Высокая
В	Низкая	Низкая

Механизм действия ферментов. Теории «ключ-замок», «рука-перчатка»

- Э. Фишер предложил для объяснения специфичности взаимодействия фермента и субстрата модель «ключа и замка».
- Эта модель предполагала существование такого центра как особой структуры и без связи с субстратом.
- Д. Кошленд в 1959 г. предложил теорию индуцированного соответствия («рука-перчатка»): т. е. что субстрат навязывает активному центру свою форму, а активный центр в свою очередь подгоняет форму субстрата под свою собственную.
- была подтверждена при помощи метода рентгеноструктурного анализа, позволившего построить пространственную модель фермента.

Механизм действия ферментов. Концепции «дыбы» и «лилипотов»

- В 1954 году была предложена гипотеза связывающая механизм ферментативного каталитического акта с деформацией и напряжением молекулы субстрата при ее сорбции в активном центра фермента.
- Эта гипотеза вошла в науку под названием концепции «дыбы» или «лилипотов».
- Первое подчеркивало принудительный характер механической деформации гибкого субстрата жестким ферментом.
- Второе название указывает на то, что слабые нековалентные взаимодействия субстрата и активного центра обеспечивают дестабилизацию субстрата и перевод его в высокоэнергетическое переходное состояние.

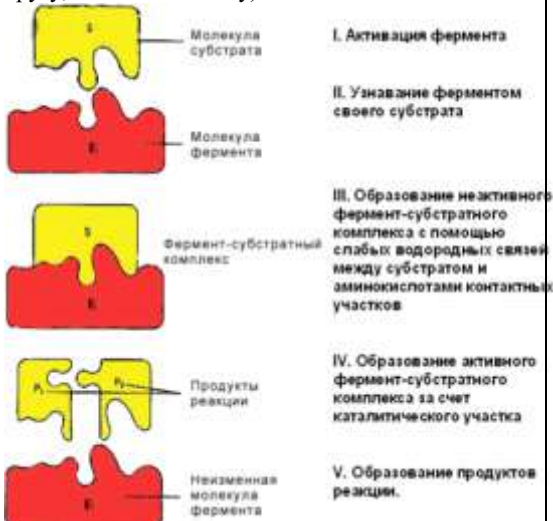
Механизм действия ферментов. Современные взгляды

- Современные концепции на механизм ферментативного катализа объединяются в **теорию топохимического соответствия** и объединяют все вышеперечисленные взгляды.

Механизм действия ферментов.

Взаимодействие субстрата и фермента происходит в несколько стадий:

1. взаимодействие субстрата (S) с активным центром фермента (Ф) и образование фермент-субстратного комплекса,

	2. преобразование в фермент-субстратном комплексе с образованием нового продукта, 3. отделение продукта реакции от активного центра фермента (сам фермент в ходе реакции не изменяется и вступает в другие реакции вновь). $A + B = AB$ (скорость медленная) субстрат новый продукт $A + Ф = АФ + B = АВ + Ф$ (скорость быстрая) Модель взаимодействия фермента с субстратом. 1. Модель Фишера “ключ к замку”. Субстрат и фермент комплиментарны (точно подходят друг к другу, как ключ к замку). 2. Модель Кошланда “перчатка-рука”. Субстрат и активный центр фермента становятся соответствующими друг другу (как перчатка, одетая на руку) только после того, как соединятся. Осмысление			
Рефлексия	.Взаимооценивание выполненных работ <u>вепп-диаграмм</u> согласно разработанным критериям. . Рефлексия учеников в конце урока: - что узнал, чему научился; - какое задание для меня было трудным?; - какое задание выполнил легко?	Учащиеся подытоживают свои знания по изучаемой теме.		

БІЛІМ БЕРУ ПАРАДИГМАСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

Нуртаева Каламкас Какимовна
*Солтүстік Қазақстан облысы Петропавл қаласы
Ә.Бөкейхан атындағы №25 орта мектеп
математика пәні мұғалімі
педагог-зерттеуші*

Осы тұрғыдан білім берудің үшінші жүзжылдықтағы рөлін анықтайтын болсақ, оның тек оқыту мен тәрбие беру емес, сонымен қатар қазіргі таңда тұлғаны әлеуметтендіру, оның бойында жалпы адамгершілік қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған құндылықтық рөлін күшейту қажеттілігі айқын байқалады.

Білім беру саласының әрбір даму кезеңдеріне тән заманауи үлгі, модель ретінде қабылданатын өзіндік теориялық, әдіснамалық ерекшеліктері болады. Бұл жалпыпедагогикалық қауымдастықтың қабылдаған даму бағыттарының жиынтығы ғылыми тілде парадигма деп аталады. Парадигма ұғымын ең бірінші болып ғылыми пәндердің дамуының түрлі кезеңдерін зерттеген американдық тарихшы

Т.Кун болған. Оның пайымдауынша әр ғылымның дамуында мынандай кезеңдер бар:

- парадигманың орнығуына дейінгі кезең,
- парадигманың қалыптасуы, орнығуы;
- ғылым саласындағы дағдарыс, парадигмалардың ауысуы.

Заман өзгеруіне байланысты парадигмалардың ауысып отыруы заңдылық. Оны философиялық заңдар да дәлелдейді. Ал педагогикалық парадигма дегеніміз нақты педагогикалық міндеттерді шешудегі үлгі, стандарт, өлшемдер, модель ретінде ұстанылатын, қалыптасып қалған негізгі ғылыми жетістіктер, әдістер, теориялар, көзқарастар жүйесі. Жаңа парадигмалар келешектегі ғылыми зерттеулердің бағыттарын анықтайды, оларға негіз болады. Мысалы: қазіргі отандық педагогикада мынандай парадигмалардың ауысуы байқалады:

«білімді адам» парадигмасының орнына «өмірге бейімделген, белсенді, шығармашылық тұрғыдан ойлай алатын, және өзін-өзі адамгершілік, ақыл-ой жағынан дамытуға қабілетті адам» парадигмасының ауысуы айқын көрінеді. Яғни, бұрынғы көзқарастар бойынша адамға білім, білік, дағдылар жүйесін меңгерту жеткілікті деп есептелінген болса, қазір ол жеткіліксіз [1, 14]. Себебі адам тек дайын білімдерді меңгерген болса, бірақ оны шығармашылықпен практикада қолдана алмаса, өзін-өзі жетілдіріп отыруға бейімделмеген болса, онда бұндай адам қоғам талабына жауап бере алмайды.

Сондықтан қазіргі білім беру саласында жаңа педагогикалық парадигма қалыптасуда. Қазір білім беру жүйесі педагогикалық жаңашыл идеяларды енгізуге дайын, ашық салаға айналып келеді. Осыған байланысты білім беру парадигмасы да өзгереді: адамның еркіндігін шектейтін білім берудің қатаң жүйесінің орнына өзінің қызығушылықтарына, қабілеттеріне сәйкес жеке білім алу жолын (траекториясын) саналы түрде таңдай алатын адам парадигмасының ауысуы орын алууда.

Қазіргі білім беру саласындағы дағдарыстық жағдайлардан шығудың басты тетіктерінің бірі – педагогикалық парадигманың өзгеруін талап етіп отырған маңызды тетіктер қатарында білім берудің нәтижеге және жеке тұлғаға бағдарлануы. Бұл бағыттардағы зерттеулердің барлығы өз алдына жеке-жеке педагогикалық теорияларға айналууда.

Білім берудегі жеке тұлғаға бағдарлану тұғыры оқыту мен тәрбиелеу үрдісіндегі әр оқушы тұлғасын ең жоғарғы құндылық ретінде қабылдауды көздейді. Педагогикалық сөздіктерде тәрбие барысындағы жеке тұлғаға бағдарлану тұғырын педагогтардың оқушыны тәрбиелік ықпалдың саналы, жауапты субъектісі ретінде қабылдайтын бірізді қатынасын атайды. Педагогика саласында бұл теория тәрбиенің субъект-субъектілі процесс ретінде анықталуына байланысты ХХ ғасырдың 80 жылдарынан бастап қалыптаса бастады. Оның әр түрлі философиялық, психологиялық-педагогикалық аспектілерін Б.Г.Ананьев, А.Г.Асмолов, М.С.Каган, В.В.Сериков, И.С.Якиманская т.б. көптеген ғалымдар зерттеген.

Бұл теория бойынша педагог әрбір балаға объект ретінде емес, керісінше, оны белсенді позицияға қойып оқушы тұлғасын субъект ретінде қабылдауы қажет.

Яғни әрбір баланың жеке дара тұлға екені ескеріліп, оның құндылығын басты мәселе ретінде қарастырған абзал. Бұл идеяның негізгі мақсаты - балаға құрмет көрсете отырып оның өзін-өзі жеке тұлға ретінде сезінуіне жағдай жасау, өзіндік санасын, өзін-өзі іске асыра алу, өз күшіне деген сенімділікті арттыру сияқты мүмкіншіліктерін дамыту.

Әрине, тәрбие үнемі ұжымдық сипатта болатыны белгілі. Сол ұжым ішінде гуманистік қарым-қатынастар арқылы шәкірттер өздерінің дербестігін, тұлғалық мәртебесін сезініп, басқа тұлғаларды құрметтеуге үйренеді. Дәл осы ұжым ішінде жеке тұлғаның мүмкіндіктері көпшілік сынынан өтіп бағаланады және оның өз күштері мен қабілеттерін қандай тұстарын жетілдіру қажеттілігі анықталады [2, 18].

Тұлғаны тұлға ғана қалыптастыра алатыны анық. Сондықтан болашақ мұғалімдерде оқушы тұлғасына дұрыс тәрбиелік ықпал бере алу үшін өз тұлғаларын жан- жақты дамытуға тырысулары керек. Өздерінің ішкі «мен» - жүйесін үздіксіз жетілдіру арқылы ғана ұстаз абыройы асқақтай алатынын естен шығармау абзал. Егер болашақ ұстаз өзінің жеке «мен»-жүйесін жағымды етіп қалыптастырса, ол балалар тұлғасына да жағымды ықпал бере алады. Ал өзін- өзі төмен бағалайтын мұғалім басқаларға да жағымсыз көзқарас танытады. Мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынасты анықтайтын негізгі бағдар – оқушы тұлғасының ерекшеліктері, әрбір оқушының шығармашылық әлеуетін дамыту. «педагог- оқушы» қарым-қатынастық жүйесінде оқушылардың ішкі қабілеттері, мүмкіншіліктері, жас және дербес ерекшеліктері жеке бір қайталанбас әлем ретінде қабылданады. Тәрбиелеу және оқыту барысында әр баланың тұлғасын дамытуға арналған қолайлы жағдайлар жасалып, оқушының өзін-өзі дамытуға деген ынтасын оятуға көмектесетін әдіс-тәсілдер жүйесі қолданылуы қажет. Әрбір тұлға тек өзінің ынталы іс-әрекеті арқылы ғана дами алатынын:

«атты суатқа жетектеп апаруға болады, бірақ оны күштеп су ішкізу мүмкін емес»

- деген мақалдың астарындағы түйінді оймен қорытындылап өтуге болады. Сондай-ақ, мысалы, адамды жүзуге үйрету үшін оған сөз жүзінде айтылған кеңестер, нұсқаулар жеткіліксіз, себебі адам өзі суға түсіп, жүзуге қажетті іс-қимылдарды орындап көрмейінше ол ешқандай табысты нәтижеге қол жеткізе алмайды [3, 23].

Білім беру үрдісінің тұлғаны дамытуға бағдарлануы оқушылардың білімді меңгеру арқылы нақты нәтижелерге қол жеткізе алатындығын басты назарға алады. Барлық дамыған мемлекеттер білім беруге инвестиция жасаудың ұтымдылығын бағалай отырып, оны мемлекеттік стратегиялық басымдықтар ретінде қарастыруда. Сондықтан Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2020-2030 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының басты мақсаты - Қазақстандық білім мен ғылымның жаһандық бәсекеге қабілеттілігін арттыру, жеке тұлғаны жалпы адамзаттық құндылықтар негізінде оқытып, тәрбиелеу, еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуына ғылымның үлесін арттыру.. Осындай стратегиялық мақсаттың өзі білім беру нәтижелілігін, қоғамның интеллектуалдық әлеуетін арттырып, экономикалық даму сапасын жоғарлату қажеттілігін айқындайды.

Қазіргі жаһандану заманында мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігін дамытуда мектеп жасынан бастап қалыптасатын әр тұлға үшін маңызды әлеуметтік белсенділік, шығармашылық тұрғыда ойлау және шешім қабылдай алу, кәсіби бағдарын тандай білу, өмір бойы білім алуға дайын болу сапаларын жетілдіру мәселесі өзектен түсті. Себебі педагогикалық тәжірибе көрсетіп отырғандай көптеген мектеп бітірушілері меңгерген академиялық білімдерін өмірлік тәжірибеде толыққанды пайдалана алмайды немесе білімдері жаттанды үстіртін екені анықталуда.

Сондықтан меңгерілген білімнің практикалық құндылығын арттыру мақсатында оқушылар бойында қажетті сапаларды қалыптастыру үшін олардың функционалдық сауаттылығын дамыту қажеттілігі заман талабына айналды. Кең мағынадағы функционалдық сауаттылық ұғымы білім беру үрдісінің адамдардың көп жоспарлы қызметімен байланысын кіріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарлану тәсілі ретінде түсіндіріледі. Функционалдық сауаттылықтың маңыздылығы адамның қоршаған ортамен үйлесімді қарым- қатынасқа тез бейімделіп, өз білімдерін өмірлік тәжірибеде тиімді пайдалана алуында. Функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналып отыр.

Әлемдік деңгейдегі функционалдық сауаттылық идеясына негізделген оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың халықаралық бағдарламасы (pisa - program for international student assessment) оқушылардың білімдерін түрлі өмірлік жағдаяттарда, адам қызметтерінің түрлі салаларында және әлеуметтік қатынастарда тиімді қолдана алу қабілеттерін тексеруге бағытталған. PISA бағдарламасы бойынша функционалдық сауаттылықтың оқу сауаттылығы, математикалық және ғылыми-жаратылыстану сауаттылық деп ажыратылатын үш саласы, үш жылда бір рет зерттеліп отырады. PISA бағдарламасы қазіргі уақытта әлемде мектептік білім берудің тиімділігін салыстырмалы бағалау құралы және мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту деңгейіне ықпал етуші фактор ретінде білім беру жүйесін дамыту стратегиясын анықтау негізі.

Білім беру саласында үздіксіз өзгерістер енгізу қажеттігі соңғы жылдары Қазақстан мектептерінің білім сапасын анықтайтын және білім нәтижелерінің тиімділігін көрсететін түрлі халықаралық деңгейдегі TIMSS (trends in mathematics and science study), PIRLS (progress in international reading literacy study) зерттеулерінің нәтижелерінен байқалып отыр [4, 33].

Халықаралық тәуелсіз бағалау шкалаларының нәтижелері оқушылардың білімі мен функционалды сауаттылықтарын ғана емес, сонымен қатар мұғалімдердің кәсіби даярлық деңгейлерін, білім беру мазмұнын, білім нәтижелерінің практикалық құндылығын дамыту қажеттігін өзектендіре түсті.

Қазақстан PISA бағдарламасы бойынша зерттеуге 2009 жылы бірінші рет қатысып, соның нәтижесінде оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын дамыту мәселесі өзектен түсті. Осыған байланысты мектептердің де әлеуметтік мәні қоғамның ең басты құндылығы болып саналатын өскелең ұрпаққа сапалы білім мен тағылымды тәрбие беретін, оқушылардың шығармашылығын шыңдап, олардың тұлғалық қасиеттерін қалыптастыратын мекеме ретінде кеңейе түсті. Бірақ осындай жауапты міндеттерді қазіргі мектептер қаншалықты толық атқарып жатқаны туралы қанағаттанарлық жауап беру қиындық туғызады. Себебі, білім мен тәрбие үрдістерінде кеткен олқылықтар нәтижесінде қоғам дамуында көптеген қарама-қайшылықтар орын алуда: рухани құндылықтардың құлдырауы, функционалдық сауаттылық сапасының төмендігі, мектеп түлектерінің кәсіби бағдарларының толық қалыптаспағандығы, адамдар арасындағы қарым-қатынастардың күрделеніп, көптеген түсініспеушілік пен шиеленістердің көбеюі, т.с.с. жағымсыз құбылыстар қоғам болашағына қатысты алаңдатушылық туғызуда.

Бұл мәселе тек біздің мемлекетімізде ғана емес, жалпы әлемдік тәжірибеде өзекті мәселелер қатарында. Дамыған елдердің басым көпшілігінде білім беру жүйесі мемлекеттің негізгі басымдықтарына айналып, ұлттың интеллектуалды әлеуетін дамытатын және бәсекеге қабілеттіліктің кепілі ретінде бағаланады. Дүниежүзілік педагогикалық тәжірибені зерделейтін болсақ, білім беру саласында озық орындарды Сингапур, Финляндия, Жапония, Ұлыбритания мемлекеттері иеленіп келеді. Сондықтан бұл елдерде білім беру жүйесі несімен ерекшеленеді, бұл мемлекеттер осындай жетістіктерге қалай қол жеткізді деген заңды сұрақтар туындайды.

ЭЫДҰ-ның (экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы) 2015 жылдың білім беру саясатының перспективалары жайлы соңғы жариялаған (19.03.2015) есебінде 34 мемлекетте жүргізілген білім беру саласындағы реформаларға талдау жасалып, солардың қайсысы және қалайша табысты нәтижеге қол жеткізгені туралы баяндалған. Осы ЭЫДҰ өкілдерінің зерттеулері нәтижесінде мектеп реформаларының тиімділігі ең алдымен білім беру жүйесінің өзегі ретінде оқушы тұлғасы мен оқыту үрдісін фокусқа алу қажеттілігін негіздейді [5, 30].

Әлемдік білім беру стандарттарына сәйкес Қазақстан 2017 жылдан бастап 12- жылдық білім беру моделін енгізуді көздеуде. Дүниежүзілік тәжірибеде 12- жылдық орта білім беру Еуропа кеңесінің (1992 ж.) декларациясына сәйкес 136 елде жүзеге асырылған. Олардың қатарында Жапония, АҚШ, Франция, және ТМД елдерінен Украина, Беларусь, Өзбекстан, Балтық елдері осы білім беру жүйесін тиімді деп таңдаған.

Қазақстан Республикасының 12-жылдық жалпы орта білім беру тұжырымдамасында орта білім беру жүйесінің мақсаты, міндеттері, негізгі сатылары қарастырылған. Аталған тұжырымдамада 12-жылдық орта білім беруге көшудің басты себептері ретінде:

- дәстүрлі орта білім беру жүйесінің жеке тұлғаның дамуына емес, формальды нәтижелерге бағдарлануы;
- орта білім беру жүйесінде диагностикалық мақсаттылықтың болмауы;
- оқу жетістіктерін бағалауда оқушыны қызықтырмайтын, шынайылықты толық қамтамасыз ете алмайтын

және қиындық тудыратын жағдайларға душар ететін ескірген жүйенің сақталуы;

- жасөспірімдердің тұлғалық, азаматтық және адамгершілік қасиеттерінің жеткілікті дамымауы, өзін-өздері жетілдіру бағдарын анықтау мотивтерінің және өзіндік қызығушылығы мен болашақ жоспарын құра алу деңгейінің төмендігі аталып көрсетілген.

Қоғамның дамуында мектептің маңыздылығын жоғары бағалай отырып қазақ даласында ең алғашқы мектептер ашқызған атақты ағартушы-педагог Ы.Алтынсарин айтып кеткендей «Мектеп – қазақтарға білім берудің басты тұтқасы... Үміт мектепте, қазақ халқының келешегі мектеппен байланысты». Сондықтан қазіргі таңда орта білім беру ұзақтығын өзгерту мәселесі оның алдына қойылған мақсаттар мен одан күтілетін нәтижелер арасындағы сәйкессіздіктен туындап отыр деуге болады.

Қазақстан Республикасының әлеуметтік-экономикалық дамуының жаңа кезеңінде 12-жылдық жалпы орта білім беру негізінде жас ұрпаққа білім берудің мазмұны күрделеніп, оқушылардың болашақ кәсіптерін саналы түрде таңдай білуге бейімдеу, сол арқылы білікті және құзғетті маман болып қалыптастыру, ел мүддесі үшін қызмет ететін ерікті азаматтар ретінде тәрбиелеу әр мектептің аса жауапты міндеті. Байқап отырғанымыздай, қазіргі кезде білім беру барған сайын қоғамдық өмірдің барлық саласына еніп, жалпылық сипатты иеленіп, тұтастай қалыптасып жатқан үздіксіз білім беру жүйесінің бір маңызды бөлігі ретінде қарастырылады. Бұл салада мектеп пен жоғарғы оқу орындарындағы сабақтастық, мектеп бітірушілердің болашақ мамандықтарын бейіндік оқыту арқылы дұрыс таңдай алулары, сол таңдаған кәсіптері арқылы әр тұлғаның толық өздерін іске асыра алулары көзделген.

Бейіндік оқытудың бір артықшылығы оқушылар тек білім алумен ғана шектелмей, өздерінің қызығушылықтарына бейімдеріне, қабілеттеріне, икемділіктеріне, таңдайтын мамандықтарына қарай алғашқы

кәсіби бағдар алып шығуы қамтамасыз етілмек. Бұл әрине ұтымды қадам, себебі неғұрлым адам өзіне қажетті кәсіпті саналы түрде дұрыс таңдай білсе сол кәсіптің қыр-сырын дұрыс түсініп, тез меңгеріп, қажетті дағдыларды қалыптастырады [6, 17]. Сонымен, бүгінгі таңда

Толғағы жеткен көптеген әлеуметтік-педагогикалық мәселелердің шешімдері білім беру мазмұнын жаңартумен, қазіргі мұғалімдердің ой-санасының өзгеруімен, білім берудің жаңа міндеттерін айқын түсінулерімен, әлеуметтік белсенділіктерін жоғарлатумен, өз қызметтеріне деген шығармашылық қатынастарын жетілдірумен тығыз байланысты зерттелуде.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Оразбекова. К. «Ұлттық психология мен халық тәрбиесі болашақтың бастауы хақында»- Алматы. 2000. 543 б.
2. Ж. Қоянбаев, Р. Қоянбаев. Педагогика. - Астана, 1998.
3. Мұқанова Б., Ильясова Р. Этнопедагогика. – «Фолиант» Астана, 2008.
4. Берикханова А.Е. педагогикалық мамандыққа кіріспе.
Кәсіби құзыретті ұстаздарды даярлау негіздері. Оқу құралы. – Алматы: 2021. – 240 бет.
5. Таубаева Ш, Иманбаева С.Т., Берикханова А.Е.
педагогика.
Оқулық.- Алматы: «Онон». 2017. – 340 б.
6. Педагогика. Оқулық. /редакциясын басқарған П.И. Пидкасистый. Аударғандар Г.К. Ахметова, Ш. Таубаева. – Алматы: Қазақ Университеті. 2006.- 336 бет.

ГИДРОСФЕРА ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚҰРАМДАС БӨЛІГІ СУ РЕСУРСТАРЫНЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Рысқалиева Ақмарал
БҚО, Бәйтерек ауданы
Қадыр Мырза Әлі атындағы ЖББҚОМ
География пәнінің мұғалім

Бөлім:	Бөлім 3. Физикалық география. 3.3 Гидросфера	
Педагогтың аты-жөні	Рысқалиева А.С.	
Күні:		
Сынып: 7	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Гидросфера және оның құрамдас бөлігі Су ресурстарының маңыздылығы	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаттары:	7.3.3.1- гидросфера және оның құрамдас бөліктерін сипаттайды 7.3.3.2- су ресурстарының маңыздылығын түсіндіреді	
Сабақтың мақсаты:	Гидросфера және оның құрамдас бөліктерін сипаттайды және су ресурстарының маңыздылығын түсіндіріп, су ресурстарының жетіспеуі себептерін айтады	

Сабақтың барысы:				
Сабақтың кезеңі/уақыт:	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті:	Бағалау:	Ресурстар:
1.Басы:Ұйымдас- тыру кезеңі: 1 минут.	1.Сәлемдеседі. Оқушылардың қатысуын тіркейді.	1.Мұғаліммен сәлемдеседі.	1.Жарайсың! Қолдау кері байланыстары	1.Презентаци- я.
2.Жаңа тақырыпқа кіріспе1мин.	2.Жаңа тақырыппен, оқу мақсаттарымен таныстырады.	2.Күн ретін, жаңа тақырыпты дәптерлеріне жазады.	ҚБ тапсырмасы.	2. Интербелсенді тақта, Презентация.
3.Басы.10мин.	3.Оқушыларға жеке жұмыс таратып презентация арқылы тақырыптың өзекті білімдерін түсіндіреді. Оқушыларға LearningApps жеке сәйкестендіру тапсырмасының сілтемесін оқушыларға беріп тақырыптың өзекті білімдерімен слайд арқылы таныстырады, су- айналымы слайдында бейнематериалдарды көрсетеді. 	1. Жеке жұмысты орындайды. 1-h 2-g 3-f 4-e 5-d 6-c 7-a 8-b 9-j 10-i 11-L 12-k	3.Қ.б. Тапсырмасы 	3.Слайдтағы ақпараттар. Қолдарына берілетін сәйкестендіру жеке жұмыс тапсырмалары. https://learningapps.org/watch?v=pmj7h4jm521 3d форматтағы бейнематериал: Дүниежүзілік суайналымы. https://youtu.be/JfMu5lcziFY https://wordwall.net/play/64365/991/784 картамен жұмыс. 7.3.3.1.- 7.3.3.2.
4.Ортасы.15мин ут. Орындау Баяндау әр топқа мин.(барлығы:5 мин) Топтық жұмыс.	Топтық жұмыс. 	4. 4 топ өздеріне тиесілі тапсырмаларды дескриптор мен слайдты, оқулық мәтінін қолдана отырып орындайды. Жұмыстарымен таныстырады. Топтар жұмыстарын орындаған соң дескрипторларына орындалған тапсырма тұсына «+» белгісін қояды.	4. Қалыптастырушы бағалау тапсырмасы.Дескриптор	4.Интербелсенді тақта. Ғаламтор.Слайд.

5.Қорытындылау: Жеке жұмыс: 10минут.	Google Classroom бағдарламасымен тест сұрағын алады және «Гидросфералық викторина» сұрақтарын қысқаша тез құрастырады. Қорытынды: Викторина арқылы оқушылардың гидросфера туралы түсініктерін кеңейтеді. Осы тапсырмалар арқылы оқушылар гидросфераның маңызды элементтерін, олардың рөлін және өзекті мәселелерді зерттеп, өз ойларын еркін жеткізе алатын болады.	Google Classroom бағдарламасымен тест тапсырады Топтар гидросфераға байланысты сұрақтар әзірлейді	ҚБ 10 балл 1-с; 2-б; 3-с; 4-б; 5-а; 6-б; 7-а; 8-с; 9-с; 10-а; Әр дұрыс жауап үшін ұпай беріледі.	Google Classroom
6.Сабақтың соңы:1минут	Оқу мақсатын слайдтан ашады.	Оқу мақсатына жеткенін анықтайды	ҚБ 10 ұпай.	
Үйге тапсырма	Гидросфера және оның құрамдас бөліктері тақырыбында оқушыларды қызықтырып, білімдерін одан әрі арттыру мақсатында үйге мынадай тапсырмалар ұсынуға болады: Мақсаты: Гидросфераның негізгі элементтерін карта арқылы зерттеу.Әр оқушы әлемнің физикалық картасы арқылы кескін картаға мұхиттар, теңіздер, көлдер, өзендер мен мұздықтардың орналасуын белгілеу және осы элементтерді тауып, картада атап көрсету керек.	Әр оқушы әлемнің физикалық картасы арқылы кескін картаға мұхиттар, теңіздер, көлдер, өзендер мен мұздықтардың орналасуын белгілеу және осы элементтерді тауып, картада атап көрсету керек.		
Бағалау	Балдық шкаламен есептеу	Әр оқушы өздерін бағалайды	5-10 ұпай аралығында	Дискриптор

БАЛА – БОЛАШАҒЫМЫЗ

Сатаева Дамели Татибаевна
Маңғыстау облысы Жаңаөзен қаласы
"№11 "Балдырған бөбекжайы"
Тәрбиеші

Қазіргі қоғамның басты байлығы – бала. Әрбір ұлттың болашағы ұрпақтәрбиесіне байланысты. Бала тәрбиесі мен оның дамуы үшін мектепке дейінгі білім беру мекемелері маңызды рөл атқарады. Бұл кезең баланың тұлға ретінде қалыптасуында, оның психикалық, физикалық және әлеуметтік дамуына негіз қалайды. Сондықтан мектепке дейінгі мекемелерде баланың жан-жақты дамуы мен тәрбиесіне ерекше көңіл бөлінуі қажет. Мектепке дейінгі кезең – баланың өмірінде ерекше орын алатын маңызды кезең. Бұл кезеңде бала қоршаған ортаны таниды, алғашқы дағдыларды меңгереді, әлеуметтік қарым-қатынасқа түседі және танымдық қабілеттерін дамытады. Сондықтан мектепке дейінгі мекемелерде тәрбие мен білім беру бағдарламалары баланың жас ерекшеліктерін, қызығушылықтарын және қабілеттерін ескере отырып құрылуы тиіс. Баланың жан-жақты дамуы үшін педагогтардың біліктілігі, оқу-тәрбие процесінің ұйымдастырылуы және заманауи әдіс-тәсілдердің қолданылуы үлкен маңызға ие.

Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінің басты мақсаты – баланың физикалық, интеллектуалдық және эмоционалдық дамуына қолайлы жағдай жасау. Физикалық даму бала денсаулығының нығаюына, қимыл-қозғалыс белсенділігінің қалыптасуына бағытталған. Бұл мақсатта түрлі спорттық жаттығулар, қимыды ойындар және дене шынықтыру сабақтары ұйымдастырылады. Баланың денсаулығы мықты болғанда ғана оның оқу және танымдық қабілеттері жоғары деңгейде дамиды.

Интеллектуалдық даму баланың ойлау, есте сақтау, қиялдау және зейін шоғырландыру қабілеттерін дамытуға бағытталған. Бұл үшін мектепке дейінгі мекемелерде түрлі ойындар, пазлдар, логикалық тапсырмалар, эксперименттер ұйымдастырылады. Ойындар баланың танымдық белсенділігін арттырып, оның қоршаған орта туралы білімін кеңейтеді. Сонымен қатар, интеллектуалдық даму барысында бала сөйлеу мәдениетін меңгеріп, өз ойын еркін жеткізуге дағдыланады.

Эмоционалдық даму баланың өз сезімдерін түсінуге, оларды дұрыс басқаруға және басқалармен қарым-қатынас жасауға үйретеді. Мектепке дейінгі мекемелерде балалардың эмоционалдық дамуын қолдау үшін рөлдік ойындар, театрландырылған қойылымдар және арт-терапия элементтері қолданылады. Бұл әдістер баланың өзіне сенімділігін арттырып, шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде балаларды тәрбиелеу барысында ұлттық құндылықтарды енгізу де маңызды. Балаларға туған жердің табиғаты, мәдениеті, салт-дәстүрлері туралы білім беру олардың отанына деген сүйіспеншілігін оятып, ұлттық санасын қалыптастырады. Мысалы, балаларға қазақ халқының әдет-ғұрыптары, ұлттық ойындары, музыкалық аспаптары туралы әңгімелер айту, оларға қатысты көрнекіліктерді қолдану баланың өз халқына деген мақтаныш сезімін тудырады.

Баланың жан-жақты дамуы үшін мектепке дейінгі мекемелерде отбасы мен педагогтардың ынтымақтастығы маңызды рөл атқарады. Баланың тәрбиесінде ата-ананың үлесі зор, сондықтан олармен тығыз қарым-қатынас орнату қажет. Бұл үшін ата-аналар жиналыстары, семинарлар, ашық сабақтар ұйымдастырылып, оларды бала тәрбиесінің ерекшеліктерімен таныстыру керек. Ата-ана мен педагогтың өзара әрекеттестігі баланың үйлесімді дамуына ықпал етеді.

Бала тәрбиесінде ойын ерекше орын алады. Ойын – бұл баланың дамуының негізгі құралы. Ойын барысында балалар қоршаған орта туралы білімін кеңейтіп, өз дағдыларын жетілдіреді. Мектепке дейінгі мекемелерде ұйымдастырылған ойындар баланың қиялын, шығармашылығын, логикалық ойлау қабілетін дамытады. Мысалы, құрылыс ойындары балаларды ұжымдық жұмысқа баулып, олардың конструкциялық қабілеттерін дамытады. Рөлдік ойындар балалардың әлеуметтік дағдыларын қалыптастырып, қарым-қатынас жасау қабілетін арттырады.

Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде инновациялық әдістер мен технологияларды қолдану да маңызды. Цифрлық технологиялар, мультимедиялық құралдар, интерактивті тақталар арқылы баланың танымдық белсенділігін арттыруға болады. Мысалы, интерактивті ойындар мен бағдарламалар баланың математика, тіл дамыту және логика бойынша дағдыларын жетілдіруге көмектеседі. Сонымен қатар, мультимедиялық құралдар баланың көркем шығармаларды қабылдауын жеңілдетіп, оның эстетикалық тәрбиесін қалыптастырады.

Баланың мектепке дейінгі мекемелерде алған тәрбиесі мен білімі оның мектептегі жетістіктерінің негізін қалайды. Осы кезеңде балаға оқуға деген қызығушылық, жаңа білім алуға деген ынта қалыптасады. Сондықтан мектепке дейінгі білім беру мекемелері балалардың танымдық белсенділігін арттыру үшін шығармашылық жобаларды, зерттеу тапсырмаларын ұйымдастыруы қажет. Бұл баланың өзіндік жұмыс істеу қабілетін арттырып, оның мектепте табысты оқуына негіз болады.

Қорыта айтқанда, бала – біздің болашағымыз, ал оның тәрбиесі мен дамуы – қоғамның басты міндеті. Мектепке дейінгі білім беру мекемелері балалардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін маңызды орындар болып табылады. Баланы тәрбиелеуде отбасы, педагогтар және қоғамның бірлескен жұмысы қажет. Жас ұрпақтың үйлесімді дамуы үшін инновациялық әдістерді қолдана отырып, ұлттық құндылықтарды насихаттап, олардың жеке ерекшеліктерін ескеру маңызды. Осылайша, біз болашақта өз елін, мәдениетін құрметтейтін, білімді, саналы азаматтарды тәрбиелей аламыз.

Әдебиеттер тізімі

8. Выготский, Л. С. "Психология развития и обучения". Москва: Академия, 2020.
9. Жұмабекова, Г. "Мектепке дейінгі тәрбиенің негіздері". Алматы: Мектеп баспасы, 2021.
10. Қазақстан Республикасының "Мектепке дейінгі білім беру туралы" Заңы. Нұр-Сұлтан, 2021.
11. Абдуллина, З. "Бала тәрбиесіндегі инновациялық әдістер". Астана: Білім баспасы, 2020.
12. Montessori, M. "The Absorbent Mind". Oxford: Clío Press, 2021.
13. Иванова, О. "Интерактивті технологияларды қолдану". Мәскеу: Просвещение, 2019.

ӘДЕБИЕТТІК ОҚУ САБАҒЫНДА LESSON STUDY ЗЕРТТЕУ ҮДЕРІСІ

Упенова Айнур Жунисовна

Алматы облысы Қаскелең қаласы,

“С.Керімбеков атындағы орта мектеп” КММ

Бастауыш сынып мұғалімі

Міндеттелген тапсырма бойынша әріптесімнің тізбектелген сабақтарына қатыса отырып, сынып оқушыларымен жүргізілетін жұмысқа жаңа әдіс - тәсілдерді қолдану, бірлесіп ойлау арқылы, оқушы бойында метасананы қалыптастыруды көздедік. Тізбектелген сабақтарды өткізудегі алғашқы сабағының тақырыбы «Туған жер» Ө. Қанахин». Зерттеу сабағымыздың жүйелі, қызықты, әр тапсырманы оқушы өз өн бойынан өткізе отырып, түсіну үшін жоспар құрдық. Екінші зерттеу сабағымыздың

«Ақдауыл хан» (ертегісі)» болатын. Бұл сабағымызды оқытудың түрі - жұптық жұмыс арқылы түрлі қызықты тапсырмалар беріп, оқушыларды басқа қырынан тани бастадық. Сабақты жоспарлауда ұйымдастыру бөлімінен бастап, қорытындылау, бағалау бөліміне дейін оқушылардың сабаққа деген қызығушылықтарын арттыратындай етіп ұйымдастырдық.

А В С деңгейі бойынша зерттеуге алған 3 оқушының ішінде Дилара сынып көшбасшыларының қатарында, оқу озаты, қоғамдық өмірде өзінің белсендігін білдірді. Бекзат сабақта бір көзбен қарағанда жауапкершілігі мол оқушы болып көрінді, сабақта үнемі қол көтеріп жауап береді, бірақ сыныптастар арасында қарым - қатынаста кішкене алшақтаған болып көрінді, сондықтан осы оқушыны байқап көрейін дедік. Арнұр үлгерімі төмен оқушы, сабаққа ынтасы төмен, сабақ үстінде жан - жағына жалтақтап, өз орнын таппағандай болып отырады. Бұл сыныпты бақылаған кездегі бір байқағанымыз жұптық жұмыс сыныптағы ынтымақтастықты арттыруға септігін тигізді. Өйткені жұптық жұмыс арқылы топпен жұмыс істегенде әрқайсысының мойнында тек өзі ғана үшін емес, топ үшін жауапкершілік міндеті тұрды. Бұл қасиет тек зерттеу сабақтың 3 - ші сабағында ғана байқалды.

Бақылауға 3 оқушыны тандап алдық. Олар:

1. А оқушы Дилара – үлгерімі жақсы оқушы.
2. В оқушы Бекзат – үлгерімі екпінді оқушы.
3. С оқушы Арнұр – үлгерімі төмен оқушы.

Түрліше жаңа әдіс - тәсілдерін қолдану оқушылардың оқуға деген қызығушылықтарын арттырып қана қоймай, олардың оқуға деген ынталарын арттыратынын байқадық. Бұл жайында зерттеуге алынған 3 оқушы тұрғысынан алып қарасақ, А мен В оқушысы сабақта белсенділік танытып, өз ойларын еркін айтып, қасындағы көршісімен ой бөлісе отырып, мұғалімнің әр сұрағын мұқият тыңдап, тапсырмаларды орындап отырды. Ал С оқушысы болса басында жан – жағына жалтақтап, өз орнын таппағандай болып отыр еді, кейіннен А В деңгейіндегі оқушылардың көрсеткен көмектері арқылы ол да сыныпқа ілесіп, белсенділік таныта бастады. Ең алғашқыда С оқушы жауабым дұрыс болмайды – ау деген қорқыныш сезімі болғанды. Бірақ топта оқушылар тарапынан қолдау көріп «сенікі дұрыс емес» дегенді естімегеннен кейін, ойын еркін айтуға, ізденуге қызығушылығы арта бастады.

Зерттеу барысында әртүрлі әдіс - тәсілдерді қолданып, оқушылардың топпен жұмыс, жұппен жұмыс әрекеттерін сырттай бақылап көрдік. Зерттеу барысында алынған «Қарлы допты» лақтыра отырып, жай етістікті оның түріне қарай талдап, бір - біріне лақтырып, қатты қуанды. Сонымен қатар «Ассоциация», «Ыстық орындық», «Кім жылдам?», «Қоржыннан сұрақ, бізден жауап», « Көзбен көру, іспен көрсету» ойын түріндегі тапсырмалар арқылы оқушылардың

қаншалықты өзгергенін тізбектелген сабақтар барысынан байқау қиынға түспеді.

Мектептегі іс - тәжірибеге төмендегідей өзгеріс енгізуді жоспарладық:

- Сабақ үстінде оқушылардың тапсырманы орындауын;
- Бағалауға көзқарасын;
- Оқушылардың өзін - өзі реттеуін;
- Топпен жұмыс істей отырып, ынтымақтастықты қалыптастыру;
- Lesson Study тәсілін арқылы 4 «А» сынып оқушыларының бойынан байқағанымыз:

1. Оқушылар алдымен өзара сөйлесіп алып, тапсырманың берілісін өзара түсініп алып, кейін орындады;
2. Олар топқа бөлініп, жұптасып - топтасып жұмыс жасау арқылы өзгерді, ынтымақтастықтары артты. Сабақ айтулары өзгерді. Сабақ айтқанда, тек оқулықтағымен шектелмей, сабақты өмірмен байланыстырып, постер қорғаумен айтуға машықтана білді. Тапсырмаларды орындау барысында, жұптық - топтық жұмыстың мағынасын түсінді.
3. Бірлесіп ынтымақтастықта жұмыс жасауға, ортақ бір шешімге келуге үйренді. Топтасып - жұптасып жұмыс жасауда ешкім оқшауланып қалмайтынын, толық бір кісідей қатысу керектігін білді.
4. Бағалаудың формативті бағалауынан білімнің шынайы болатынын ұғынды, ал жиынтық бағалаудан оқудың бағаланатынын білді. Бағаны сабақ айтқаны үшін емес, бағаны оқу үшін алатынын сезінді және не білгенін жинақтауда оқуды бағалау болатынын түсінді.

Қорыта келе айтарым, сыныптың әрдайымда ұйымшыл, бір - бірімен ынтымақтастық жағдайда жұмыс жасай алатынына, бірін - бірі әділ бағалап, ізденіп, білгенін көрсете білетініне, білмегенін мұғалімнен, сыныптастарынан сұрап өзін ынталандыра алатынына, жоғары деңгейдегі көшбасшы сынып қатарында болатындығына сеніміміз мол. Зерделенген тізбекті сабақтардағы өзгерістерді көпшілікке тарату жолдарын келісу.

SKETCHUP БАҒДАРЛАМАСЫ КӨМЕГІМЕН ОБЪЕКТІНІҢ 3D МОДЕЛІН ҚҰРУ

Избасарова Куляйхан Шаймердиновна

Жамбыл облысы, Шу ауданы

Ермұхан Бекмаханов атындағы мектеп-гимназиясы

Информатика пәні мұғалімі

АННОТАЦИЯ

SketchUp программасының мүмкіндіктері және SketchUp ортасында сәулет ғимараттарының 3D модельдерін құру тәсілдері қарастырылды. Қоғамдың әр түрлі саласында біз үш өлшемді графикамен кездесеміз. Бұл журнал бетіндегі суреттерді форматтау да, видео-роликтегі жарнамалар болсын т.б. әрекеттер. Интернетте де барлық сайттардағы жарнамалар үш өлшемді графикасыз болмайды. Ең көп пайдаланатын қазіргі заман компьютерлік ойындары үшін, киноматографияда, телевиденияда, баспа өнімдерін шығаруда. Үш өлшемді графика ғылыми есептеулер, инженерлік жобалау және физикалық объектілерді компьютерде үлгілеу облыстарында кең таралған. Бүгінгі таңда 3D модельдер адам қызметінің әртүрлі салаларында қолданылады: сәулет, медицина, кино индустриясы және т.б. Соңғы жылдары үш өлшемді модельдеудің ең танымал бағыттарының бірі – бұл саяжай үйлерінің, коттеждердің және басқа да сәулеттік құрылымдардың дизайнның 3D моделін құру.

SketchUp бағдарламасында объектілермен оқиғалардың моделін жасау үшін келесі қадамдарды орындауға болады:

1. SketchUp бағдарламасын ашу және жаңа жоба жасау:

✓ SketchUp-ты ашып, жаңа жобаны бастау үшін "File" мәзірінен "New" опциясын таңдаңыз.

2. Объектілерді жасау немесе импорттау:

✓ Өз жобаңызға қажетті объектілерді жасаңыз. Мысалы, бұл ғимараттар, ағаштар, көліктер, адамдар немесе кез келген басқа элементтер болуы мүмкін.

✓ Объектілерді жасау үшін **Draw** (Сызу) құралын пайдаланыңыз. Мысалы, тіктөртбұрышты немесе шеңберді сызу арқылы, оларды қажетті өлшемдерге өзгертуге болады.

✓ Импорттау үшін, **File > Import** мәзірін пайдаланып, SketchUp-қа қосымша модельдер немесе дайын объектілерді жүктей аласыз.

3. Оқиғаларды анықтау:

✓ Әрбір оқиғаны (мысалы, объектілердің қозғалуы, өзгеруі, пайда болуы немесе жоғалуы) анимациялау үшін SketchUp-тың **Scenes** (Сахналар) және **Animation** (Анимация) құралдарын пайдаланыңыз.

✓ **Scenes** құралымен әртүрлі жағдайларды жасай аласыз, мысалы, бір объектінің орнының өзгеруі немесе әртүрлі сәттерде объектілердің көрінуі мен жасырылуы.

4. Анимация жасау:

✓ Әрбір объектінің қозғалысын немесе өзгерісін жасау үшін, оны қажетті сахнада орнатып, анимация қосу керек.

✓ **Model** мәзірінен **Animations > Add Scene** арқылы әртүрлі жағдайларды орнатуға болады.

✓ Әрбір сахнаны құру арқылы уақыт аралығында объектілердің қозғалыс траекториясын белгілей аласыз. Бұл «Timeline» (Уақыт сызығы) құралында жасалады.

5. Анимацияны көрсету:

✓ Барлық қажетті сахналарды орнатқан соң, **View** мәзірінен **Animation > Play** таңдаңыз, осылайша сіздің модельдің оқиғаларының анимациясын көруге болады.

6. Экспорттау:

✓ Егер сіз жасаған модельді анимациямен сыртқа экспорттағыңыз келсе, **File > Export > Animation** опциясын таңдаңыз. Бұл сіздің моделіңізді фильм немесе анимация ретінде сақтауға мүмкіндік береді.

7. Плагиндер мен кеңейтімдер:

✓ Егер SketchUp-тың негізгі мүмкіндіктері сіздің қажеттіліктеріңізді толық қанағаттандырмаса, SketchUp үшін көптеген плагиндер мен кеңейтімдер бар, мысалы, **Keyframe Animation**, **SketchyPhysics** және басқа құралдар, олар анимациялау мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Осы қадамдар арқылы сіз SketchUp бағдарламасында объектілермен оқиғалар моделін жасап, оны анимациялай аласыз.

SketchUp бағдарламасында объектілермен оқиғалар моделін жасау — бұл объектілердің қозғалысы, пайда болуы, жоғалуы, немесе басқа да әрекеттердің көрінісін жасайтын 3D анимациялау процесі. Мұндай модельді жасау үшін SketchUp-тың анимация құралдары мен сахналарды пайдалану қажет. Мұнда оқиғалар моделін құру үшін қадамдар беріледі:

1. Жаңа жоба бастау

• SketchUp бағдарламасын ашып, жаңа жоба жасаңыз. "File" мәзірінен **New** опциясын таңдаңыз.

2. Объектілерді құру немесе импорттау

• **Draw** (Сызу) құралдары арқылы қажетті объектілерді құрыңыз. Мысалы, сізге әртүрлі ғимараттар, көліктер, адамдар немесе табиғи элементтер қажет болуы мүмкін.

• Сонымен қатар, дайын объектілерді SketchUp жобаңызға импорттай аласыз. Бұл үшін **File > Import** мәзірін таңдаңыз.

3. Объектілердің қозғалысын анимациялау

SketchUp бағдарламасында анимация жасау үшін, **Scenes** (Сахналар) және **Animation** (Анимация) құралдарын

қолдануға болады.

Сахналарды құру:

- **View** мәзірінен **Animation** > **Add Scene** опциясын таңдаңыз.

• Әрбір сахнада объектілердің қандай күйде болатынын орнатасыз: олар қозғалуы мүмкін, көрінуі немесе жойылуы мүмкін.

- **Scenes** панелінде әр сахна үшін уақыт аралығын орнату арқылы объектілердің қозғалысын көрсетіңіз.

Объектілердің қозғалысын орнату:

• Әрбір сахнада объектінің орнын өзгертуге немесе оның басқа күйін көрсетуге болады. Мысалы, бір сахнада объектілердің бір жерде тұрып, келесі сахнада басқа орынға өтуі мүмкін.

• Объектілердің қозғалуын көрсету үшін **Move** (Қозғалу) құралын пайдаланыңыз, және объектіні қажетті орынға жылжытыңыз.

- Кейін, екінші сахнада сол объектінің басқа позициясын орнату үшін, объектінің орнын өзгертіңіз.

4. Анимацияның уақытын орнату

- **Scenes** панелінде әр сахнаның арасындағы уақыт интервалын орнатуға болады.

• **View** > **Animation** > **Settings** мәзірін ашып, анимацияның жалпы ұзақтығын және сахналар арасындағы өтудің уақытын орнату мүмкіндігі бар.

5. Экспорттау

- Жасалған анимацияны сыртқа шығару үшін **File** > **Export** > **Animation** опциясын таңдаңыз.

• Экспорттау параметрлерін таңдаңыз (мысалы, видео форматы), содан кейін анимацияны сыртқа шығарыңыз.

6. Плагиндер мен кеңейтімдер

Егер SketchUp-тың негізгі құралдары сізге жеткіліксіз болса, плагиндер мен кеңейтімдер арқылы анимация жасауды жетілдіруге болады. Мысалы:

- **Keyframe Animation**: Бұл плагин объектілердің қозғалысын басқару үшін қосымша мүмкіндіктер береді.
- **SketchyPhysics**: Бұл плагин физика мен қозғалысты анимациялау үшін қолданылады.

7. Оқиғалардың моделін құру

Әрбір оқиғаны (мысалы, объектінің қозғалуы, көрінуі немесе басқа өзгерістер) **Scenes** арқылы әртүрлі сахналарда көрсетуге болады. Әрбір сахнада объектілердің күйін өзгерту арқылы динамикалық оқиғалар жасаңыз.

Мысалы:

- Бір сахнада объект көрінгенде, келесі сахнада ол жоғалып кетуі мүмкін.
- Бір сахнада көлік қозғалса, келесі сахнада ол басқа орынға жылжып, жаңа сахнада тоқтауы мүмкін.

Осылайша, SketchUp бағдарламасында объектілермен оқиғаларды модельдеу, анимация арқылы объектілердің өзгеруін көрсетуді қарастырады.

МАТЕМАТИКАҒА ОҚЫТУ – БҰЛ ЖЕКЕ ӘРБІР ОҚУШЫҒА БАҒЫТТАЛҒАН ӨНЕР

Холмирзаева Нуржахон Абдувалиевна

*Түркістан облысы, «Жетісай ауданының мамандандырылған
"Дарын" мектеп-интернаты» коммуналдық мемлекеттік мекемесі*

Математика пәні мұғалімі

Математикаға оқыту – бұл жеке әрбір оқушыға бағытталған өнер. Ол бір күй сияқты, қоңырау салынғанда басталып, қоңыраумен аяқталатын. Ал, осы аралықта аудиторияда отырған жас талаптарға өзінің санасында да көңілінде де сақталып қалатын із қалдырамыз. Ол шытырмандар мен жырлар арқылы ақиқатқа, түсінуге, білімге деген із. Бірақ барлық оқушылар да еңбексүйгіш емес. Сондықтан әрбір жас талапты түсіну және жүрегіне жол табуды өте маңызды деп санаймын.

Көптеген мұғалімдер сабақты «орташа қарқынмен» жүргізіп, орташа оқитын оқушылардың «ыңғайына» қарайды. Мұндай қарқынмен сабақ өткізу барлық оқушылар үшін ыңғайлы емес. Себебі нашар оқитын оқушылар бұл «орташа қарқынға» ілесе алмай, яғни мұғалімнің айтқанын меңгеріп түсіне алмай, қалып қояды. Бұл жағдайда мұғалім «асығыстық» жасады деуге болады. Ал, мұғалімнің айтқанын тез қабылдайтын оқушылардың дамуында тежеу басталып, ол оқушылар меңгеретін материал «жеңіл» болып, мұғалім оны «баяу» баяндағандықтан жалыға бастайды. Сонымен қатар, мұғалім «орташа» оқитын оқушының білім деңгейін ескере отырып сабақты жүргізетіндіктен білімнің белгілі бөлігі меңгерілмей қалады. Оқушылардың барлық (жақсы, орташа, нашар оқитын) категориясына бірдей ыңғайлы болатын әмбебап әдістемені жасауға болмайтын болғандықтан, әрбір оқушының жеке тұлғалық ерекшеліктерін ескеруге тура келеді. Ол жеке ерекшеліктер әрбір оқушының оқу материалдарын жеке-дара мысалдан бастап түсіндіріп, содан кейін жалпы жағдайға көшсе жақсы түсініп, материалды жеңіл түсініп кетеді. Ал, басқа бір оқушылар алдымен жалпы жағдайды қарастырып, содан кейін, оған жеке-дара мысалдар келтірсе, жақсы түсініп материалды меңгеруі артады.

Оқушыларды қалай математикаға қызықтыру керек?

Оларды математика сабағын асығыспен күту үшін не істеу керек?

Оқушылардың өздерінің еңбектеріне жауапкершілікпен қарауды қалай қалыптастыру керек?

Менің оқыту жүйем, алдымен менің оқушыларым бар күш-жігерімен менімен бірге сабақта жұмыс істеулеріне бағытталған.

Оқу, үйрену процесінде оқушылардың пәнге қызығушылықтарын арттыру, оқу материалын игерудің тиімділігін жоғарылату мақсатында мені жаңа материалды баяндауда барлық жаңа және оригинал формалар, әдістер және жолдар әрқашан қызықтырады, қазіргі ақпараттық технологиялар мұғалімге оқытуды жоғары деңгейге жетуіне мүмкіндік береді.

Мен қазіргі таңда пәндерді оқытуда оқушылардың творчестволық қабілеттіліктерін дамытуға бағдарланған жаңа технологияларды, ақпараттық және коммуникациялық технологияларды, қолдану қажет деп санаймын. Заманауи дәрістерде компьютердің ролі үлкен, ол күрделі математика ғылымын барынша қолжетімді етіп береді.

Бірқанша жылдан бергі менің жұмысымда оқу қызметінің кез келген кезеңіндегі ақпараттық технологиялардың қолданылуы менің сабақтарымды бір-бірінен ерекшеленетін мүмкіндіктерге жеткізіп отыр. Бұл жаңалыққа талпыныс сезімдері оқу, оқытуға қызығушылыққа үндейді.

Мен қазіргі математиканың сабағының тиімділігінің арттыру мақсатында негізгі ақпараттық мүмкіндіктерді қолданамын:

Жаттықтырушы – бағдарламалар, Microsoft Office Excel - де тестер мен сынақтар жасаймын;

Мен өз тәжірибемде үйретуші және математиканың курсының жеке тақырыптары бойынша қажетті деңгейдегі оқу материалын жылдам сіңіруге қабілетті оқушылармен жұмыс үшін бақылаушы бағдарламалық жаттықтырушы(тренажер)ларды немесе қолданбалы бағдарламалық жабдықтарды қолданамын.

Мұндай оқушылар компьютерге жеке тәртіптерде кезекпен жұмыс істейді және тапсырмалардың табысты орындауынан кейін жоғары деңгейлі күрделілік жаттығуларға өтеді.

Мұғалім бұл уақытта топпен сөзсіз үйрену деңгейіндегі материалын жан-жақты зерттейді. Мұндай қызмет оқушылар тобының сабақтан жалығуына, босаңсуына мүмкіндік бермейді, керісінше жеке меншікті жұмыспен шабылуын қамтамасыз етеді.

Компьютерді қолдану жас талаптың мүдде және талаптылыққа ынталандыратын ақпараттық жағдайды жасауға мүмкіндік береді

Сонымен жаттығу тапсырмаларының саны шектелмеген үлкееді; оқушының жұмысы ұтымды екпініне жетеді; үйренудің деңгейлі дифференциациясына оңай жетеді; оқушының бүкіл сабақ бойы белсенділігі мен қызығушылығы қамсыздандырылады.

Оқытуды жекелендіру үшін қолданбалы бағдарламалық жабдыққа дидактикалық талаптар қойылады.

Қолданбалы бағдарламалық жабдық оқытудың жаңа құралы болуы үшін бірінші кезекте дидактикалық талаптарға сай болуы керек. Біз дидактика категорияларына сүйене отырып, бағдарламалық жабдыққа қолданылатын осы талаптарды қарастырамыз. Ю.К.Бабанскийдің айтуынша, дидактика категорияларына: оқыту принциптері, білім мазмұны, оқытуды ұйымдастырудың әдістері мен формалары жатады.

Білім алушылардың ҚБЖ-мен жұмыс барысындағы белсенділігі оқушылардың жеке мінездеріне ҚБЖ бағытымен қамтамасыз етіледі: ұсынылған ҚБЖ «нашар» оқитын оқушылар үшін де, «орташа» оқитын оқушылар үшін де, «жақсы» оқитын оқушылар үшін де қызық болуы керек.

– Оқытуды жекелендіруге арналған ҚБЖ-ның моделі аударғаны Ресейде шыққан (авторы Гришин Александр) «Master Function» интеллектуалды бағдарламасы. Біз жекелендіріп оқыту талабы негізінде жасаған қолданбалы бағдарламалық жабдыққа осы бағдарламаны «Функцияның графиктері», «Функция графиктерін түрлендіру», «Туынды» және «Тригонометриялық функциялар» бөлімінде функция графиктерін зерттеуде және оларды тұрғызуда пайдаландық.

Бұл бағдарлама әрі оңай, әрі функционалды болып, оқушы және студенттерге арналған. Кейбір функциялардың жетіспеушілігін айтпағанда, бағдарламаның интерфейсі қарапайым, оны түсіну үшін көп еңбек етудің қажеті жоқ. Бұл бағдарламаны қолдану үшін оны қолдану нұсқасымен танысу жеткілікті.

Бағдарлама істей алады:

- § Күрделілігі әртүрлі дәрежедегі жай мәтіндік өрнекпен берілген (мысалы $4\sin(3x+\operatorname{tg}x)$) функция графиктерін тұрғыза алады.

- § Мәтіндік түрдегі туындыны іздеп табу мүмкіндігі;

- § Анықталған интегралдың мәнін есептеу;

- § Жанама және нормальдарды тұрғызу;

- § Функцияның кез-келген нүктедегі мәндерінің кестесі;

- § Түзу және параболалардың берілген нүктелері бойынша графигін тұрғызу;

- § Квадрат теңдеулерді шешу утилиты;

- § Бір уақытта 16 функциямен жұмыс істей алады.

Жасалған қолданбалы бағдарламалық жабдықтың моделінің сипаты төмендегідей:

Оқушы тіркеу бөлімінде міндетті түрде өзінің аты-жөнін, сыныбын таңдап тіркелгеннен соң ғана бағдарлама іске қосылады. ҚБЖ терезесінен теориялық және практикалық тапсырмаларды орындау мүмкіндігі бар. Теория бөліміне дәрістік материалдар мен тригонометриялық функцияларды зерттеуге арналған «Master Function» машықтану бағдарламасы кіреді. Практикалық бөлім деңгейлік тапсырмалардан (3 деңгейден) және тест жинағынан тұрады. Әр деңгейдегі тапсырмаларды орындауда түрлі көмек беріледі (1-көмек тапсырманы шешуде қолданылатын формулалар, 2-көмек тапсырманың толық шығарылу жолын көрсетеді және осы тапсырмаға ұқсас есепті шешу ұсынылады). Әр деңгейдегі тапсырмаларды бағалауы және уақытқа тәуелділігі сәйкесінше әртүрлі. Жауаптарды енгізу бөлімінде оқушы тапсырма жауабын өзі енгізеді. Оқушылар теориялық және практикалық бөліммен танысқаннан кейін білімді бекітуге арналған тест бағдарламасын қолданады. Білімді тексеру бөлімінде тапсырма және тест нәтижелерін деректер қорынан көре алады.

ҚБЖ-ны қолданып оқытуды жекелендіру үшін келесі әдіс-тәсілдерді пайдаландық:

1) компьютердің көмегімен тақырыпты оқу уақытын және жолдарын өздігінен таңдауды ұсыну (теорияны, машықтану және бақылау жаттығуларын орындау); 2) қандай да бір күрделі тапсырманы өз бетінше таңдауды ұсыну; 3) компьютерде кеңес алуды ұсыну. Нәтижесінде оқушылар өзінің оқу танымдық іс-әрекетіне өзіндік талдау жасауға және өзін-өзі бағалауға белсенді түрде кіріседі, сонымен бірге өзінің мүмкіндігінше жұмыс жасайды. Графикалық мүмкіндіктері зор қазіргі заманғы компьютерді оқыту процесінде қолдану арқылы геометриялық бейнені көру негізінде оқушыларда туынды ұғымының қалыптасуына мүмкіндік береді. Бұдан басқа, қиюшыны құрудың динамикалық процесін және олардың жанамаға «өтуін» қарастыру, сондай-ақ аргументтің өсімшесі, функцияның өсімшесі, қиюшының бұрыштық коэффициентінің өзгеруі сияқты шамалардың өзгеруіне талдау жасауға мүмкіндік бере отырып, оқушыларда нүктедегі функцияның шегі ұғымына негізделген туындыны есептеу ережесіне әкеледі.

Мұндай сабақтарда мұғалім, негізінен, тапсырмаларды берудегі, нәтижелерді белгілеп баға қоюдағы қиын жұмыстардан босатылып, кеңесші рөлін атқарады. Ал берілген уақыттан тапсырманы ерте бітірген оқушылармен жеке кеңес өткізу мүмкіндігіне ие болады. «Тригонометриялық функциялардың графигі» тақырыбын оқытуда осы бағдарламаны қолданған жөн. Дәстүрлі оқытуда мұғалім, әдетінше, түсіндірмелі-иллюстративті әдісті пайдалана отырып, түріндегі функция графигі туралы дайын мәліметтерді кезең бойынша, $y = \sin x$, $y = \sin \omega x$, $y = \sin(x + b)$ түрінде хабарлайды, одан түріндегі функция графигін түрлендіру тізбегі туралы айтады. Осылайша сәйкес иллюстрациялар тақтада немесе суреттермен көрсетіледі. Тақтада бейнеленетін графиктер көбінесе сапасыз болады және көп уақыт алады, ал дайын суреттер жағдайында оқушылар графиктің түрлену процесін бақылай алмайды. Берілген сабақта оқушы іс-әрекетінде репродуктивті сипат, төменгі белсенділік орын алады. Бағдарлама оқушыға оқу мәселесін ұйымдастыруға көмектеседі: компьютерді зерттеу құралы ретінде пайдалана отырып A параметрі өзгергенде функциясының графигі қалай өзгертіндігін анықтауға көмектеседі. Оқушылардың дайындығына сәйкес олар болжамды бірден немесе бірнеше рет байқап көруден кейін қалыптастырады. Содан кейін A -ға әртүрлі мән енгізе отырып және экрандағы графиктің өзгеріс процесін бақылай отырып, алға қойған болжамды тексеріп көруге болады. Қорытындысында оқушылар түйін жасап, талдап қорытады, оның дұрыстығын тексеретін де бағдарлама.

Мазмұны

<i>Агибаева Жұлдыз Алмасовна.</i> ҰЗЫНДЫҚТЫ ӨЛШЕУ. САНТИМЕТР	3
<i>Аймуханбетова Мәлдір Бақытбекқызы.</i> STEM БІЛІМ БЕРУ БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА: ҒЫЛЫМ, ТЕХНИКА ЖӘНЕ МАТЕМАТИКАҒА ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТЫ ОЯТУ	6
<i>Бимурзаев Меиржан Касымбекович</i> ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІНІ ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ	9
<i>Болатова Мейрамгүл Болатовна</i> МОЛЕКУЛАЛЫҚ БИОЛОГИЯ: ӨМІРДІҢ МОЛЕКУЛАЛЫҚ ДЕҢГЕЙДЕГІ НЕГІЗДЕРІН ЗЕРТТЕУ	11
<i>Дүйсенова Салтанат Тайсеновна</i> ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР ЖӘНЕ БАЛА ТӘРБИЕСІ: РУХАНИ ЖАҢҒЫРУДЫҢ НЕГІЗІ	12
<i>Зулпиева Сауле Шымырбаевна</i> ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ ТҰРҒЫДАН ОЙЛАУ ПРИНЦИПТЕРІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ	14
<i>Калдарова Парида Сапаралиевна</i> ҚАЗАҚСТАННЫҢ БІЛІМ БЕРУ ЖҢІЕСІ ЖӘНЕ ОНДАҒЫ ҚАЗІРГІ ӨЗГЕРІСТЕР	18
<i>Куренкеева Макпал Бердибековна</i> БАЛА ТӘРБИЕСІ — ОРТАҚ МІНДЕТ	20
<i>Молдагосжаева Нургуль Абылхановна</i> ОҚЫТУ МЕН ОҚУДАҒЫ ЖАҢАША ӘДІС-ТӘСІЛДЕР	21
<i>Оспанов Кенжебек Дүйсенович</i> ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУДАҒЫ ОЗЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ ЖОЛДАРЫ	23
<i>Сақбай Айсұлу Рашидқызы</i> МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУ: БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА АРНАЛҒАН ӘДІС-ТӘСІЛДЕР	25
<i>Салимова З.А.</i> НАУЧНОЕ И ЛИТЕРАТУРНО-КРИТИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ Ш. ЕЛЕУКЕНОВА В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОЙ ФИЛОЛОГИИ	27
<i>Сатылган Лазиза Райбекқызы</i> ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ	30
<i>Сулейменова Жадыра Керейбаевна</i> БАЛА – БОЛАШАҒЫМЫЗ	32
<i>Тоқтарғали Айғаным Тоқтарғалиқызы</i> ЖЕКЕ ТҰЛҒАҒА БАҒЫТТАЛҒАН ОҚЫТУ: ӘР ОҚУШЫНЫҢ ҚАБІЛЕТІН АШУ ЖОЛДАРЫ	34
<i>Танабаева Лаззат Махмуддиновна</i> ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНІНДЕ ОЗЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ	36
<i>Паттекова Кумисай Алжановна</i> БАЛА ТӘРБИЕСІНДЕГІ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ МАҢЫЗЫ	38
<i>Ашимтаева Альбина Аманбековна.</i> ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНФОРМАТИКИ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ	40
<i>Койайдарова Айнагул Шамиловна</i> ТРУД ЧЕЛОВЕКА КОРМИТ...	42
<i>Акмагамбетова Лазат Мукатаевна.</i> ҚАЗІРГІ МАТЕМАТИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ӘЛЕМДІК ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ	44
<i>Бекбулатова Динара Агибайевна</i> ТРАНСКРИПЦИЯ. ПОСТТРАНСКРИПЦИОННАЯ МОДИФИКАЦИЯ ПРЕ-М РИБОНУКЛЕИНОВАЯ КИСЛОТА	46
<i>Джайбергенова Шолпан Суйеуовна</i> БАЛАБАҚШАДА БІРТҰТАС ТӘРБИЕ: БАЛАНЫҢ ЖАН-ЖАҚТЫ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗІ	49
<i>Джайманова Светлана Сабырбаевна</i> БАЛА БАҚША БАЛАЛАРЫНЫҢ АҚЫЛ-ОЙЫН ДАМУДАҒЫ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ОЙЫНДАРДЫҢ МАҢЫЗЫ	51
<i>Жакупова Гүлмира Балкеновна</i> БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК СЕНІМДЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА Қ.А. ЯССАУИ ШЫҒАРМАЛАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ	53
<i>Кайсина Гүлбаршин Маратовна</i> МЕХАНИЗМ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ФЕРМЕНТА И СУБСТРАТА. РОЛЬ АКТИВНОГО ЦЕНТРА В ФЕРМЕНТАТИВНОМ КАТАЛИЗЕ. ТЕОРИЯ ФИШЕРА. ИММОБИЛИЗАЦИЯ ФЕРМЕНТОВ	55
<i>Нуртазина Каламқас Какимовна</i> БІЛІМ БЕРУ ПАРАДИГМАСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ	60
<i>Рысқалиева Ақмарал</i> ГИДРОСФЕРА ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚҰРАМДАС БӨЛІГІ	62

СУ РЕСУРСТАРЫНЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	
<i>Сатаева Дамели Татибаевна</i> БАЛА – БОЛАШАҒЫМЫЗ	65
<i>Упенова Айнура Жунисовна</i> ӘДЕБИЕТТІК ОҚУ САБАҒЫНДА LESSON STUDY ЗЕРТТЕУ	66
ҮДЕРІСІ	
<i>Избасарова Куляйхан Шаймердиновна</i> SKETCHUP БАҒДАРЛАМАСЫ	67
КӨМЕГІМЕН ОБЪЕКТІНІҢ 3D МОДЕЛІН ҚҰРУ	
<i>Холмирзаева Нуржахон Абдувалиевна</i> МАТЕМАТИКАҒА ОҚЫТУ – БҰЛ ЖЕКЕ ӘРБІР	69
ОҚУШЫҒА БАҒЫТТАЛҒАН ӨНЕР	